

«ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА»

DOI: 10.25313/2617-572X-2021-5

№ 5 (21) / 2021

**Електронне наукове видання
«ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ
ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА»**

**Электронное научное издание
«ПУБЛИЧНОЕ АДМИНИСТРИРОВАНИЕ
И НАЦИОНАЛЬНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ»**

**Electronic scientific publication
«PUBLIC ADMINISTRATION
AND NATIONAL SECURITY»**

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

№ 5 (21)

Київ 2021

ББК 66.061.43

УДК 351

П88

Електронне наукове видання «Публічне адміністрування та національна безпека» зареєстровано в міжнародних каталогах наукових видань та наукометричних базах даних: Index Copernicus International (ICI); Polish Scholarly Bibliography; Google Scholar; ResearchBib; Electronic Journals Library; Bielefeld Academic Search Engine (BASE); CrossRef.

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

Видання включено до Переліку наукових фахових видань
МОН України (категорія Б) з державного управління (спеціальність 074),
на підставі Наказу Міністерства освіти та науки України
№ 358 від 15.03.2019.

У виданні опубліковані наукові статті з висвітленням теоретичних та практичних аспектів у сфері публічного управління та національної безпеки. Для наукових працівників, викладачів, студентів, фахівців у сфері національної безпеки, працівників державних установ, юридичних компаній, судів, правоохоронних органів й інших зацікавлених осіб.

Матеріали публікуються мовою оригіналу в авторській редакції.

Редакція не завжди поділяє думки і погляди автора. Відповідальність за достовірність фактів, імен, географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

У відповідності із Законом України «Про авторське право і суміжні права», при використанні наукових ідей і матеріалів цієї збірки, посилання на авторів та видання є обов'язковими.

© Автори статей, 2021

© Електронне наукове видання

«Публічне адміністрування
та національна безпека», 2021

ISSN 2617-572X Elektronne naukove vidannâ "Publične administruvannâ ta nacional'na bezpeka"

Редакція
Головний редактор

Головний редактор — **Романенко Євген Олександрович**, доктор наук з державного управління, професор, проректор з наукової роботи Національного авіаційного університету, академік Української Технологічної Академії, академік Міжнародної Кадрової Академії та Академії наук публічного управління, Заслужений юрист України (Київ, Україна)

Заступники головного редактора

Непомнящий Олександр Михайлович — доктор наук з державного управління, професор, академік Академії будівництва України, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна)

Жукова Ірина Віталіївна — кандидат наук із державного управління, доцент, заступник директора з навчально-виховної роботи Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти», виконавчий директор президії громадської організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна)

Коваленко Дмитро Іванович — кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки Київського національного університету технологій та дизайну (Київ, Україна)

Редакційна колегія

Арошидзе Паата — доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Державного університету імені Шота Руставелі (Грузія)

Ахметова Лайла Сейсембековна — професор політології, доктор історичних наук, професор кафедри ЮНЕСКО, міжнародної журналістики і медіа в суспільстві факультету журналістики Казахського Національного університету (КазНУ) ім. аль-Фарабі (Казахстан)

Бурик Зоряна Михайлівна — доктор наук з державного управління, старший викладач кафедри регіонального управління та місцевого самоврядування Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Львів, Україна)

Гечбаія Бадрі Нодаровіч — доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Батумського державного університету ім. Шота Руставелі (Грузія)

Гурковський Володимир Ігорович — доктор наук з державного управління, старший дослідник, професор кафедри інформаційної політики та цифрових технологій Національної академії державного управління при Президентові України, перший заступник директора ВГО «Центр дослідження проблем публічного управління» (Київ, Україна)

Гвожджєвіч Сильвія — кандидат наук, кафедра адміністрації та національної безпеки Державної професійної вищої школи ім. Якуба з Парадижу в Гожуві-Великопольському (Польща)

Дегтяр Андрій Олегович — завідувач кафедри менеджменту та адміністрування Харківської державної академії культури Міністерства культури України, доктор наук з державного управління, професор, заслужений діяч науки і техніки України (Харків, Україна)

Дегтяр Олег Андрійович — доктор наук з державного управління, доцент, доцент кафедри менеджменту і адміністрування Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова (Харків, Україна)

Драган Іван Олександрович — доктор наук з державного управління, старший науковий співробітник, професор кафедри економічної безпеки, публічного управління та адміністрування Житомирського державного технологічного університету МОН України (Житомир, Україна)

Іваницька Ольга Михайлівна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри теорії та практики управління Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського» (Київ, Україна)

Кіслов Денис Васильович — доктор наук з державного управління, доцент, академік Української академії наук, Академік Національної Академії наук вищої освіти України, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна)

Козаков Володимир Миколайович — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державної політики та суспільного розвитку Національної академії державного управління при Президентові України (Київ, Україна)

Кринична Ірина Петрівна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Дніпро, Україна)

Мідельський Сергій Людвигович — професор, Академік, Президент Регіональної Академії Менеджменту (Казахстан)

Мотренко Тимофій Валентинович — доктор філософських наук, професор, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, Академік Національної академії педагогічних наук України

Новак-Каляєва Лариса Миколаївна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Львів, Україна)

Пархоменко-Куцевіл Оксана Ігорівна — доктор наук з державного управління, завідувач кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна)

Радченко Олександр Віталійович — доктор наук з державного управління, професор, професор Університету Яна Длугоша в Ченстохові (Польща)

Ромат Євгеній Вікторович — доктор наук з державного управління, завідувач кафедри маркетингу та реклами Київського національного торговельно-економічного університету (Київ, Україна)

Ситник Григорій Петрович — доктор наук з державного управління, кандидат технічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри державного управління Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)

Сурай Інна Геннадіївна — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного управління та публічної служби Національної академії державного управління при Президентові України (Київ, Україна)

Кухарчук Петро Михайлович — кандидат наук з державного управління, доцент, професор кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради (Житомир, Україна)

Якимчук Аліна Юріївна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)

Яровой Тихон Сергійович — кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна)

Агнешка Кістер — доцент, доктор наук, Факультет економіки, Університет Марії Склодовської Кюрі (Польща)

Недбалек Карел — доктор філософії (PhD) в галузі права, доцент, професор Європейського професійного докторату, MBA, адвокат (Чехія)

ЗМІСТ

ГУМАНІТАРНА І ПОЛІТИЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

- Остап'як Василь Іванович**
СИСТЕМА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В ЕПОХУ ІНОВАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ 9

ДОСЛІДЖЕННЯ, РОЗРОБКИ, ПРОЕКТИ З ПИТАНЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

- Dorofyeyev Oleksandr, Budakva Valeriia, Zymarev Kyrylo, Rohoza Anton**
THE DEVELOPMENT OF DIGITALIZATION AS A FACTOR OF PUBLIC MANAGEMENT
SYSTEM TRANSFORMATION 13

- Атаманчук Павло Петрович**
ЕМПІРИЧНИЙ ВИМІР ЯКОСТІ ЖИТТЯ 18

РЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

- Боришкевич Ірина Ігорівна, Дегтяр Олег Андрійович, Подолян Михайло Іванович**
ЕФЕКТИВНИЙ БРЕНД У СФЕРІ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ ЯК СКЛАДОВА БРЕНДИНГУ
МІСТА: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ 24

- Борщевський Віктор Валентинович, Василиця Оксана Богданівна,
Засадко Валентина Вікторівна**
СТАЛИЙ РОЗВИТОК «ВИДОВУВНИХ» ОТГ У КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ
ДЕМОКРАТИЧНИХ ПРАКТИК ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ..... 33

- Коробчинська Наталія Валеріївна**
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ МОНІТОРИНГУ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ
СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ..... 41

- Мунько Анна Юріївна**
ДЕЛЕГУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ МІЖ ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ: НОВІТНІ
ІНСТРУМЕНТИ..... 51

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА БЕЗПЕКИ У СИСТЕМІ СУДОУСТРОЮ, ПРОКУРАТУРИ І АДВОКАТУРИ

- Хмиз Мар'яна Василівна, Скриньковський Руслан Миколайович,
Глуценко Світлана Володимирівна, Цюх Святослав Ігорович,
Сердюк Валентин Васильович, Ковалів Мирослав Володимирович,
Гарасим Павло Станіславович, Микитюк Микола Андрійович**
СУДОВА ОХОРОНА ЯК ОДНА ІЗ ГАРАНТІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ В УКРАЇНІ..... 57

ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТОК МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Квасова Валентина Миколаївна ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	65
Косенюк Юлія Іванівна ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ	71

CONTENTS

HUMANITARIAN AND POLITICAL SECURITY OF THE STATE

Ostapiak Vasyl

SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS IN THE AGE OF INNOVATIVE
TRANSFORMATIONS.....9

RESEARCH, DEVELOPMENT, PROJECTS ON PUBLIC ADMINISTRATION AND ADMINISTRATION

Dorofyeyev Oleksandr, Budakva Valeriia, Zymarev Kyrylo, Rohoza Anton

THE DEVELOPMENT OF DIGITALIZATION AS A FACTOR OF PUBLIC MANAGEMENT
SYSTEM TRANSFORMATION13

Atamanchuk Pavlo

EMPIRICAL DIMENSION OF QUALITY OF LIFE.....18

REGIONAL MANAGEMENT AND LOCAL SELF-GOVERNMENT

Boryshkevych Iryna, Diegtiar Oleg, Podolyan Mykhailo

EFFECTIVE BRAND IN THE FIELD OF RESTAURANT BUSINESS AS A COMPONENT
OF CITY BRANDING: PUBLIC ADMINISTRATION ASPECT.....24

Borshchevskyi Viktor, Vasylytsia Oksana, Zasadko Valentyna

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF «MINING» UTC IN THE CONTEXT OF IMPLEMENTATION
OF DEMOCRATIC PRACTICES OF PUBLIC GOVERNANCE33

Korobchynska Nataliia

THEORETICAL FUNDAMENTALS AND TECHNOLOGIES OF MONITORING OF HEALTH
SYSTEM PERFORMANCE INDICATORS IN UKRAINE.....41

Munko Anna

DELEGATION OF POWERS BETWEEN PUBLIC
AUTHORITIES: MODERN INSTRUMENTS.....51

THEORY AND PRACTICE OF SECURITY IN THE JUDICIARY, PROSECUTION AND ADVOCACY

**Khmyz Mariana, Skrynkovsky Ruslan, Hlushchenko Svitlana,
Tsyuh Svyatoslav, Serdiuk Valentyn, Kovaliv Myroslav,
Harasym Pavlo, Mykytiuk Mykola**

JUDICIAL PROTECTION AS ONE OF THE GUARANTEES OF THE COURTS IN UKRAINE.....57

FUNCTIONING AND DEVELOPMENT OF PUBLIC ADMINISTRATION MECHANISMS

Kvasova Valentyna

PERSPECTIVES FOR THE DEVELOPMENT OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY
IN THE SYSTEM OF PUBLIC GOVERNANCE65

Koseniuk Yuliia

BUSINESS IN THE CONDITIONS OF COVID-19 PANDEMIC: LEGAL REGULATION
OF STATE SUPPORT.....71

Ostapiak Vasyl

Doctor of Political Sciences,

Associate Professor of the Department of Public Administration and Management

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

Остап'як Василь Іванович

доктор політичних наук,

доцент кафедри публічного управління та адміністрування

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Остапьяк Василий Иванович

доктор политических наук,

доцент кафедры публичного управления и администрирования

Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа

DOI: 10.25313/2617-572X-2021-5-7601

SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS IN THE AGE OF INNOVATIVE TRANSFORMATIONS

СИСТЕМА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В ЕПОХУ ІНОВАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

СИСТЕМА МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ В ЭПОХУ ИННОВАЦИОННЫХ ТРАНСФОРМАЦИЙ

Summary. It is noted that the crisis in the modern world is one of the threats to further development, but the crisis also accompanies the formation of our civilization. Understanding how and in what direction humanity will develop depends on what communication system we will mount and how this system of relationships will function. To understand how to develop an effective system of global development, how to build the architecture of the New World Order, we need to understand how humanity has evolved and is evolving now. The author will present his own interpretation of the term “New World Order” as an order of modern times, the next stage of human evolution, the system of international relations, politics, economic relations, devoid of crisis and conflict manifestations at the interstate and international levels. In the historical context, especially at the time of the formation of new forms of government, when humanity moved from a monarchical system of government to the republican, the term new world order, meant a new system of government, ie the republic. Accordingly, the old world order was recognized as a monarchy. In this context, the term “New World Order” can be used as an order of new times, ie a new social order that replaces the old one.

Key words: crisis, conflict, cycle, system of international relations, globalization.

Анотація. Зазначається, що криза в сучасному світі виступає однією із загроз подальшого розвитку, проте криза також супроводжує становлення нашої цивілізації. Від розуміння того, як і у якому напрямку буде розвиватися людство, залежить, яку систему комунікацій ми змонтуємо і як ця система взаємозв'язків буде функціонувати. Для розуміння того, як виробити ефективну систему глобального розвитку, яким чином можна вибудувати архітектуру “Нового світового порядку”, нам треба розуміти, як же ж людство еволюціонувало та еволюціонує зараз. Автор подасть власне трактування терміну “Новий світовий порядок”, як порядок нових часів, наступний етап еволюції людства, системи міжнародних відносин, політики, економічних зв'язків, позбавлених кризових і конфліктогенних проявів на міждержавному та міжнародному рівні. В історичному контексті, особливо в момент становлення нових форм управління суспільством, коли людство переходило від монархічної системи управління до республіканської, терміном новий світовий порядок, позначали нову систему управління, тобто республіку. А відповідно старий світовий лад визнавався монархією. В цьому контексті можна використовувати термін “Новий світовий порядок”, як порядок нових часів, тобто новий суспільний лад, котрий приходить на заміну старого.

Ключові слова: криза, конфлікт, цикл, система міжнародних відносин, глобалізація.

Аннотация. Отмечается, что кризис в современном мире выступает одной из угроз дальнейшего развития, однако кризис также сопровождает становление нашей цивилизации. От понимания того, как и в каком направлении будет развиваться человечество, зависит, какую систему коммуникаций мы смонтируем и как эта система взаимосвязей будет функционировать. Для понимания того, как выработать эффективную систему глобального развития, каким образом можно выстроить архитектуру «Нового мирового порядка», нам надо понимать, как же человечество эволюционировало и эволюционирует сейчас. Автор подает собственную трактовку термина «Новый мировой порядок», как порядок новых времен, следующий этап эволюции человечества, системы международных отношений, политики, экономических связей, лишенных кризисогенных и конфликтогенных проявлений на межгосударственном и международном уровне. В историческом контексте, особенно в момент становления новых форм управления обществом, когда человечество переходило от монархической системы управления к республиканской, новым мировым порядком, обозначали новую систему управления, то есть республику. А согласно старому мировому порядку признавался монархией. В этом контексте можно использовать термин «Новый мировой порядок», как порядок новых времен, то есть новый общественный строй, который приходит на замену старого.

Ключевые слова: кризис, конфликт, цикл, система международных отношений, глобализация.

The crisis in the modern world is one of the threats to further development, but the crisis also accompanies the formation of our civilization. It is worth thinking about what we owe to the rapid formation of our civilization and the rapid process of globalization, which has penetrated into all spheres, all systems and all paradigms of human relationships through a network of relationships.

Understanding how and in what direction humanity will develop depends on what communication system we will mount and how this system of relationships will function. It should be noted that the Ukrainian legislation also reflects the challenges of modern times, in particular in the law “On the Digital Agenda of Ukraine” [1].

The problem of the modern world can be called, first of all, the threat of the destruction of humanity through small conflicts, which can escalate into potentially larger conflicts at the global level. To understand how to develop an effective system of global development, how to build the architecture of the New World Order, we need to understand how humanity has evolved and is evolving now. In particular, we can trace the trend towards the development of analytical notes, such as “Digital Transformation (Digitization) of Ukraine’s Regions”. “Regional and cross-border cooperation, development of clusters, regional innovation systems, online offices of administrative services, which became the basis, so to speak, the starting point [2].

Such a forecast will help rethink the concept of sustainable development. After all, sustainable development is first of all an organic, harmonious development of mankind without crises and shocks. We understand that we cannot achieve sustainable development without resolving and eliminating conflicts and chrysogens that provoke, destabilize and critically change the system of international relations.

It is also worth noting and emphasizing the use of the term “New World Order”, this paper is used not in the context of pseudo-conspiracy theory, but in the context of a new world order that will lead to

sustainable development of all mankind, free from crises and conflicts at international and interstate levels. Therefore, the author will present his own interpretation of the term “New World Order” as an order of modern times, the next stage in the evolution of mankind, the system of international relations, politics, economic relations, devoid of crisis and conflict at the interstate and international levels.

In the historical context, especially at the time of the formation of new forms of government, when humanity moved from a monarchical system of government to the republican, the term new world order meant a new system of government, ie the republic. Accordingly, the old world order was recognized as a monarchy. You can use the term “New World Order” as an order of the new times, ie a new social order that replaces the old one. In this context, the “New World Order” was at one time the communist system of government in the Soviet Union, which has exhausted itself, and the system of government that exists in the United States, which will undoubtedly be transformed into the challenges of modern times.

It should be noted that humanity has gone through certain stages of evolution, each of these stages was characterized by a certain break in the development of civilization, a change in social architecture, a change in relationships at the domestic and international levels.

Accordingly, the first level of human development was the formation of the primitive communal system and was characterized in the economic context by such forms of interaction as exchange, gathering, hunting, etc. It is worth noting that in the first stage of its development, mankind led a nomadic lifestyle, and the knowledge that was accumulated was quite primitive. Mankind in prehistoric times of the first wave of development led a rather primitive way of life, fighting among themselves for insignificant resources, ie for the opportunity to stay in a certain area and for the opportunity to hunt. The military craft was quite primitive, as were the methods of obtaining food, protection, and medicine. Human

development at this time was cyclical and depended on weather conditions, climate change and other chrysogenic processes. During this period, even the basic basic needs were poorly realized, but due to the formation of social ties through the formation of the so-called primitive herd and matriarchy, gave an understanding of the power of unification for the development of clan ties. But, in our opinion, it was thanks to the patriarchate that the transition to a new level of government was made. Due to the formation of a patriarchal society, humanity is organizing a new form of government. Accordingly, the transition to a new level of government is formed.

The second stage of human development was the stage of formation of the first settlements and leading a semi-sedentary or sedentary lifestyle. The second wave allowed the development of society, the formation of clear classes in this society, which played a significant role in the development of the settlements of that time. A separate class of “Priests” is formed, who concentrate around themselves the basic knowledge of management and other sciences (which we can call knowledge of sociology, political science, psychology, etc.). In fact, the formation of cities is characteristic of the second stage of development of our civilization.

The third stage, the third wave of development of society should be considered the establishment of a system of higher-order relations, when the first civilizations are formed, such as Sumerian, Egyptian or Roman. At this time, in fact, there is a prototype of the system of international relations with certain relationships, with a characteristic economic activity, etc. The third stage of development is also characterized by the formation of a higher level of crisis and conflict, the development of a new form of military campaigns. Not only primitive knowledge of religion is used to govern society, art is also used, and various cultural patterns are used to identify “one’s own — another’s”. Language, faith, culture, customs play a leading role in the expansion of power, to influence broad sections of the population of that time. The first political ideologues are formed, ideologies that spread through religious beliefs and convey the basic values and patterns of behavior to society. Form the basic elements of communication in the middle of various groups of people.

In the fourth stage, humanity forms two systems of government, where secular power complements religious power. Two forms of power relations in society form a clear system of government, where secular power forms a symbiosis with religious power. These two types of power, two forms of government are partially used today. This type of management is complementary, flows into each other and stimulates the further development of mankind and stimulates scientific and technological progress. However, the management system itself becomes destructive. The monarchical system of government restrains the de-

velopment of mankind, to which new institutions, such as guilds and various associations of artisans, respond. It is thanks to artisans and guilds that scientific and technological progress develops, and guilds respond to the demands of the societies of that time. On the basis of guilds, various institutions of interest are formed. These associations stimulated the transition from a monarchical to a republican form of government, through revolutions and the destruction of some of the elites of the time. This process of transition from a totalitarian or authoritarian to a democratic system of governing society lasts until the beginning of the twentieth century.

At this stage, humanity is dependent on scientific and technological progress and we see how waves of innovation affect the dynamics of society, when:

1) the first industrial revolution begins, which stimulates the development of the economy and society receives an understanding of the low efficiency of government according to the monarchical model of government;

2) the era of development of steam engines, which in itself stimulates trade and economic growth;

3) the onset of the oil age is formed, when internal combustion engines are introduced into the production and delivery of goods, which accelerates the development of mankind.

Accordingly, humanity is entering the fifth stage of evolutionary development, when the rapid development of humanity and the changes taking place in society are inevitable, dynamic, and the management system is extremely flexible. The two world wars affect the further development and evolution of our civilization, there is a rapid globalization, changing the system of international relations.

4) the age of computers and telecommunications is influencing globalization, society understands its multicultural nature.

5) the era of nanotechnology shapes our modern society, there are a lot of new ways of communication, management of economic and political processes at all levels. Information flows are changing.

We observe that secular power is distancing itself from religious power, but the pattern of interrelationships and mutual symbiosis between the two forms of government forms a new architecture of government. It should be noted that a de facto new level of management of criminal power is being formed. Transnational criminal groups influence the management of the system of international relations and, despite the opposition of secular and religious authorities, intertwine their own pattern of governance through corruption, drug trafficking and other criminal activities.

The sixth stage of human development is more rapid. We have just begun this transition. It will be characterized by new interactions in society. The process of globalization ends and the world becomes accessible, the world becomes clustered, formatted.

We observe that power in the new world belongs to those who control the flow of information.

1) The era of cognitive technologies and the era of a new form of anthropology.

Of course, we have just entered a new era of high technology, when information is a new superpower. We can trace this trend through the formation of a new type of digital communication, when with the help of social networks you can not only disseminate information, but also to influence or shape the opinion of a wide range of people. Approximately since 2010, such a form of interaction in the digital society as social networks, blogging. Social networks are a unique platform for the consolidation of different groups of actors based on the commonality of their interests, and as a result of communicative interaction there is a large-scale synergetic effect [3].

We can not underestimate the influence of modern soc. networks for society, because for example, out

of more than 7 billion people in the social network Facebook, according to statistics, more than 2 billion accounts. Accordingly, we see that social networks can be used and are used to promote and generate ideas and influence the global world. We see that this is a resource that can be used as a new type of weapon. “By analogy with IQ or EQ, which are used to measure the level of general and emotional intelligence, skills in” digital “technology is proposed to be called DQ (Digital Quotient), ie” digital “intelligence” [4].

Everyone knows the facts of how social networks can be used to encourage the masses to interact, to vote for the right candidate in the election or to form public opinion about voting for a bill. Therefore, the new world order will give us new opportunities and at the same time humanity will be on the verge of new challenges and threats of an already larger digital level.

Literature

1. Проект Закону України “Про цифровий Порядок денний України”. URL: [https:// www.rada.gov.ua/uploads/documents/40009.pdf](https://www.rada.gov.ua/uploads/documents/40009.pdf)
2. Цифрова трансформація (цифровізація) регіонів України: аналіт. зап. // Національна академія державного управління при Президентові України. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/198/files/4ba4c1b4-cefe-4f27-b58b-3aee7c8cf152.pdf>
3. Чуприна Л. Соціальні мережі як інструмент реалізації громадських ініціатив [Електронний ресурс] / Л. Чуприна // Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1085:sotsialni-merezhi-yak-instrumentrealizatsiji-gromadskikh-initsiativ&catid=127&Itemid=460
4. Український Інститут Майбутнього. Україна 2030Е — країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-zrozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2-1>

References

1. Proekt Zakonu Ukrainy “Pro tsyfrovyy Poriadok dennyy Ukrainy”. URL: [https:// www.rada.gov.ua/uploads/documents/40009.pdf](https://www.rada.gov.ua/uploads/documents/40009.pdf)
2. Tsyfrova transformatsiia (tsyfrovizatsiia) rehioniv Ukrainy: analit. zap. // Natsionalna akademiia derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/198/files/4ba4c1b4-cefe-4f27-b58b-3aee7c8cf152.pdf>
3. Chupryna L. Sotsialni merezhi yak instrument realizatsii hromadskykh initsiatyv [Elektronnyi resurs] / L. Chupryna // Tsentr doslidzhen sotsialnykh komunikatsii NBUV. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1085:sotsialni-merezhi-yak-instrumentrealizatsiji-gromadskikh-initsiativ&catid=127&Itemid=460
4. Ukrainskyi Instytut Maibutnoho. Ukraina 2030E — kraina z rozvynutoiu tsyfrovoyu ekonomikoyu. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-zrozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2-1>

Стаття надійшла до редакції 26.10.2021

UDC 351.071.1

Dorofyeyev Oleksandr

*Doctor of Economic Sciences, Associate professor
Poltava State Agrarian University*

Budakva Valeriia

*Graduates of Higher Education Degree “Master”
Poltava State Agrarian University*

Zymarev Kyrylo

*Postgraduate Student of the
Poltava State Agrarian University*

Rohoza Anton

*Postgraduate Student of the
Poltava State Agrarian University*

DOI: 10.25313/2617-572X-2021-5-7643

THE DEVELOPMENT OF DIGITALIZATION AS A FACTOR OF PUBLIC MANAGEMENT SYSTEM TRANSFORMATION

ДОСЛІДЖЕННЯ, РОЗРОБКИ, ПРОЕКТИ З ПИТАНЬ
ПУБЛИЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Summary. The research is aimed at studying the impact of digitalization on changing the structure of the public administration system, explaining the principles of forming a digital mechanism of public administration, and determining the directions of interaction between public authorities and the population in electronic format. The research methodology was based on the use of the generalization method, comparative analysis, and aggregation of types of public administration digital transformation. The results of the survey were: highlighting the principles of forming a digital mechanism of public administration, identifying signs of interaction between public authorities and the population in electronic format, as well as determining the conditions for the further digital transformation of public authorities. Determining the principles of forming a digital mechanism for public administration and disclosing their content is an element of the scientific novelty of the research given that it allows developing strategic directions for creating a system of electronic interaction between the authorities and citizens on the basis of the described principles. The practical significance of the obtained research results is to bring certain theoretical regulations to the level of their practical application. In particular, the identification of signs of interaction between state authorities, local self-government bodies, the population, and NGOs in electronic format allows monitoring the formation of e-governance in Ukraine and other countries. It is noted that in the near future a number of transformations in the construction of digital public administration should be implemented, in particular: consolidation of public and business storage with the expansion of information exchange between them; expanding the possibilities of using broadband Internet tools to provide public services in electronic format; duplication of documents on paper media to ensure information security, despite the increase in the volume of electronic communications. These trends allow us to affirm the prospects for further research in the direction of developing a model of electronic interaction between public authorities and the population.

Key words: public administration, digitalization, transformation, electronic interaction, principle, electronic public service.

Statement of the problem. Digitalization or reorganization of anything with the help of digital communication and automation [1] creates conditions for the qualitative transformation of the public management system, especially given the pos-

sibility of providing public services in electronic format. Digitalization allows optimizing the use of public administration resources as well as using informational channels to create “electronic government”. However, the construction of appropriate

infrastructure and the availability of modern computer and technical information processing tools are necessary for ensuring the proper public administration transformation. It will enable to digitalize the processes of providing public services and give public authorities and local self-government bodies access to electronic resources with the help of mobile devices. Therefore, the issue of defining the principles of public administration digitalization, the reasoning of public administration functions in new conditions, and the identification of forms of public electronic interaction have become crucial.

Analysis of recent research and publications.

Given that digitalization affects almost all aspects of public administration (creation of material and technical base, software development, staff training, management technologies, etc.), this process generates interest in scientists who are exploring the transformation of public management caused by different determinants. Thus, Lakhyzha M. I. considers the problems and prospects of public administration development in Ukraine under the influence of digitalization, determining several meanings of this concept [2]. Studying the digital transformation of the public sphere, Yu. Piharev and N. Kosteniuk pay attention to the fact that this process affects the digitalization of all public life in Ukraine, especially when it comes to providing public services to the population, [3]. To explain the peculiarities of modern mechanisms of public administration, scientists are using such terms as “e-governance” [4; 5; 6]; “digital governance” [7] with increasing frequency, the content of which indicates rapid changes in management in social systems. The peculiarities of management changes are monitored by individual authors, referring to the possibilities of using digital methods in the management of certain industries, in particular the economy [8]. Nevertheless, the development of the fundamentals of the transformation of public administration under the influence of digitalization is still an urgent scientific task.

Formulation purposes of article (problem). The purpose of the article is to substantiate the principles of forming a digital mechanism of public administration and determine the directions of interaction between public authorities and the population in electronic format.

The main material. The procedure for technological transformations in the functioning of public administration and local self-government systems with the distribution of powers between public administration bodies and their further implementation based on the use of electronic technologies should be formed on a set of principles that reflect the expectations of the population and the desire of the authorities to improve public relations. The study of foreign experience in the transformation of public administration allows us to conclude that the

main focus in the process of transformation was on rationalization and optimization of budget expenditures aimed at investing and providing administrative services and social assistance. In addition, the digitalization of public administration created opportunities for citizens to access public information and a system for providing administrative services from any place at any time and from any device [9; 10]. Governments of other countries of the world form models of electronic interaction with citizens and expand the list of services provided in digital format. The formats of electronic interaction between governments and citizens are the basis for ensuring a qualitative change in the implementation of two main social functions by the authorities:

- implementation of social welfare of citizens and providing them with social assistance in electronic form;
- ensuring employment of the population with the possibility of using electronic systems for job search and remote employment.

There are three main directions of further digitalization of public administration:

- structural change of public authorities with the expansion of digital communications between them and the creation of electronic document management systems;
- integration with digital technology developers (up to their involvement in the civil service) to develop and improve software for performing public administration functions in a digital format;
- development of standards of electronic services and electronic interaction, which allow maintaining the level of quality of service of the population in electronic format.

The systematization of research results of domestic and foreign scientists and their scientific researches allows us to distinguish the principles of the formation of a digital mechanism of public administration in Ukraine, which are universal (table 1).

The high level of public services quality based on the use of digital technologies is relevant, first of all, for such areas as education, health care, and law enforcement, where it is necessary to ensure close interaction between state authorities, local governments, the population, business, and NGOs. To establish such interaction, it is recommended to use “large databases” (open data), which allow you to search for the best options for cooperation, and the development of appropriate interaction in electronic format can be monitored by a range of features (table 2).

To simplify electronic interaction, it is necessary to create single internet access points for citizens and public administration bodies of various levels, which will help prevent duplication of electronic communications with excessive use of information resources. The system of electronic interaction overcomes the

Table 1

Offered principles for forming a digital mechanism of public management in Ukraine

Principles	The essence of principles
1. Algorithmization of the digital transformation process	The development of a set of measures and procedures aimed at modernizing management based on the use of digital technologies
2. Updating electronic formats	Bringing electronic management technologies in line with the possibilities of modernization of mobile communication tools, computer technologies, and software
3. Ensuring the security of the electronic system of public services	Identification of risks and threats to the functioning of the electronic system for the provision of public services and the development of measures to prevent and eliminate them
4. Digitalization of document flow	The development of samples of electronic documents, which consolidate the actions of public administration and local self-government bodies, improvement of electronic documents accounting systems, accumulation, use, storage, etc.
5. Expanding possibilities for getting feedback	Simplifying access to public information and forming convenient channels for receiving feedback from the public regarding the conditions and quality of public services.

Source: developed by authors based on processing data [2; 3; 7; 9].

shortcomings of traditional forms of communication between citizens with public authorities, and public institutions.

In the nearest future, a range of transformations in the construction of digital public administration should be implemented, in particular:

- consolidation of public and business repositories with the expansion of information exchange between them;

- expanding the use of broadband Internet for public services providers in electronic format;
- duplication of documents on paper to ensure information security, despite the growing volume of electronic communications.

Implementation of projects for the electronic transformation of public administration structure will determine the nature of administrative and other public services providers that can be ensured:

Table 2

Indications of interaction between public authorities, local governments, the population and public organizations in electronic format

Indications	The essence of indications	The development of indication in Ukraine
1. The availability of the strategy of digital government functioning	Scientifically well-grounded long-term plan for the transformation of the executive branch with the definition of measures, their cost, deadlines, list of digital services, the creation of an appropriate institution (if necessary).	In Ukraine, in particular, the Concept of e-government development was adopted [11] and a special ministry was created — the Ministry of Digital Transformation of Ukraine.
2. The usage of participatory electronic technologies	Electronic platforms for public-private partnerships, public procurement, competitions, involvement of citizens in decision-making on the use of budgets, online services, the use of online learning technologies, e-medicine, etc.	In Ukraine, there are several indications: the provision of electronic services on the principle of “unified window”; introduction of open data technology; development of e-democracy based on the use of electronic appeals and electronic petitions; use of the participation budget tool; use of electronic identification of citizens (ID-passports); use of the ProZorro platform for e-procurement and many other features, such as external independent examination or accreditation of educational programs.
3. Ensuring privacy and security of data use	Prevention of unauthorized access to confidential information and personal data	The range of laws was adopted: “On Protection of Information in Automated Systems”, “On State Secret”, “On Protection of Personal Data”, “On Access to Public Information”. Many technical and industry standards for information security have been adopted. Complex information protection systems have been created, e.x., a protection system for ProZorro is situated in cloud Data Processing Center “De Novo”, which is created for state institutions and enterprises.

Source: developed by authors according to data [3; 4; 7; 11] and provision of the regulatory legal acts.

- with the modernization of unified electronic services for providing services to the population;
- with the creation of electronic registers of citizens for personalization public electronic services;
- application of a set of measures to maintain cybersecurity.

Overall, the transformation of the public administration system according to digitalization has to contribute to the establishment of constructive interaction between public authorities and local governments with various social groups, by involving representatives of business and the public in the development of regulations projects, in particular, thus ensuring the protection of their economic interests. Within such interaction, the prospects of development on certain territories, local problems, natural and ecological characteristics are more quickly considered.

Insights from this study and perspectives for further research in this direction. Hence, the

transformation of the public administration system according to digitalization is based on certain principles and ensures the formation of electronic interaction between public authorities, the population, public organizations, and businesses. The modern mechanism of digitalization of public administration in the system of public-private partnership is expressed in the functioning of stable information channels with access to private companies and individuals to electronic portals of public administration at all levels.

Transformations in the structure of public administration determine the transition from traditional forms of communication between public authorities and local self-government bodies with the population to a united system of e-government. Such a system is used primarily to provide electronic public services to the population, optimize budget expenditures and deregulate business activities.

Literature

1. Словник сучасної української мови та сленгу «Мислово». URL: <http://myslovo.com/?dictionary> (дата звернення 12.10.2021).
2. Лахижа М. І. Діджиталізація в Україні: поняття, проблеми, перспективи та завдання публічного управління. Державне управління: науковий вісник. 2020. № 2 (4). С. 202–213.
3. Пігарев Ю., Костенюк Н. Діджиталізація публічного управління як чинник цифрової трансформації України. Актуальні проблеми державного управління. 2021. № 2 (83). С. 92–96.
4. Гапеев Л. Електронне урядування: проблеми, пріоритети, завдання. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2018/march/issue-3/article-34920.html> (дата звернення 19.10.2021).
5. Чукут С. А., Дмитренко В. І. Сумісність як необхідна умова впровадження електронного урядування: досвід Європейського Союзу. Публічне урядування: збірник. 2017. № 5 (10). С. 303–313.
6. Дніпров О. С. Електронне урядування на місцевому рівні. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2018. Вип. 1. Том 1. С. 149–153.
7. Куйбіда В. С., Карпенко О. В., Наместник В. В., Цифрове урядування в Україні: базові дефініції понятійно-категоріального апарату. Вісник НАДУ. Серія «Державне управління». 2018. № 1. С. 5–11. URL: <http://academy.gov.ua/infpol/pages/dop/2/files/974f8478-cfe8-4d31-971b-d5116efff458.pdf> (дата звернення 19.10.2021).
8. Lozinska T., Dorofeyev O., Ponochohnyi Y., Vlasenko T. Linear regression model for substantiation of sustainable state policy in a digital economy. Proceedings 2020 IEEE 11th International Conference on Dependable Systems, Services and Technologies. DESSERT. Ukraine, Kyiv, May 14–18, 2020. P. 399–403.
9. Anderson J. E. Public policymaking: An introduction. Boston: Houghton Mifflin Company. 2003, P. 26.
10. Данилин И. В. Развитие цифровой экономики США и КНР: факторы и тенденции. Контуры глобальных трансформаций. 2019. Том 12. № 6. С. 246–261. URL: <https://www.ogt-journal.com/jour/article/view/553/470> (дата звернення 20.10.2021).
11. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 № 649-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/649-2017-%D1%80> (дата звернення 20.10.2021).

References

1. My word. 2021. Dictionary of modern Ukrainian language and slang “Myslovo”. [ONLINE] Available at: <http://myslovo.com/?dictionary>. [Accessed 12 October 2021].
2. Lakhyzha, M. I., (2020) “Digitalization in Ukraine: concept, problems, prospects and tasks of public administration”. Public administration: scientific bulletin. № 2 (4). pp. 202–213. Available at: <https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/issue/view/4/4> [Accessed 10 October 2021].
3. Pigarev, Yu. and Kosteniuk, N. (2021) “Digitalization of public administration as a factor of digital transformation of Ukraine”. Actual problems of public administration. № 2 (83). pp. 92–96. Available at: <http://uran.oridu.odessa.ua/article/view/237257> [Accessed 10 October 2021].

4. Hapieiev, L. (2018) “E-governance: problems, priorities, objectives”. Civil servant. № 3. Available at: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2018/march/issue-3/article-34920.html> [Accessed 19 October 2021].
5. Chukut, S. and Dmytrenko, V. (2017) “Interoperability as a necessary condition for the implementation of e-governance: experience of the European Union”. Public governance: collection. № 5(10). pp. 303–313. Available at: http://vadnd.org.ua/app/uploads/2018/01/Публічне-урядування-5-10_укр.pdf [Accessed 14 October 2021].
6. Dniprov, O. (2018) “Electronic governance at a local level”. Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Legal Sciences. Issue. 1. Book 1. pp. 149–153. Available at: <https://lj.journal.kspu.edu/index.php/lj/article/view/57> [Accessed 16 October 2021].
7. Kuybida, V. et al. (2018) “Digital governance in Ukraine: basic definitions of the conceptual categorical apparatus”. NAPA Bulletin. Series: Public Administration. № 1. pp. 5–11. Available at: <http://academy.gov.ua/infpol/pages/dop/2/files/974f8478-cfe8-4d31-971b-d5116efff458.pdf> [Accessed 19 October 2021].
8. Lozinska, T. et al. (2020) “Linear regression model for substantiation of sustainable state policy in a digital economy”. Proceedings 2020 IEEE 11th International Conference on Dependable Systems, Services and Technologies. DESSERT. Ukraine, Kyiv, May 14–18. pp. 399–403. Available at: <http://dSPACE.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/10281> [Accessed 18 October 2021].
9. Anderson, J. (2003) Public policymaking: An introduction. Boston: Houghton Mifflin Company.
10. Danilin, I. (2019) Development of the Digital Economy in the USA and China: Factors and Trends. Global Infrastructure in the Digital Age. Book 12. № 6. pp. 246–261. Available at: <https://www.ogt-journal.com/jour/article/view/553/470> [Accessed 20 October 2021].
11. On approval of the Concept for the development of e-governance in Ukraine: Ordinance of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 20.09.2017 № 649-p. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/649-2017-%D1%80> [Accessed 20 October 2021].

Стаття надійшла до редакції 30.10.2021

УДК 354:328.185

Атаманчук Павло Петрович
аспірант

Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

Атаманчук Павел Петрович
аспирант

Национального технического университета «Днепропетровская политехника»

Atamanchuk Pavlo

Graduate Student of the

Dnipro University of Technology

DOI: 10.25313/2617-572X-2021-5-7639

ЕМПІРИЧНИЙ ВИМІР ЯКОСТІ ЖИТТЯ

ЭМПИРИЧЕСКОЕ ИЗМЕРЕНИЕ КАЧЕСТВА ЖИЗНИ

EMPIRICAL DIMENSION OF QUALITY OF LIFE

Анотація. Розглянуто емпіричні методи вимірювання якості життя населення. Доведено необхідність агрегування системи показників якості життя різних років та у різних регіонах при можливому збереженні достатньої повноти охоплення нею багатогранної характеристики досліджуваного поняття.

Визначено зміст категорії «якість життя» як інтегративного соціально-економічного показника, який синтезує об'єктивні дані та суб'єктивні соціологічні виміри. Об'єктом розгляду виступає населення тієї або іншої території в цілому, і в цьому випадку реєструються об'єктивно існуючі процеси і фактори, відбиті в соціальній статистиці. Об'єктивна складова якості життя тут проявляється як сукупність статистичних показників, що реєструють положення населення в стратифікованому соціально-економічному просторі певної території. Обґрунтовано, що якість життя населення можливо розглянути за допомогою фіксації суб'єктивних відчуттів населення у вигляді певного цілісного показника задоволеності людиною умовами життєзабезпечення, своїм життям у цілому.

Визначено, що об'єктивна модель призначена для уяви про якість життя як результат комбінації різних статистичних показників: рівня злочинності, безробіття, забруднення навколишнього середовища тощо, суб'єктивна модель призначена для відображення суб'єктивних відчуттів індивідів, що формуються на основі рівня інтелектуального розвитку індивіда, його життєвого досвіду, емоційного стану тощо. У дослідженнях якості життя необхідно враховувати складний характер взаємозв'язку об'єктивних і суб'єктивних умов життя.

Ключові слова: публічне управління, органи публічної влади, якість життя, моніторинг.

Аннотация. Рассмотрены эмпирические методы измерения качества жизни населения. Доказана необходимость агрегирования системы показателей качества жизни разных лет и в разных регионах при возможном сохранении достаточной полноты охвата нею многогранной характеристики изучаемого понятия.

Определено содержание категории «качество жизни» как интегративного социально-экономического показателя, синтезирующего объективные данные и субъективные социологические измерения. Объектом рассмотрения выступает население той или иной территории в целом, и в этом случае регистрируются объективно существующие процессы и факторы, отраженные в социальной статистике. Объективная составляющая качества жизни здесь проявляется как совокупность статистических показателей, регистрирующих положения населения в стратифицированном социально-экономическом пространстве определенной территории. Обосновано, что качество жизни населения можно рассмотреть посредством фиксации субъективных ощущений населения в виде определенного целостного показателя удовлетворенности человеком условиями жизнеобеспечения своей жизнью в целом.

Определено, что объективная модель предназначена для представления о качестве жизни как результат комбинации различных статистических показателей: уровня преступности, безработицы, загрязнения окружающей среды и т.п. индивида, его жизненного опыта, эмоционального состояния и т.д. В исследованиях качества жизни необходимо учитывать сложный характер взаимосвязи объективных и субъективных условий жизни.

Ключевые слова: публичное управление, органы публичной власти, качество жизни, мониторинг.

Summary. Empirical methods for measuring the quality of life of the population are considered. The necessity of aggregation of the system of quality of life indicators of different years and in different regions is proved at possible preservation of sufficient completeness of coverage by it of the multifaceted characteristic of the investigated concept.

The content of the category «quality of life» is defined as an integrative socio-economic indicator that synthesizes objective data and subjective sociological dimensions. The object of consideration is the population of a territory as a whole, and in this case the objectively existing processes and factors reflected in social statistics are registered. The objective component of quality of life here is manifested as a set of statistical indicators that record the position of the population in the stratified socio-economic space of a particular area. It is substantiated that the quality of life of the population can be considered by fixing the subjective feelings of the population in the form of a certain holistic indicator of human satisfaction with the conditions of life, their lives in general.

It is determined that the objective model is designed to represent the quality of life as a result of a combination of different statistical indicators: crime, unemployment, pollution, etc., the subjective model is designed to reflect the subjective feelings of individuals formed on the basis of intellectual development the individual, his life experience, emotional state, etc. Quality of life research needs to consider the complex nature of the relationship between objective and subjective living conditions.

Key words: public administration, public authorities, quality of life, monitoring.

Постановка проблеми. Сучасною ознакою українського суспільства є неоднорідність якості життя населення за регіонами, яка неухильно зростає. При цьому в регіонах не спрацьовує правило: де вище рівень економічного розвитку, там мають бути вищими і соціальні характеристики, оскільки високорозвинений регіон повинен мати більші можливості для підвищення якості життя населення, і навпаки. Збереження цієї тенденції призводить до подальшого поглиблення протиріч на міжрегіональному рівні, які є джерелом напруженості у відносинах регіонів країни. Результати соціологічних та інших досліджень свідчать: серед причин кризового становища країни, її регіонів не існує таких, які мали б виключно об'єктивний характер. Практично всі причини містять і суб'єктивні детермінанти.

Основний шлях можливого вирішення соціальних проблем, що загострюються, вбачається в розробці і прийнятті єдиної стратегії соціально-економічного розвитку України, у межах якої слід створити комплекс державних і регіональних соціальних програм, спрямованих на радикальне поліпшення якості життя населення. Якість життя має стати головним критерієм розвитку людського потенціалу країни, досягнення її соціальної та економічної безпеки. Проголошення зростання якості життя як загальнонаціональної ідеї має детермінувати соціальний зміст проведених реформ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам якості життя населення присвятили свої дослідження Е. Лібанова, О. Пальчук, І. Романюк, Н. Сітнікова, Л. Соболев та інші.

Мета статті — обґрунтувати емпіричні виміри концепту якості життя населення.

Виклад основного матеріалу. Система якості життя нараховує формування відповідного стану десятки показників, що робить її використання в аналітичних цілях на практиці досить складним. Особливо яскраво ця незручність виявляється при порівнянні показників якості життя різних років

та у різних регіонах, адже вони не уніфіковані. Не менш складно порівнювати якість життя населення двох і більш регіонів. Навряд чи, наприклад, можна говорити про перевагу в рівні якості життя населення одного з таких регіонів тільки на тій підставі, що низка показників тут має більш високі значення, а інші — більш низькі.

Таким чином, виникає необхідність в агрегуванні системи таких показників при можливому збереженні достатньої повноти охоплення нею багатогранної характеристики досліджуваного поняття.

У цьому змісті «якість життя» корелює з такими поняттями, як потреби і споживання і виступає як інтегративний соціально-економічний показник [1, с. 8]. Його використання виступає як певний синтез об'єктивних даних і суб'єктивних соціологічних вимірів. З одного боку, об'єктом розгляду виступає населення тієї або іншої території в цілому, і в цьому випадку реєструються об'єктивно існуючі процеси і фактори, відбиті в соціальній статистиці. Об'єктивна складова якості життя тут проявляється як сукупність статистичних показників, що реєструють положення населення в стратифікованому соціально-економічному просторі певної території. З іншого боку, якість життя населення можливо розглянути за допомогою фіксації суб'єктивних відчуттів населення у вигляді певного цілісного показника задоволеності людиною умовами життєзабезпечення, своїм життям у цілому. Така складна структура розглянутої дефініції створює значні як методологічні, так і технологічні труднощі при побудові інформаційної моделі показників і характеристик якості життя з метою побудови технології забезпечення якості життя.

У цьому разі слід доповнити, що нами під якістю життя в тому або іншому контексті розуміється комплексна характеристика умов життя і розвитку населення певної адміністративно-територіальної одиниці, що визначає його соціально-економічне становище і задоволеність умовами, які забезпечують життєдіяльність населення на визначеній

території. Важливо зрозуміти, що тут має йти не тільки про економічне благополуччя. Кінцеве завдання полягає в тому, щоб оцінити різні множинні взаємозалежності між проведеною соціально-економічною політикою, структурою державних або муніципальних витрат, соціальними умовами життєдіяльності населення і соціальним самопочуттям людини, включеної до тієї або іншої системи життєзабезпечення [2, с. 21].

Сформульоване нами визначення досліджуваної категорії дозволить розглянути ще один вимір інтерпретації якості життя, що полягає у визначенні якості життя як специфічного об'єкта дослідження і його відображень в інформаційних і аналітичних характеристиках і показниках. Життя населення конкретної території в контексті даного аналізу визначається як сукупність стійких спільнот людей, яка формується в умовах процесів соціально-економічної різноманітності життєдіяльності в територіально-адміністративних утвореннях, і відносин між цими спільнотами.

На цій основі складається соціальна розмаїтість умов життєдіяльності в регіональному розрізі, формуються соціально-територіальні відмінності. Належність людей до таких неоднаково розвинутих в економічному і соціальному відношенні територій, і в першу чергу їх закріплення за поселеннями (постійне місце проживання), приводять до формування соціально-територіальних спільнот як соціальних утворень, що мають свої специфічні характеристики.

Визначена нами специфіка територіальних громад орієнтується на дослідження А. К. Галієва, В. Н. Іванова, В. І. Патрушева, В. Л. Зайченко й ін. Якість життя визначається тим, якою мірою здійснені наші потреби; наскільки ми цим задоволені; як результати цієї реалізації співвідносяться з соціальним стандартами і ресурсами всього суспільства або окремої території. Як уже зазначалося, історично склалося так, що вимір якості життя здійснювався двома різними способами: виміром об'єктивних умов життя і виміром її суб'єктивних оцінок. У межах цих двох підходів склалися, як було згадано нами, дві концептуальні моделі якості життя, що у літературі називаються об'єктивною і суб'єктивною, що й були використані для дослідження цього явища [3, с. 20].

Об'єктивна модель призначена для уяви про якість життя як результат комбінації різних статистичних показників: рівня злочинності, безробіття, забруднення навколишнього середовища тощо.

Суб'єктивна модель призначена для відображення суб'єктивних відчуттів індивідів, що формуються на основі рівня інтелектуального розвитку індивіда, його життєвого досвіду, емоційного стану тощо.

У дослідженнях якості життя необхідно враховувати складний характер взаємозв'язку об'єктивних і суб'єктивних умов життя.

Різні варіанти поєднання об'єктивних умов життя і їх суб'єктивних оцінок дають чотири основних рівні якості життя (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні якості життя

Об'єктивні життєві умови	Сприйняття і оцінка	
	Добре	Погано
Гарні	високий рівень якості життя*	дисонанс*
Погані	адаптація*	депривація*

*Примітка: назви наведені відповідно до термінології ОЕСД

Наприклад, групу людей, що можна віднести до маркеру «гарне/добре», належить до групи населення, що має високий рівень якості життя. Група «депривація» являє собою класичне поле діяльності для проведення політики соціального захисту, діяльності суспільних фондів і благодійних організацій. Група «дисонанс» є джерелом протесту і соціальних змін. «Адаптація» часто являє собою в реальності безсилля і соціальний відступ у практиці суспільного розвитку. Ще Р. Мертон називав це конформістською формою девіантної поведінки, коли окремі соціальні групи не бачать негараздів і погоджуються з усім, не бажаючи щось змінювати.

Основна мета використання об'єктивних індикаторів у дослідженнях якості життя — по можливості точніший вимір рівня якості життя суспільства або індивіда на основі статистичної інформації.

Об'єктивні індикатори підрозділяють на дві групи: природні і соціальні. Природні індикатори, у свою чергу, поділяють на три групи:

- індикатори, що характеризують різні фізико-географічні умови проживання (широта і довгота; висота над рівнем моря; середньорічна температура; кількість сонячних днів у році; запаси прісної води; рівень сейсмічності тощо); біологічні умови (обсяг і розмаїтість флори і фауни; її придатність для харчування); рівень антропогенного навантаження на природу (концентрації шкідливих речовин в атмосфері, воді і надрах; інтенсивність електромагнітних випромінювань, радіації тощо).

Соціальні індикатори підрозділяються на демографічні, економічні, правові, культурні, охорони здоров'я тощо [4, с. 11]. Наприклад, у демографії це показники середньої очікуваної тривалості життя, дитячої смертності і т.п. В економіці — ВВП на душу населення, рівень безробіття, частка зайнятих у сфері послуг і т.п.

Залежно від рівня розгляду соціальної системи і можливостей дослідника використовують від 4

(середня очікувана тривалість життя, забруднення навколишнього середовища, виробництво продуктів харчування на душу населення, продукція промислового виробництва на душу населення) до 1000 об'єктивних показників. На світовому рівні в цілому для цього мети використовують статистичні щорічники ООН з демографії, культури, охороні здоров'я, економіки, навколишнього середовища тощо. Як правило, для побудови типології країн світу використовують близько 150 соціальних макропоказників. Ці показники утворюють мережу, де усе пов'язано за рахунок нелінійних, прямих і зворотних зв'язків. На основі подібних досліджень, зокрема, встановлено, що Україна знаходиться в так званій «напівпериферії» світової системи між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються. Якщо для «центру» (групи високорозвинених країн) характерна висока якість життя, а для «периферії» (слаборозвинених країн) низька якість, то для «напівпериферії» — середня якість життя.

Проблемами виміру якості життя за об'єктивними індикаторами тривалий час займався Дж. Форрестер, який запропонував даний показник за п'ятьма глобальними індикаторами: чисельність населення, кількість накопиченого капіталу, частка капіталу в сільському господарстві, кількість наявних природних ресурсів і забруднень навколишнього середовища [5, с. 97]. Інші автори, наприклад, В. А. Єгоров, Ю. Н. Калістов, В. Б. Митрофанов і А. А. Піонтковський, виділяють дещо інші показники: чисельність населення, виробництво продуктів харчування на душу населення, очікувана середня тривалість життя, продукція промислового виробництва на душу населення, забруднення навколишнього середовища [6, с. 76].

Суб'єктивні індикатори якості життя підрозділяють на когнітивний компонент (раціональний) і ефективний (емоційний).

Когнітивний компонент складається з оцінки загальної задоволеності життям і оцінок задоволеності різними сферами життя. Оцінка загальної задоволеності життям і оцінка задоволеності різними сферами життя являють собою дві відносно незалежні психологічні реальності, оскільки вони формуються різними механізмами переробки інформації людиною.

Афективний компонент являє собою баланс позитивного і негативного афектів. Під балансом розуміється співвідношення величин негативного і позитивного афектів. До позитивних афектів належать такі відчуття: щастя, соціальної підтримки, особистої компетентності. Негативний афект виражається у відчуттях депресії, тривожності і стресу.

Особиста компетентність пов'язана з індивідуальним сприйняттям того, наскільки успішно індивідуум вдається здійснювати рольові функції. Це поняття найбільш часто досліджувалося у сфе-

рі трудової діяльності, де рольові функції визначені найбільше конкретно, хоча також успішно воно досліджено й у особистому житті [7, с. 6]. Індивіди, що мають ясне і чітке уявлення про ті вимоги, що пред'являє їм суспільство, показують високий рівень компетентності, збільшують сприятливе самопочуття.

Вимір афективних компонентів якості життя звичайно доповнюється виміром щастя. Відчуття щастя-нещастя в цьому випадку розглядаємо як баланс між позитивними і негативними емоціями. При вимірі задоволеності різними сферами життєдіяльності звичайно використовують такі показники:

- дохід як основне джерело задоволення потреб індивідів у товарах і сервісному обслуговуванні;
- освіта як фактор, що забезпечує кар'єру й успіх у житті;
- робота як фактор, що впливає на життєвий успіх, родину тощо, детермінує розмір доходу і соціальний статус індивіда;
- домашнє господарство, шлюб і сімейне життя;
- соціальна участь, що визначає почуття значущості людини в суспільстві;
- сезонні зміни й ін. [8, с. 14].

Таким чином, на нашу думку, методико-технологічну модель оцінювання якості життя населення можна представити як багатофакторну конструкцію, що складається з двох частин: об'єктивної і суб'єктивної. Для виміру якості життя найчастіше використовують факторний аналіз з подальшим виміром об'єктів на основі виділених факторів, що являє собою метод багатомірної статистики, який дозволяє «зжати» масив вихідних даних до невеликої кількості показників. Міжрегіональні відносини пов'язані з підвищенням господарської й адміністративно-політичної самостійності регіонів — ситуація, у якій має здійснюватися економічна і соціально-політична взаємодія. Регіони перетворюються на дійсно самостійних суб'єктів держави, що діють у відповідності до своїх особливостей, інтересів, можливостей, цілей і установок. Розходження в умовах життя між регіонами визначаються не тільки безпосередньо показниками якості життя, але і їх географічними, етичними особливостями, кількісними і якісними характеристиками населення в цілому. Деякі з цих характеристик також передбачається враховувати при проведенні зіставлень. Завдання тут полягає в тому, щоб забезпечити рівні умови для задоволення першочергових потреб населення в різних регіонах країни.

Порівняльні виміри якості життя також можна проводити відповідно до природно-кліматичних зон. Інтегральний показник умов життя населення визначає територіальну диференціацію в залежності від дії комплексу зональних факторів, що впливають на розходження в обсязі і структурі

мінімальних споживчих бюджетів (природно-кліматичні умови, статеві-віковий склад населення, розмір і структура родин, щільність населення, характер розселення, економічний розвиток територій, особливості національного побуту тощо).

Іншою значущою для нас можливістю структурувати вимір якості життя за допомогою соціально-просторових осей координат виступає соціально-демографічне і доходно-майнове розшарування населення як у цілому в країні, так і на рівні регіонального співтовариства.

З урахуванням реалій сьогодення найбільш обґрунтованим уявляється виділення окремих страт на основі теорії соціальної стратифікації і мобільності. Опис і зіставлення соціально-економічних верств, що складаються, і груп населення здійснюються і розглядаються різними авторами в таких основних розрізах: доходно-майновому; соціально-демографічному; структурно-споживчому; споживчо-поведінковому тощо [274, с. 14].

Іншим, не менш важливим поняттям для визначення якості життя є «соціальна сфера», що виступає інтегральним засобом реалізації соціальної політики. Останнім часом широке поширення одержало уявлення про соціальну сферу як сукупність установ невиробничих галузей народного господарства: освіти, охорони здоров'я, культури, соціального забезпечення тощо. Соціальна інфраструктура, безсумнівно, є складовою частиною соціальної сфери громадського життя і тому — об'єктом впливу державного управління і фактором соціальної політики. Але це — саме частина, а не вся соціальна сфера. Основним у ній є широке коло відносин між людьми і їх об'єднаннями — соціальні відносини. Вони формують різні соціальні системи, що утворюють у своїй системній єдності, разом з необхідною для їх функціонування інфраструктурою (різними установами), соціальну сферу громадського життя. Функціональна роль соціальної сфери в житті суспільства полягає в тому, що в її рамках проходять відтворення і зміни соціальних зв'язків між людьми, умов і способу їх життєдіяльності, умов формування і задоволення їх життєвих потреб.

Актуальною ознакою сьогодення є поява нового суб'єкта в соціальній сфері — громадянина, що раніш був тільки її об'єктом. Важливою характеристикою суб'єкта є можливість вільного вибору їм виду, якості і кількості послуг, утім, забезпечених його платоспроможністю.

Практичне значення категорії якості життя складається, насамперед, у здатності норми, яка задається конкретно для даної особистості або спільності, виступати формою представлення і забезпечення гідності і свободи людей. Необхідні, належні характеристики, що задаються як якість життя для конкретної особистості або спільності визначають для них бажаний образ майбутнього

і носять проектний характер, що і дозволяє використовувати їх як універсальний управлінський інструмент.

Якість життя носить інтенсивний характер, оскільки характеризує суб'єктність населення, тобто фактичну дієздатність різних спільнот і кожної окремої особистості. Враховуючи це, можна зробити висновок, що якість життя ні за яких обставин не може бути зведена до потреб і соціально-економічних благ: дієздатність є не наслідок благ, а їх причина або безвідносна до них підстава. При цьому застосування категорії якості життя носить не менш об'єктивний характер, чим інші категорії, що характеризують соціально-культурне й економічне благополуччя, наприклад, рівень життя.

Таким чином, якість життя характеризується реалізацією заданих як норма стійких станів особистості і спільності, тобто стійких елементів самодіяльного населення.

Якість життя, характеризуючи й описуючи об'єктивну суб'єктність, визначається рефлексивними практиками [51, с. 33] і знаннями, тобто принципово споруджуваними на основі аналізу суб'єктом засобів організації свого мислення і діяльності. Рефлексивність як спрямованість свідомості на себе є фундаментальною властивістю роботи з визначення й організації необхідної якості життя. Іншою властивістю є безперервна порівняльність якостей життя різних особистостей або спільнот між собою (бенчмаркінг) як спосіб визначення реальності власної якості життя.

Висновок. Таким чином, дослідження якості життя як об'єкта управління обумовлює необхідність у застосуванні міждисциплінарного підходу, з метою аналізу комплексу умов, що забезпечує існування людини в суспільстві та є невід'ємним компонентом державного управління та місцевого самоврядування. Поліпшення якості життя в даному контексті означає збільшення можливостей людини реалізувати свої потреби і життєві плани, досягати особистого успіху.

На наш погляд, таке розуміння відповідає загальній тенденції соціального розвитку України, у якій орієнтація на особистий життєвий успіх усе частіше стає головною установкою. Правда, необхідно враховувати, що знаходженню справжньої якості життя (у її інтерпретації, що відповідає національним традиціям і гуманістичному погляду на людину і суспільство) відповідає лише успіх, досягнутий:

- без збитку духовним якостям особистості і духовному розвитку суспільства в цілому. Ця настанова є не тільки даниною традиції, але відбиває сучасну соціально-історичну перспективу, пов'язану з високою роллю інтелектуальних форм діяльності в постіндустріальному суспільстві;
- на основі гармонізації соціальних відносин, що виключає будь-які види дискримінації, соціаль-

ної несправедливості, дегуманізації громадського життя;

- з опорою на історичну традицію, поза якою соціальна самоідентифікація населення не може бути здійснена повною мірою.

Практичне вимірювання якості життя пов'язано з наявністю методичних ускладнень, що обумовлено такими причинами: по-перше, значною кількістю показників і одночасним дефіцитом необхідної

інформації; по-друге, кожний індикатор може мати позитивне, негативне або індиферентне відношення до якості життя; по-третє, у розглянутій схемі представлена спрощена ситуація, коли всі індикатори рівнозначні, однак у дійсності вони мають різну цінність, виявити яку досить складно. Тому визначення якості життя, її індикаторів неможливе без з'ясування принципів взаємин держави, суспільства й громадянина.

Література

1. Алферова М. Н. О возможном подходе к разработке региональной концепции и программы улучшения качества жизни населения. Технологии качества жизни. 2002. № 2. Т. 2. С. 1–10.
2. Берендеева А. Б. Предмет исследования — благополучие населения. Социологические исследования. 2006. № 5. С. 18–23.
3. Васильева О. І. Відхід від монофункціональності — основний пріоритет міського розвитку. Керування сучасним містом. 2001. № 4–6. С. 128–133.
4. Барская О. Л. Социальное самочувствие: методологические и методические проблемы исследования: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филос. наук: спец. 09.00.09 «Прикладная социология». М. Изд-во ИСИ АН СССР. 1989. 23 с.
5. Форрестер Дж. Мировая динамика. М. Прогресс. 1978. 396 с.
6. Методы и модели социально-экономического мониторинга / под ред. Шевякова А. Ю. и др. М. Институт социологии РАН. 1992. 207 с.
7. Давыдова Е. В., Давыдов А. А. Измерение качества жизни. М. Ин-т социологии РАН. 1993. 51 с.
8. Айвазян С. А. Интегральные индикаторы качества жизни населения: их построение и использование в социально-экономическом управлении, межрегиональных образованиях. М. ВНИИТЭ. 2000. 287 с.
9. Dohrenved B. S. Some issues in research on stressful life events. Journal of nervous and mental diseases. 1978. V. 16. № 1. P. 7–15.
10. Бурдые П. Социология политики; пер. с фр. Сост., общ. ред. и предисл. Н. А. Шматко. М. Socio-Logos. 1993. 336 с.

References

1. Alferova M. N. O vozmozhnom podkhode k razrabotke regionalnoy kontseptsii i programmy uluchsheniya kachestva zhizni naseleniya. Tekhnologii kachestva zhizni. 2002. № 2. T. 2. S. 1–10.
2. Berendeeva A. B. Predmet issledovaniya — blagopoluchie naseleniya. Sotsiologicheskie issledovaniya. 2006. № 5. S. 18–23.
3. Vasylyeva O. I. Vidkhid vid monofunktsionalnosti — osnovnyj priorytet misjkoj rozvytku. Keruvannja suchasnym mistom. 2001. 4–6. S. 128–133.
4. Barskaya O. L. Sotsialnoe samochuvstvie: metodologicheskie i metodicheskie problemy issledovaniya: avtoref. dis. na soiskanie uchenoy stepeni kand. filos. nauk: spets. 09.00.09 «Prikladnaya sotsiologiya». M. Izd-vo ISI AN SSSR. 1989. 23 s.
5. Forrester Dzh. Mirovaya dinamika. M. Progress. 1978. 396 s.
6. Metody i modeli sotsialno-ekonomicheskogo monitoringa / pod red. Shevyakova A. Yu. i dr. M. Institut sotsiologii RAN. 1992. 207 s.
7. Davydova Ye V., Davydov A. A. Izmerenie kachestva zhizni. M. In-t sotsiologii RAN. 1993. 51 s.
8. Ayvazyan S. A. Integralnye indikatory kachestva zhizni naseleniya: ikh postroyeniye i ispolzovanie v sotsialno-ekonomicheskom upravlenii, mezhregionalnykh obrazovaniyakh. M. VNIITE. 2000. 287 s.
9. Dohrenved B. S. Some issues in research on stressful life events. Journal of nervous and mental diseases. 1978. V. 16. № 1. P. 7–15.
10. Burde P. Sotsiologiya politiki; per. s fr. Sost., obshch. red. i predisl. N. A. Shmatko. M. Socio-Logos. 1993. 336 s.

Боришкевич Ірина Ігорівна

*кандидат економічних наук,
викладач кафедри управління та бізнес-адміністрування
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника*

Борышкевич Ирина Игоревна

*кандидат экономических наук,
преподаватель кафедры управления и бизнес-администрирования
Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника*

Boryshkevych Iryna

*Candidate of Economic Sciences,
Teacher of the Department of Management and Business Administration,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
ORCID: 0000-0001-7508-6556*

Дегтяр Олег Андрійович

*доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри управління та бізнес-адміністрування,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника*

Дегтяр Олег Андреевич

*доктор наук по государственному управлению, доцент,
профессор кафедры управления и бизнес-администрирования,
Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника*

Diegtiar Oleg

*Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor,
Professor of the Department of Management and Business Administration,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
ORCID: 0000-0001-6413-3580*

Подольян Михайло Іванович

*аспірант кафедри управління та бізнес-адміністрування
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

Подольян Михаил Иванович

*аспирант кафедры управления и бизнес-администрирования
Прикарпатского национального университета имени Василия Стефаника*

Podolyan Mykhailo

*Postgraduate Student of the Department of
Management and Business Administration
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
ORCID: 0000-0002-0654-9382*

DOI: 10.25313/2617-572X-2021-5-7637

**ЕФЕКТИВНИЙ БРЕНД У СФЕРІ РЕСТОРАННОГО
БІЗНЕСУ ЯК СКЛАДОВА БРЕНДИНГУ МІСТА:
ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ**

**ЭФФЕКТИВНЫЙ БРЕНД В СФЕРЕ РЕСТОРАННОГО
БИЗНЕСА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ БРЕНДИНГА ГОРОДА:
ГОСУДАРСТВЕННО-УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ АСПЕКТ**

EFFECTIVE BRAND IN THE FIELD OF RESTAURANT BUSINESS AS A COMPONENT OF CITY BRANDING: PUBLIC ADMINISTRATION ASPECT

Анотація. Заклади ресторанного бізнесу є невід'ємним елементом брендингу міста, оскільки їхня діяльність впливає на інтереси різних груп стейкхолдерів, насамперед, органів влади, місцевих мешканців та туристів. Проте, якщо формування бренду міста належить до компетенції органів місцевого самоврядування і є частиною його перспективного плану розвитку, то брендинг закладів громадського харчування є завданням самих підприємців. У статті розглянуто поняття «бренд міста» та «бренд закладу». Розроблено типову стратегію бренд-менеджменту підприємств ресторанного бізнесу з використанням методу «дерева цілей». Формування стратегії починається із визначення місії та бачення підприємства. Серед основних стратегічних напрямів стратегії виокремлено наступні: айдентика, виробництво, маркетинг, персонал, репутація, етика та соціальна відповідальність. Кожен із напрямів є важливим і невід'ємним для побудови успішного бренду. Оскільки вагоме значення у сучасному світі Інтернету і соціальних мереж відіграє SMM-маркетинг, то у статті наведено актуальні напрями роботи в соціальних мережах. До таких напрямів віднесено: фокусування на сенсах, максимальна природність, зникаючий контент, відеоконтент та персоналізація працівників. Встановлено, що на законодавчому рівні держава здійснює лише частковий вплив на окремі атрибути брендингу ресторанного бізнесу. В результаті було запропоновано основні напрями стимулювання підвищення ефективності окремих складових брендингу закладів громадського харчування зі сторони органів місцевого самоврядування, а саме: зацікавленість та мотивація підприємств ресторанного бізнесу в процесі брендингу опиратись на затверджену стратегію територіальної одиниці, співпраця та взаємодія органів місцевого самоврядування з керівництвом закладів громадського харчування, проведення конкурсів серед закладів громадського харчування у номінаціях, що стосуються брендингу, організація систематичних зустрічей органів місцевого самоврядування із представниками підприємств ресторанного бізнесу, популяризація органами місцевого самоврядування закладів громадського харчування серед туристів, залучення підприємств ресторанного бізнесу до проведення різних івентів.

Ключові слова: державне управління, органи місцевого самоврядування, бренд, брендинг, маркетинг, ресторанний бізнес, стратегія.

Аннотация. Заведения ресторанного бизнеса являются неотъемлемым элементом брендинга города, поскольку их деятельность влияет на интересы различных групп стейкхолдеров, прежде всего органов власти, местных жителей и туристов. Однако если формирование бренда города относится к компетенции органов местного самоуправления и является частью его перспективного плана развития, то брендинг заведений общественного питания является задачей самих предпринимателей. В статье рассмотрены понятия «бренд города» и «бренд заведения». Разработана типовая стратегия бренд-менеджмента предприятий ресторанного бизнеса с использованием метода «дерева целей». Формирование стратегии начинается с определения миссии и видения предприятия. Среди основных стратегических направлений стратегии выделены следующие: айдентика, производство, маркетинг, персонал, репутация, этика и социальная ответственность. Каждое из направлений является важным и неотъемлемым для построения успешного бренда. Поскольку важное значение в современном мире Интернета и социальных сетей играет SMM-маркетинг, то в статье приведены актуальные направления работы в социальных сетях. К таким направлениям относятся: фокусировка на смыслах, максимальная естественность, исчезающий контент, видеоконтент и персонализация работников. Установлено, что на законодательном уровне государство оказывает частичное влияние на отдельные атрибуты брендинга ресторанного бизнеса. В результате были предложены основные направления стимулирования повышения эффективности отдельных составляющих брендинга общепита со стороны органов местного самоуправления, а именно: заинтересованность и мотивация предприятий ресторанного бизнеса в процессе брендинга опираться на утвержденную стратегию территориальной единицы, сотрудничество и взаимодействие органов местного самоуправления с руководством учреждений общественного питания, проведение конкурсов среди общепитов в номинациях, касающихся брендинга, организация систематических встреч органов местного самоуправления с представителями предприятий ресторанного бизнеса, популяризация органами местного самоуправления заведений общественного питания среди туристов, привлечение предприятий ресторанного бизнеса к проведению различных ивентов.

Ключевые слова: государственное управление, органы местного самоуправления, бренд, брендинг, маркетинг, ресторанный бизнес, стратегия.

Summary. The restaurant business is an integral part of the city's branding, as their activities affect the interests of various stakeholder groups, primarily the authorities, locals and tourists. However, if the formation of the city's brand belongs to the competence of local governments and is part of its long-term development plan, then the branding of catering establishments is the task of the entrepreneurs themselves. The article considers the concepts of «city brand» and «organization brand». A typical strategy of brand management of restaurant business enterprises using the method of «goal tree» has been developed.

The formation of strategy begins with defining the mission and vision of the enterprise. Among the main strategic areas of the strategy are the following: identity, production, marketing, staff, reputation, ethics and social responsibility. Each of the areas is important and integral to building a successful brand. Since SMM-marketing plays an important role in the modern world of the Internet and social networks, the article presents current areas of work in social networks. Such areas include: focusing on meanings, maximum naturalness, disappearing content, video content and personalization of employees. It is established that at the legislative level the state has only a partial influence on certain attributes of restaurant business branding. As a result, the main directions of stimulating the efficiency of certain components of catering of public catering establishments by local governments were proposed, namely: interest and motivation of restaurant businesses in the branding process based on the approved strategy of the territorial unit, cooperation and interaction of local governments with management catering, holding competitions among catering establishments in nominations related to branding, organizing regular meetings of local governments with representatives of restaurant businesses, promotion of catering establishments by local governments among tourists, involvement of restaurant businesses in various events.

Key words: public administration, local governments, brand, branding, marketing, restaurant business, strategy.

Постановка проблеми. В умовах процесу децентралізації, зростаючої конкуренції та глобалізації світової економіки зростає актуальність питання брендингу міста в Україні. Території конкурують між собою за створення найбільш сприятливих умов для проживання, навчання та ведення бізнесу. Сформований сильний бренд міста виступає інструментом у конкурентній боротьбі з приваблення нових мешканців, туристів, студентів, інвестицій, кваліфікованої робочої сили, а також є невід'ємною складовою його розвитку та процвітання. Здійснення органами місцевого самоврядування брендингу міст уможливорює ефективне використання наявного потенціалу, оперативне вирішення суспільних проблем та активізацію громадської активності мешканців. Брендинг міст одержав належну оцінку зі сторони муніципалітетів у різних країнах світу як засіб покращення іміджу міст та підвищення конкурентоспроможності. Формування, управління, моніторинг та контроль, що пов'язані із процесами бренд-менеджменту міста належать до компетенції органу місцевого самоврядування, що реалізує функції публічної влади та відповідає за впровадження стратегії розвитку міста. Важливою та невід'ємною складовою брендингу міста є позитивний імідж закладів ресторанного бізнесу, які знаходяться в його територіальних межах та є частиною загальної картини міського бренду. Органи місцевого самоврядування повинні стимулювати підприємства ресторанного бізнесу формувати сильні бренди, опираючись на розроблену стратегію території.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження особливостей понять «бренд», «брендинг» і «бренд-менеджмент» та їх значення для окремих суб'єктів підприємницької діяльності й для території загалом здійснили такі вітчизняні та зарубіжні вчені: О. В. Вартанова, І. В. Король [1], І. О. Парфенчук [2], Р. Gidaković, I. Szöcs, A. Diamantopoulos, A. Florack, M. Egger, V. Žabkar [3], K. Gielens, J.-B. E. M. Steenkamp [4], A. Krishna, S. Kim [5], S. Mindrut, A. Manolica, C. T. Roman [6] досліджують поняття брендингу

та особливості процесу його реалізації; Л. В. Батченко, Л. А. Гончар [7], Є. В. Ромат, Е. В. Юрчак [8], І. В. Сокирник [9], J. Kang, L. Tang, A. M. Fiore [10], J. L. Y. Tuan, A. Jusoh, A. Mardani, D. Streimikiene [11], S.-N. Zhang, Y.-Q. Li, C.-H. S. Liu, W.-Q. Ruan [12] досліджують формування бренду підприємств ресторанного бізнесу; Д. В. Балашов [13], А. М. Гаврилюк [14], Ю. М. Інковська [15; 16], В. М. Кукса [17], М. М. Туріянська [18], I. Alperyte, M. Ljoraitė [19], E. Ardyan, A. Susanti [20], A. P. Sadullaeva, G. K. Baizhaksynova [21] досліджують особливості державної політики щодо формування та впровадження бренду території. Проте, питання стимулювання керівників у сфері ресторанного бізнесу зі сторони органів місцевого самоврядування до побудови ефективного бренду, що є частиною загального бренду міста залишаються невирішеними.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Одним із завдань органів місцевого самоврядування повинен стати розвиток та укріплення партнерських відносин із місцевим бізнесом, їх стимулювання та консультування у напрямку формування власного ефективного бренду, що є частиною загального бренду міста. Метою даної статті є розробка ефективної стратегії брендингу у сфері ресторанного бізнесу та обґрунтування напрямів удосконалення впливу органів місцевого самоврядування на формування бренду. З метою реалізації поставлених завдань використовувались такі методи: аналіз, порівняння, узагальнення, метод наукової абстракції та графічний метод.

Виклад основного матеріалу. Брендинг міста передбачає процес створення певного образу території у свідомості різних груп зацікавлених осіб. Бренд міста є інструментом, що дає змогу вибудовувати ефективні комунікації як всередині громади, так і ззовні, приваблюючи туристів та залучаючи інвестиції. У внутрішньому середовищі успішний брендинг забезпечує лояльність мешканців до громади, підвищує їх рівень життя та посилює соціальну згуртованість населення, оскільки бренд є втіленням не тільки візуальної складової, але й

репутації, що є сукупністю певних дій. Успішне та якісне ведення ресторанного бізнесу є одним із локомотивів приваблення туристів та розвитку міста загалом. Саме тому, брендинг закладів громадського харчування має таке велике значення, а роль органів місцевого самоврядування в даному процесі є очевидною.

На думку Д.В. Балашова, бренд міста — це «інструмент підвищення конкурентоспроможності міста, процеси формування, впровадження та управління яким здійснюються окремою структурною одиницею в організаційній структурі органу місцевого самоврядування, регулюються відповідними нормативними актами та систематично переглядаються у відповідності до стратегічних цілей та завдань розвитку міста» [13, с. 134]. Ю.М. Інковська зазначає, що «державна політика брендингу території — це цілеспрямована діяльність держави, що направлена на розробку комплексної стратегії у сфері культури, туризму, експорту, державного управління, населення та інвестицій на основі ідентичності бренду» [16, с. 73].

Оскільки підприємства ресторанного бізнесу є складовою частиною брендингу міста, розглянемо деякі особливості формування бренду даних підприємств та сформуємо для них типову стратегію бренд-менеджменту. Стратегія бренд-менеджменту підприємства — це певний курс, який воно обирає, це своєрідний гарант рівноваги в буремний час, це та унікальність та індивідуальність, що так необхідна для успішного функціонування підприємства, не в останню чергу у сфері ресторанного бізнесу.

Побудова бренду закладу — це той гарант унікальності, котрий може стати вирішальною нотою для довготривалості його життя. Це саме ті характеристики та особливості, заради яких гості закладу готові повертатися туди знову і знову. Починаючи від назви та логотипу, культури персоналу, обслуговування, вигляду страв, часом очікування замовлення і закінчуючи реакцією керівництва на відгук споживача. Вся команда працівників і вся структура самого підприємства повинна працювати на підтримку бренду та його розвиток. Це всеохопний процес, який потребує постійних нематеріальних та матеріальних інвестицій.

Бренд закладу — це його імідж, його «душа», його унікальність та привабливість в очах гостя. Для того, щоб його створити потрібно докладати не мало зусиль та часу, але в результаті правильно побудованої стратегії бренд-менеджменту, заклад не тільки приваблюватиме велику кількість відвідувачів, позитивно впливатиме на прибутковість, але й зменшуватиме ризики для власників в умовах гострої конкуренції та мінливості зовнішніх умов його існування.

Першим елементом формування стратегії бренд-менеджменту є визначення та чітке формулювання місії та бачення підприємства. Місія організації —

це основна ціль її функціонування. Серед основних критеріїв місії підприємства виокремлюють наступні [22, с. 146]:

- 1) місія — це те центральне завдання, яке ставить перед собою підприємство (не тільки орієнтація на прибуток, але і задоволення суспільних запитів);
- 2) місія — це категорія, що стосується тільки теперішнього часу;
- 3) місія — це короткий та чіткий опис діяльності підприємства;
- 4) місія — це не тільки орієнтація на споживача, але і певний вектор для працівників підприємства.

Сформувавши місію та візію можна переходити до розробки стратегії підприємства. Одним із найпопулярніших методів розробки стратегії є метод «дерева цілей», який ми використаємо для розробки типової стратегії бренд-менеджменту підприємств ресторанного бізнесу (рис. 1).

Як бачимо з рис. 1, типова стратегія бренд-менеджменту підприємств ресторанного бізнесу передбачає розвиток таких провідних напрямів діяльності як: айдентика, виробництво, маркетинг, персонал, репутація, етика та соціальна відповідальність. Кожен напрям є невід'ємним та важливим для формування успішного бренду.

У сучасному світі Інтернету та соціальних мереж вагоме значення керівникам ресторанного бізнесу слід приділяти саме SMM-маркетингу. Оскільки саме у такий спосіб якомога більша кількість стейкхолдерів зможуть дізнатись про існування закладу. Бренд-менеджмент соціальних мереж є одним із вагомих напрямків формування та підтримки іміджу підприємства. До реалізації даного напрямку слід залучати професійних маркетологів та SMM-спеціалістів. На нашу думку, важливим у веденні соціальних мереж є розробка продуманого контент-плану, що передбачає чергування корисного та цікавого розважального контенту із комерційним інтересом та заклик до дії. Серед рубрик постів та розповідей пропонуємо наступні: меню, кухня, працівники, партнери, актуальні пропозиції (новинки, акції, сезонне меню), атмосфера закладу, «за лаштунками» закладу. Для вищої результативності просування в соціальних мережах можна використовувати таргетовану рекламу.

Також з метою кращого зацікавлення та збільшення відвідувачів серед підприємств ресторанного бізнесу міста рекомендуємо працювати з контент-планом у наступних напрямках:

1. Робота з «протестами» — дає змогу пропрацювати деякі неточності, що можуть виникнути у свідомості споживача.
2. Інтерактиви — чати, опитування, запитання та повзунки (із метою підвищення активності та збільшення охоплення).
3. Сторітейлінг — це історії, що розтягнуті в часі для формування прив'язаності підписників.

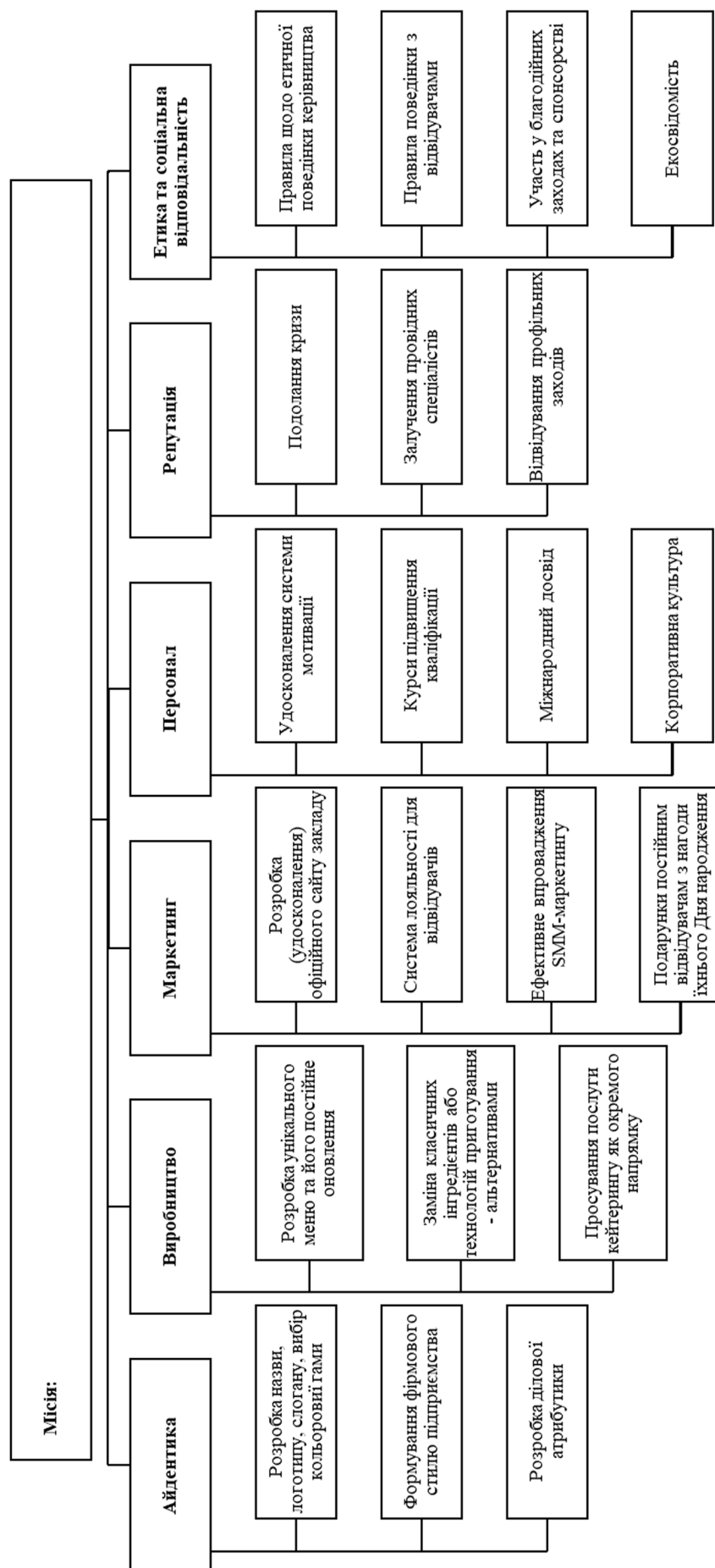

Рис. 1. Типова стратегія бренд-менеджменту підприємств ресторанного бізнесу
Джерело: авторська розробка

4. User general content — контент, що створений гостями закладу (з метою показати іншим потенційним гостям, як можна себе почувати в закладі, яка атмосфера). Включаючи позитивні відгуки, що формують репутацію закладу.

5. Події — висвітлення всіх етапів події, що відбуватиметься в закладі включаючи підготовку, анонс, саму подію, атмосферу події, працівників, гостей та післясмак від пройденої події як від працівників закладу, так і від гостей.

6. Працівники — персоналізація бренду, формування емоційного зв'язку між працівниками та споживачами.

7. Висвітлення унікальностей та особливостей закладу.

8. Екскурсії по закладу з метою підвищення довіри.

Загалом, стратегію просування підприємств ресторанного бізнесу у соціальних мережах слід зосереджувати у таких напрямках (рис. 2).

Таким чином, маркетинг, в тому числі SMM-маркетинг, є вагомим інструментом в просуванні будь-якого бренду, за допомогою якого можна вивчити потреби споживачів, ввійти на потрібний ринок, залучити нових споживачів та збільшити кількість продажів.

У 2021 році Україна посідає тільки 55 місце у рейтингу найдорожчих національних брендів [23]. Це є свідченням недостатньої уваги до брендингу країни, що в свою чергу починається із кожної окремої територіальної одиниці. У топ-10 увійшли наступні країни: США, Китай, Японія, Німеччина, Великобританія, Франція, Індія, Канада, Італія та Південна Корея. В умовах глобалізації та підвищеної конкуренції державам усе частіше

слід боротися за збереження власної ідентичності та працювати над самовираженням, вибудовуючи свій бренд.

Формування, управління й контроль над процесом бренд-менеджменту міста належать до компетенції органів місцевого самоврядування, що реалізують функції публічної влади та розробляють і впроваджують стратегію розвитку міста. У напрямку брендингу території значну роль відіграють органи місцевого самоврядування, оскільки саме вони, виконуючи покладені на них функції, виступають адміністративною одиницею, що є відповідальною за розвиток міста [24, с. 154]. Діяльність органів місцевого самоврядування уможлиблює регулювання таких важливих складових бренду міста, як бачення та стратегія, розробка айдентики, залучення мешканців до участі в управлінській діяльності, співпраця з місцевим бізнесом, розбудова необхідної інфраструктури тощо.

Як уже було зазначено вище, підприємства ресторанного бізнесу відіграють неабияку роль у формуванні брендингу території. Вони можуть мати або позитивний, або ж негативний вплив. На законодавчому рівні держава тільки частково має вплив на деякі атрибути бренду. Зокрема, це стосується підприємств ресторанного бізнесу, чий приміщення чи їх частина є об'єктом культурної спадщини. Так, ст. 23 Закону України «Про охорону культурної спадщини» № 1805-III від 08.06.2000 р. зі змінами та доповненнями, передбачає обов'язок власника приміщення мати укладений охоронний договір із відповідним органом культурної спадщини [25]. Також в окремому порядку слід оформити документи на вивіску ресторану чи кафе (перелік відповідних документів визначається місцевими

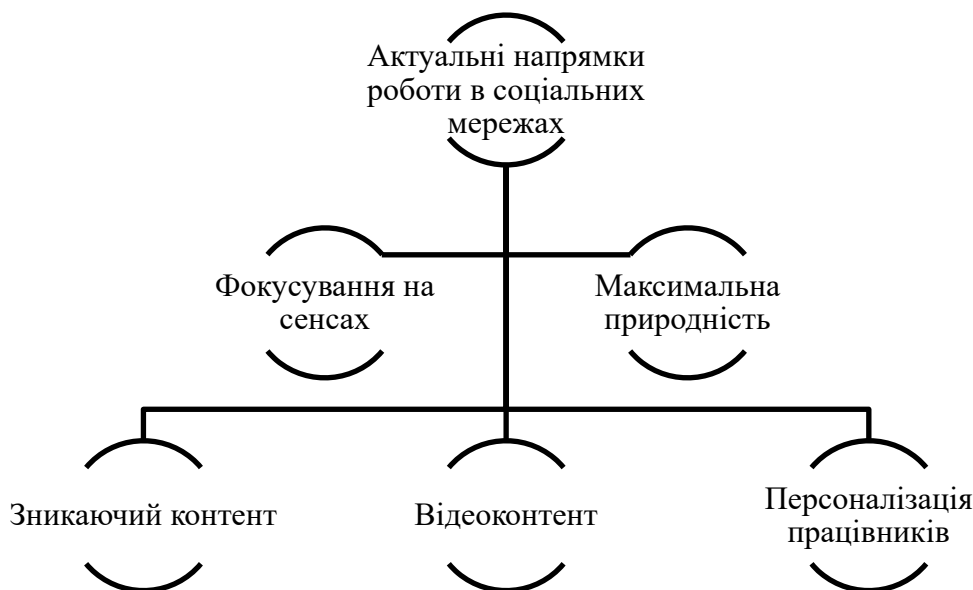

Рис. 2. Актуальні напрямки роботи в соціальних мережах
Джерело: авторська розробка

нормативно-правовими актами) та літній майданчик у випадку його організації.

Виходячи із результатів дослідження, можна виокремити наступні напрямки стимулювання підвищення ефективності окремих складових брендингу підприємств ресторанного бізнесу зі сторони органів місцевого самоврядування:

1. Зацікавленість та мотивація підприємств ресторанного бізнесу в процесі брендингу опиратись на затверджену стратегію територіальної одиниці, враховуючи її цінності та філософію.

2. Співпраця та взаємодія органів місцевого самоврядування з керівництвом закладів громадського харчування, врахування їхніх інтересів та потреб при формуванні стратегії розвитку та у процесі бренд-менеджменту території.

3. Проведення конкурсів серед закладів громадського харчування у номінаціях: «Найкращий фасад закладу», «Найкращий літній майданчик», «Популярність серед туристів» тощо, залучаючи при цьому різних зацікавлених сторін, насамперед, мешканців та туристів.

4. Організація систематичних зустрічей органів місцевого самоврядування із представниками підприємств ресторанного бізнесу для обговорення важливих питань та покращення іміджу закладів і території загалом.

5. Популяризація органами місцевого самоврядування закладів громадського харчування серед туристів.

6. Залучення підприємств ресторанного бізнесу до проведення фестивалів, ярмарок, встановлення рекордів та інших івентів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На сьогоднішній день органам місцевого самоврядування слід більше уваги приділяти бренд-менеджменту міста та стимулювати підвищення ефективності окремих складових брендингу підприємств ресторанного бізнесу, які є невід'ємною частиною міського бренду. Процес бренд-менеджменту неможливий без обґрунтування цінності бренду та брендингу. Бренд як нематеріальний актив дозволяє вибудовувати ефективну комунікацію зі стейкхолдерами. Він розглядається комплексно як процес постійного розвитку. З метою успішного процесу брендингу кожному підприємству ресторанного бізнесу слід формувати власну стратегію бренд-менеджменту, враховуючи цілі сформованої стратегії розвитку територіальної одиниці. Саме через налагоджений процес співпраці між владою та бізнесом можна досягти значних результатів та підвищити рівень добробуту життя мешканців та привабливості для туристів.

Література

1. Вартанова О.В., Король І.В. Брендинг як сучасна маркетингова технологія. Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. 2019. Вип. 53. С. 36–42.
2. Парфенчук І.О. Бренд-орієнтоване управління конкурентоспроможністю суб'єктів господарювання національної економіки. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 11. С. 182–185.
3. Gidaković P., Szöcs I., Diamantopoulos A., Florack A., Egger M., Žabkar V. The Interplay of Brand, Brand Origin and Brand User Stereotypes in Forming Value Perceptions. *British Journal of Management*. 2021. Vol. 0. P. 1-26. DOI: 10.1111/1467-8551.12552
4. Gielens K., Steenkamp J.-B. E.M. Branding in the era of digital (dis)intermediation. *International Journal of Research in Marketing*. 2019. Vol. 36. P. 367-384. DOI: 10.1016/j.ijresmar.2019.01.005
5. Krishna A., Kim S. Exploring the dynamics between brand investment, customer investment, brand identification, and brand identity fusion. *Journal of Business Research*. 2021. Vol. 137 (2). P. 267-277. DOI: 10.1016/j.jbusres.2021.08.039
6. Mindrut S., Manolica A., Roman C.T. Building brands identity. *Procedia Economics and Finance*. 2015. Vol. 20. P. 393-403. DOI: 10.1016/S2212-5671(15)00088-X
7. Батченко Л.В., Гончар Л.А. Репутаційний капітал як основа економічного зростання підприємств сфери готельно-ресторанного бізнесу. Ресторанний і готельний консалтинг. Інновації. 2018. Вип. 2. С. 64–80.
8. Ромат Є.В., Юрчак Е.В. Бренд-маркетингові комунікації підприємств ресторанного господарства. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 3. С. 55–64.
9. Сокирник І.В. Інноваційний маркетинг у формуванні бренду підприємств ресторанного бізнесу на регіональному ринку. Вісник Хмельницького національного університету. 2014. № 5 (2). С. 98–102.
10. Kang J., Tang L., Fiore A.M. Restaurant brand pages on Facebook. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. 2015. Vol. 27 (7). P. 1662-1684. DOI: 10.1108/IJCHM-02-2014-0075
11. Tuan J.L. Y., Jusoh A., Mardani A., Streimikiene D. Restaurant branding matters: A quantitative report on how brand image can moderate relationship. *Journal of International Studies*. 2019. Vol. 11 (4). P. 270-282. DOI: 10.14254/2071-8330.2018/11-4/19

12. Zhang S.-N., Li Y.-Q., Liu C.-H. S., Ruan W.-Q. Reconstruction of the relationship between traditional and emerging restaurant brand and customer WOM. *International Journal of Hospitality Management*. 2021. Vol. 94 (3). DOI: 10.1016/j.ijhm.2021.102879
13. Балашов Д.В. Передумови ефективного впровадження бренду міста в Україні: державно-управлінський аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 5. С. 134-137. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.5.134
14. Гаврилюк А.М. Про ціннісні засади маркетингового конструкту «образ – імідж – бренд – репутація території» як пріоритету державної політики в сфері туризму в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 1. С. 76-83. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.1.76
15. Інковська Ю.М. Напрями реалізації державної політики брендингу територій в Україні. *Публічне управління: теорія та практика*. 2013. Вип. 3. С. 109-114.
16. Інковська Ю.М. Механізми державної політики брендингу територій. *Держава та регіони*. 2013. № 1. С. 72-76.
17. Кукса В.М. Формування бренду міст України як необхідна складова їхнього розвитку. *Фінансовий про-стір*. 2018. № 3 (31). С. 110-117.
18. Туріяньська М.М. Брендинг території як концепція управління територіальним розвитком. *Вісник ДІТБ*. 2014. № 18. С. 86-90.
19. Alperyte I., Ljoraitė M. Developing a City Brand. *Journal of Intercultural Management*. 2019. Vol. 11 (4). P. 1-27. DOI: 10.2478/joim-2019-0022
20. Ardyan E., Susanti A. The Effect of City Brand Love on Tourist Based City Brand Equity: City Branding Study in Indonesia. *International Journal of Business Information Systems*. 2018. Vol. 9 (3). DOI: 10.4018/IJA-BIM.2018070104
21. Sadullaeva A.P., Baizhaksynova G.K. On the city brand development: city style as a city brand dimension. *Turan University Bulletin*. 2021. Vol. 3. P. 57-64. DOI: 10.46914/1562-2959-2021-1-3-57-64.
22. Якубів В.М., Боришкевич І.І. Формування стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємств ресторанного бізнесу. *Регіональна економіка*. 2020. № 1. С. 144-153.
23. Nation brands 2021 ranking. *Brand Finance*. URL: <https://brandirectory.com/rankings/nation-brands/table>. (дата звернення: 30.09.2021).
24. Kocaoglu M. Impact of municipalities on branding process of cities: example of Kirsehir municipality. *European Journal of Social Sciences Education and Research*. 2014. Vol. 1 (2). P. 154-158.
25. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 р. № 1805-III зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення: 30.09.2021).

References

1. Vartanova O.V., Korol' I. V. (2019) Brendynh yak suchasna marketynhova tekhnolohiia [Branding as a modern marketing technology]. *Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu*. Vol. 53. pp. 36-42.
2. Parfenchuk I.O. (2016) Brend-orientovane upravlinnia konkurentospromozhnistiu subiektiv hospodariuvannia natsionalnoi ekonomiky [Brand-oriented management of the competitiveness of economic entities of the national economy]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*. Vol. 11. pp. 182-185.
3. Gidaković P., Szócs I., Diamantopoulos A., Florack A., Egger M., Žabkar V. (2021) The Interplay of Brand, Brand Origin and Brand User Stereotypes in Forming Value Perceptions. *British Journal of Management*. Vol. 0. P. 1-26. DOI: 10.1111/1467-8551.12552
4. Gielens K., Steenkamp J.-B. E.M. (2019) Branding in the era of digital (dis)intermediation. *International Journal of Research in Marketing*. Vol. 36. pp. 367-384. DOI: 10.1016/j.ijresmar.2019.01.005
5. Krishna A., Kim S. (2021) Exploring the dynamics between brand investment, customer investment, brand identification, and brand identity fusion. *Journal of Business Research*. Vol. 137 (2). pp. 267-277. DOI: 10.1016/j.jbusres.2021.08.039
6. Mindrut S., Manolica A., Roman C.T. (2015) Building brands identity. *Procedia Economics and Finance*. Vol. 20. pp. 393-403. DOI: 10.1016/S2212-5671(15)00088-X
7. Batchenko L. V., Honchar L. A. (2018) Reputatsiinyi kapital yak osnova ekonomichnoho zrostantia pidpriemstv sfery hotelno-restorannoho biznesu [Reputational capital as a basis for economic growth of enterprises in the hotel and restaurant business]. *Restoranni i hotelnyi konsaltni. Innovatsii*. Vol. 2. pp. 64-80.
8. Romat Ye. V., Yurchak E. V. (2017) Brend-marketynhovi komunikatsii pidpriemstv restorannoho hospodarstva [Brand marketing communications of restaurant enterprises]. *Інвестиції: практика та досвід*. № 3. pp. 55-64.
9. Sokyrynyk I.V. (2014) Innovatsiinyi marketynh u formuvanni brendu pidpriemstv restorannoho biznesu na rehionalnomu rynku [Innovative marketing in the formation of the brand of restaurant business enterprises in the regional market]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. № 5 (2). pp. 98-102.
10. Kang J., Tang L., Fiore A.M. (2015) Restaurant brand pages on Facebook. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. Vol. 27 (7). pp. 1662-1684. DOI: 10.1108/IJCHM-02-2014-0075

11. Tuan J.L. Y., Jusoh A., Mardani A., Streimikiene D. (2019) Restaurant branding matters: A quantitative report on how brand image can moderate relationship. *Journal of International Studies*. Vol. 11 (4). pp. 270-282. DOI: 10.14254/2071-8330.2018/11-4/19
12. Zhang S.-N., Li Y.-Q., Liu C.-H. S., Ruan W.-Q. (2021) Reconstruction of the relationship between traditional and emerging restaurant brand and customer WOM. *International Journal of Hospitality Management*. Vol. 94 (3). DOI: 10.1016/j.ijhm.2021.102879
13. Balashov D. V. (2019) Peredumovy efektyvnoho vprovadzhennia brendu mista v Ukraini: derzhavno-upravlinskyi aspekt [Prerequisites for effective implementation of the city brand in Ukraine: public administration aspect]. *Investysii: praktyka ta dosvid*. № 5. pp. 134-137. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.5.134
14. Havrylyuk A. M. (2019) Pro tsinnisni zasady marketynhovoho konstruktivnogo «obraz – imidzh – brend – reputatsiia terytorii» yak priorytetu derzhavnoi polityky v sferi turyzmu v Ukraini [On the value principles of the marketing construct «image – image – brand – reputation of the territory» as a priority of state policy in the field of tourism in Ukraine]. *Investysii: praktyka ta dosvid*. № 1. pp. 76-83. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.1.76
15. Inkovska Yu. M. (2013) Napriamy realizatsii derzhavnoi polityky brendynhu terytorii v Ukraini [Directions of realization of the state policy of branding of territories in Ukraine]. *Publichne upravlinnia: teoriia ta praktyka*. Vol. 3. pp. 109–114.
16. Inkovska Yu. M. (2013) Mekhanizmy derzhavnoi polityky brendynhu terytorii [Mechanisms of the state policy of branding of territories]. *Derzhava ta rehiony*. № 1. pp. 72–76.
17. Kuksa V. M. (2018) Formuvannia brendu mist Ukrainy yak neobkhidna skladova yikhnoho rozvytku [Brand formation of Ukrainian cities as a necessary component of their development]. *Finansovyi prostir*. № 3 (31). pp. 110–117.
18. Turiyans'ka M. M. (2014) Brendynh terytorii yak kontseptsiiia upravlinnia terytorialnym rozvytkom [Territory branding as a concept of territorial development management]. *Visnyk DITB*. № 18. pp. 86–90.
19. Alperyte I., Ljoraitė M. (2019) Developing a City Brand. *Journal of Intercultural Management*. Vol. 11 (4). pp. 1-27. DOI: 10.2478/joim-2019-0022
20. Ardyan E., Susanti A. (2018) The Effect of City Brand Love on Tourist Based City Brand Equity: City Branding Study in Indonesia. *International Journal of Business Information Systems*. Vol. 9 (3). DOI: 10.4018/IJA-BIM.2018070104
21. Sadullaeva A. P., Baizhaksynova G. K. (2021) On the city brand development: city style as a city brand dimension. *Turan University Bulletin*. Vol. 3. pp. 57-64. DOI: 10.46914/1562-2959-2021-1-3-57-64.
22. Yakubiv V. M., Boryshkevych I. I. (2020) Formuvannia stratehii pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstv restorannoho biznesu [Formation of a strategy to increase the competitiveness of restaurant businesses]. *Rehionalna ekonomika*. № 1. pp. 144–153.
23. Nation brands 2021 ranking. *Brand Finance*. Available at <https://brandirectory.com/rankings/nation-brands/table>. [Accessed on September 30, 2021].
24. Kocaoglu M. (2014) Impact of municipalities on branding process of cities: example of Kirsehir municipality. *European Journal of Social Sciences Education and Research*. Vol. 1 (2). pp. 154–158.
25. Law of Ukraine On Protection of Cultural Heritage, 2000. Available at <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> [Accessed on September 30, 2021].

Стаття надійшла до редакції 31.10.2021

УДК 353.5

Борщевський Віктор Валентинович

*доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри державного управління
Український католицький університет*

Борщевский Виктор Валентинович

*доктор экономических наук, доцент,
заведующий кафедрой государственного управления
Украинский католический университет*

Borshchevskyi Viktor

*Doctor of Economics, Associate Professor,
Head of the Department of Public Administration
Ukrainian Catholic University*

ORCID: 0000-0002-1868-4434

Василиця Оксана Богданівна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри державного управління
Український католицький університет*

Василица Оксана Богдановна

*кандидат экономических наук,
доцент кафедры государственного управления
Украинский католический университет*

Vasylytsia Oksana

*PhD in Economics,
Associate Professor of Department of Public Administration
Ukrainian Catholic University*

ORCID: 0000-0001-5624-2277

Засадко Валентина Вікторівна

*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри державного управління
Український католицький університет*

Засадко Валентина Викторовна

*кандидат экономических наук, старший научный сотрудник,
доцент кафедры государственного управления
Украинский католический университет*

Zasadko Valentyna

*PhD in Economics, Senior Research Fellow,
Associate Professor of Department of Public Administration
Ukrainian Catholic University*

ORCID: 0000-0002-1822-4913

DOI: 10.25313/2617-572X-2021-5-7638

**СТАЛИЙ РОЗВИТОК «ВИДОБУВНИХ» ОТГ
У КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ
ПРАКТИК ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ**

УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ «ДОБЫВАЮЩИХ» ОТО В КОНТЕКСТЕ ВНЕДРЕНИЯ ДЕМОКРАТИЧЕСКИХ ПРАКТИК ПУБЛИЧНОГО УПРАВЛЕНИЯ

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF «MINING» UTC IN THE CONTEXT OF IMPLEMENTATION OF DEMOCRATIC PRACTICES OF PUBLIC GOVERNANCE

Анотація. Питання сталого розвитку громад є вельми актуальним в українських реаліях. У статті встановлено, що до основних чинників, що визначають сталий розвиток громади відносять наявність та продуктивність використання видобувних ресурсів, людський капітал, екологізацію розвитку економіки, якість управління місцевим розвитком. У статті проаналізовано, що для громад, які володіють значними запасами корисних копалин та активно їх розробляють, питання сталого розвитку та активної участі громади в процесах формування та розподілу місцевих бюджетів є критично важливим. Адже в сучасних соціально-економічних умовах внаслідок порушення режиму виробничих процесів, у багатьох територіальних громадах України, де ведеться видобуток вуглеводнів, значно зросла загроза виникнення екологічно небезпечних техногенних аварій і катастроф. Це актуалізує потребу в посиленні цільового використання коштів, отриманих місцевими бюджетами територіальних громад від використання надр, зокрема шляхом їх спрямування на підтримку соціально-економічного розвитку територій, ремонту доріг і об'єктів інженерної та соціальної інфраструктури, посилення рівня екологічної безпеки. Мешканці майже всіх територіальних громад України як правило не мають навіть загального уявлення про величину надходжень до місцевого бюджету та структуру його дохідної й видаткової частин. В статті запропоновано посилення участі громади за допомогою демократичних практик (громадські слухання, бюджети участі, обговорення, конкурси місцевих ініціатив, електронні петиції тощо). Також окремими пунктом пропозицій є впровадження ресурсів з відкритими даними, що дозволить знизити корупційну складову та мінімізувати тіньову компоненту. Окрім того, ресурси з відкритими даними забезпечують суттєве нарощування ефективності використання фінансово-бюджетного потенціалу відповідних територіальних громад.

Ключові слова: сталий розвиток, демократичні практики, фінансово-економічна складова, територіальні громади.

Аннотация. Вопрос устойчивого развития общин весьма актуален в украинских реалиях. В статье установлено, что к основным факторам, определяющим устойчивое развитие общества, относят наличие и производительность использования добывающих ресурсов, человеческий капитал, экологизацию развития экономики, качество управления местным развитием. В статье проанализировано, что для общин, которые обладают значительными запасами полезных ископаемых и активно их разрабатывают, вопрос устойчивого развития и активного участия общины в процессах формирования и распределения местных бюджетов является критически важным. Ведь в современных социально-экономических условиях вследствие нарушения режима производственных процессов во многих территориальных общинах Украины, где ведется добыча углеводородов, значительно возросла угроза возникновения экологически опасных техногенных аварий и катастроф. Это актуализирует потребность в усилении целевого использования средств, полученных местными бюджетами территориальных общин от использования недр, в частности путем их направления в поддержку социально-экономического развития территорий, ремонт дорог и объектов инженерной и социальной инфраструктуры, усиление уровня экологической безопасности. Жители почти всех территориальных общин Украины, как правило, не имеют даже общего представления о величине поступлений в местный бюджет и структуре его доходной и расходной частей. В статье предложено усиление участия общества посредством демократических практик (общественные слушания, бюджеты участия, обсуждения, конкурсы местных инициатив, электронные петиции и т.п.). Также отдельным пунктом предложенный является внедрение ресурсов с открытыми данными, что позволит снизить коррупционную составляющую и минимизировать теневой компонент. Кроме того, ресурсы с открытыми данными обеспечивают существенное наращивание эффективности использования финансово бюджетного потенциала соответствующих территориальных общин.

Ключевые слова: устойчивое развитие, демократические практики, финансово-экономическая составляющая, территориальные общины.

Summary. The issue of sustainable community development is very relevant in Ukrainian realities. There is found in the article that the main factors that determine the sustainable development of the community are the availability and productivity of extractive resources, human capital, greening of economic development, the quality of local development management. There is analyzed in the article that communities which have significant mineral reserves and actively develop them, the issue of sustainable development and active community participation in the formation and distribution of local budgets is critical. After all, in

modern socio-economic conditions due to the violation of the production processes, in many territorial communities of Ukraine, where hydrocarbon production is carried out, the threat of environmentally dangerous man-made accidents and catastrophes has increased significantly. This highlights the need to strengthen the targeted use of funds received by local budgets of territorial communities from the usage of subsoil, in particular by directing them to support socio-economic development, repair of roads and engineering and social infrastructure, strengthening environmental safety. Residents of almost all territorial communities of Ukraine, as a rule, do not even have a general idea of the amount of revenues to the local budget and the structure of its revenue and expenditure parts. There is proposed in the article strengthening community participation through democratic practices (public hearings, participation budgets, discussions, competitions for local initiatives, e-petitions, etc.). Also a separate item of the proposals is the introduction of open data resources, which will reduce the corruption component and minimize the shadow component. In addition, open data resources provide a significant increase in the efficiency of using the financial and budgetary potential of the respective territorial communities.

Key words: sustainable development, democratic practices, financial and economic component, territorial communities.

Постановка проблеми. Однією з базових методологічних конструкцій, на яких ґрунтується оцінювання ефективності економічного розвитку об'єднаних територіальних громад, які створювалися в Україні протягом періоду проведення адміністративно-територіальної реформи, є теорія сталого розвитку. Засадничим питанням, що постає у цьому контексті, є те, наскільки фінансові надходження до бюджетів вказаних громад, а також структура їх видатків, дозволяють забезпечувати гармонізацію економічних, екологічних та соціальних аспектів розвитку громади.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання сталого розвитку в громадах висвітлені в працях К. Козак, О. Николук, Б. Мироненка, І. Безена. Дослідженню демократичних практики публічного управління на рівні територіальних громад присвячені роботи Е. Мамонтової, О. Радченка, М. Гаврилова, В. Погорілка, О. Прієшкіної, Я. Чистокляного, В. Шаповала, А. Янчука.

Мета статті полягає у пошуку демократичних практик публічного управління для «видобувних» ОГТ зважаючи на принципи сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. На Всесвітній конференції ООН з питань навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро було затверджено стратегічну концепцію «Повістка дня на XXI століття», яка передбачає гармонійне досягнення основних цілей: збереження навколишнього середовища і формування здорової економіки. Саме вони стали основою формування нового світогляду людства у XXI ст. і лягли в основу концепції сталого розвитку на глобальному, національному, регіональному та локальному рівнях, орієнтуючись на гармонізацію стосунків людини з природою [1, с. 109].

Виходячи із цього, характерною особливістю сталого розвитку територіальних громад в сучасних соціально-економічних умовах є орієнтація на підвищення ефективності використання місцевих ресурсів, спираючись на принципи субсидіарності та фінансової самодостатності, а також оптимізацію структури місцевої економіки.

При цьому, до основних чинників сталого розвитку територіальних громад відносяться [2, с. 29]:

- наявність та продуктивність використання видобувних ресурсів, яка залежить від рівня інноваційності місцевої економіки, диверсифікованості її структури та розвиненості новітніх форм організації бізнесу, в тому числі підприємницьких мереж;
- людський капітал, який є формуючим елементом спеціалізації економіки громади, з одного боку, а з іншого — може виступати обмежуючим фактором в умовах підвищених міграційних ризиків;
- екологізація розвитку економіки, яка дозволяє усунути еколого-економічні протиріччя, що виникають унаслідок завдання шкоди довкіллю, та забезпечити відновлюваність та ефективне використання природно-ресурсного потенціалу територій;
- якість управління місцевим розвитком, яка досягається за рахунок підвищення прозорості і збалансованості розподілу фінансових ресурсів громад, впровадженню демократичних практик публічного управління їх розвитком, а також зростанням контрольованості управлінських рішень з боку інституцій громадянського суспільства, зокрема завдяки поширенню ресурсів з відкритими даними.

У моделях сталого розвитку територіальних громад важливе місце сьогодні відводиться ефективності використання наявних видобувних ресурсів, оскільки вони багато у чому визначають якість життя місцевих мешканців, як у контексті комфортності, так і при забезпеченні соціальних й економічних потреб. Адже кожна громада володіє специфічним переліком природних факторів й особливостями їх прояву. А сукупність виявлених і придатних для використання при досягнутому рівні розвитку виробництва видобувних ресурсів тієї чи іншої території складає основу її природно-ресурсного потенціалу [3, с. 11].

Виходячи з окреслених теоретико-методологічних постулатів, сталий розвиток територіальних громад, на території яких знаходяться запаси вуглеводнів та ведеться їх активний видобуток, повинен ґрунтуватися на уже згаданому взаємоузгодженні соціальних, екологічних

та господарських інтересів цих громад, а відтак — на збалансованому функціонуванні їх економіки. Це передбачає не лише гармонізацію елементів розподільчих відносин, але і модернізацію кожної з окреслених ланок місцевої економіки, а також адаптацію інноваційних підходів до управління природно-ресурсним потенціалом території.

Основними взаємопов'язаними принципами політики сталого розвитку територіальних громад, на території яких ведеться видобуток вуглеводнів, доцільно визнати [4, с. 68]:

- принцип господарської необхідності (використання природних ресурсів як джерела забезпечення економічного благополуччя та задоволення першочергових потреб місцевого населення);
- принцип збереження традицій природокористування (відтворення господарської культури, сформованої протягом тривалого історичного періоду, ґрунтованої на неконфліктній взаємодії природної та соціоекономічної підсистем);
- принцип переваг місцевого населення та місцевих громад у використанні природних ресурсів території (недопущення нав'язування інтересів господарюючих суб'єктів чи владних інституцій регіонального або загальнодержавного рівня мешканцям громади);
- принцип збереження природного багатства (використання відновлюваних природних ресурсів територіальної громади на засадах їх відтворення у рамках регенеративної здатності природних екосистем);
- принцип екологічності природокористування (недопущення у процесі використання природних ресурсів безповоротних чи вкрай загрозливих змін в екосистемах, перевищення їх асиміляційного потенціалу);
- принцип допустимої еколого-економічної компромісності наслідків природокористування (у разі отримання суспільно необхідного економічного ефекту, використання окремих видів природних ресурсів (зокрема мінерально-сировинних) без їх прямого відновлення можливе лише за умови неперевищення допустимих екологічних загроз і забезпечення рекультивативної порушеного природного середовища).

Ресурси надр у межах територіальних громад переважно належать до невідновних, що зумовлює специфіку підходів до концептуальних основ їх сталого використання. При цьому основний акцент має робитися на досягненні допустимих компромісів між потребами використання мінерально-сировинного потенціалу громади задля її економічного та соціального розвитку й екологічними загрозами, що при цьому виникають. Як правило досягненню такого компромісу сприяє ощадливе і раціональне використання мінерально-сировинних ресурсів, яке забезпечує мінімізацію їх вилучення з природного середовища [3, с. 303].

На жаль, в сучасних соціально-економічних умовах внаслідок порушення режиму виробничих процесів, у багатьох територіальних громадах України, де ведеться видобуток вуглеводнів, значно зросла загроза виникнення екологічно небезпечних техногенних аварій і катастроф. Це актуалізує потребу в посиленні цільового використання коштів, отриманих місцевими бюджетами територіальних громад від використання надр, зокрема шляхом їх спрямування на підтримку соціально-економічного розвитку територій, ремонту доріг і об'єктів інженерної та соціальної інфраструктури, посилення рівня екологічної безпеки.

В Україні розробка й реалізація збалансованої політики сталого розвитку територіальних громад, на території яких сьогодні ведеться видобуток вуглеводнів, стримується також низкою системних та інституціональних обмежень, серед яких дослідники насамперед виділяють: слабку розвиненість механізмів координації дій місцевої влади, приватного сектору та неурядових організацій у процесі вирішення місцевих проблем; обмежене застосування сучасних методів територіального планування; низьку ефективність використання коштів місцевого бюджету; недостатню економічну активність органів місцевого самоврядування; недостатнє використання внутрішніх інвестиційних ресурсів населення; недосконалість механізмів децентралізації, зокрема відсутність необхідної нормативно-правової бази; певний конфлікт між органами місцевого самоврядування та місцевими державними адміністраціями щодо розпорядження наявними ресурсами тощо. Водночас, відзначається посилення неспроможності більшості громад і регіонів самостійно фінансувати власний розвиток [5, с. 28].

Це обумовлює необхідність більш інтенсивної адаптації теоретичних здобутків управлінської науки, насамперед щодо механізмів застосування новітніх інструментів і практик демократичного управління, до потреб сталого розвитку територіальних громад, які мають надходження від нафтовидобувної галузі, зокрема на сучасному етапі децентралізації влади.

Мешканці майже всіх територіальних громад України як правило не мають навіть загального уявлення про величину надходжень до місцевого бюджету та структуру його дохідної й видаткової частин. Вони здебільшого не розуміють механізму нарахування місцевих податків і зборів, не володіють достатньою інформацією про природно-ресурсний потенціал своєї території, не здогадуються про рівень ефективності його використання та перспективи нарощування, не знають про роль сучасних інструментів стратегічного планування у розвитку громади. Впровадження демократичних практик публічного управління в життєдіяльність територіальних громад покликане усунути більшість перелічених недоліків.

Виходячи із зазначеного, необхідно акцентувати увагу на управлінні територіальними громадами як засадничими елементами та важливими атрибутами громадянського суспільства. Вказана участь може здійснюватися в різних формах: інформування, консультування, співпраця та делегування. Для кожної з них існує близько сотні різноманітних інструментів залучення громадян, які можуть бути застосовані на всіх етапах прийняття політичних рішень (розроблення порядку денного, підготовка документів, прийняття рішення, виконання, моніторинг тощо) [6, с. 59].

З огляду на досвід розвинених європейських держав, основні форми участі місцевого населення у соціально-економічному розвитку територіальних громад в умовах реалізації демократичних практик:

- громадські слухання (використовуються переважно з метою отримання органами місцевого самоврядування від мешканців громади зворотного зв'язку щодо важливих аспектів життєдіяльності та стратегічного розвитку громади);
- публічні обговорення (зазвичай проводяться для обміну думками між представниками різних соціальних груп, які проживають на території громади та доведення до органів місцевого самоврядування їх консолідованої позиції щодо наявних проблем і способів їх розв'язання);
- загальні збори мешканців громади (проводяться в разі потреби прийняття важливих рішень, пов'язаних із життєдіяльністю громади чи вирішення гострих проблем, що перешкоджають її подальшому розвитку);
- конкурси місцевих ініціатив (застосовуються для ідентифікації та усунення окремих локальних проблем розвитку громади або для впровадження нових, більш ефективних інструментів використання її ресурсного потенціалу);
- консультації з громадськістю (ведуться при потребі формування консолідованої позиції органів місцевого самоврядування та місцевого населення щодо реалізації тих чи інших проектів у межах громади);
- опитування громадян (використовується як інструмент збору попередньої інформації про ставлення мешканців громади до тих чи інших проблем її життєдіяльності чи пріоритетів розвитку);
- проведення соціологічних досліджень (застосовується в тому разі, коли місцевій владі потрібно мати доволі точне уявлення про ставлення мешканців громади до тієї проблеми, яка є об'єктом соціологічного дослідження);
- бюджети участі (дають змогу мешканцям громади самим вирішувати, як витратити частину коштів місцевого бюджету);
- електронні петиції (забезпечують мешканцям громади можливість звертатися до місцевої влади

зі своїми ідеями щодо прийняття чи відміни тих або інших управлінських рішень);

- громадська експертиза проектів рішень органів місцевого самоврядування (проводиться з метою підвищення якості таких рішень та запобігання негативного ставлення до них з боку місцевого населення);
- місцеві референдуми (є формою вирішення питань місцевого значення шляхом прямого волевиявлення мешканців громади).

Крім того, демократичні практики публічного управління в територіальних громадах передбачають наявність та відповідну якість низки стратегічних документів, орієнтованих на розвиток громади: статут громади, стратегію її розвитку, соціально-економічні програми, покликані забезпечити виконання цієї стратегії, положення про місцевий референдум тощо. І якщо сьогодні у багатьох об'єднаних територіальних громадах України наявність багатьох перелічених документів не є чимось надзвичайним (передусім завдяки реалізації численних проектів міжнародної технічної допомоги та сприяння органів державної влади у розвитку інституційного забезпечення об'єднаних територіальних громад), то от з якісним наповненням цих документів реальним змістом залишаються серйозні проблеми (у багатьох випадках вони розроблялися «під кальку» без серйозного аналізу ресурсного потенціалу кожної громади та вивчення реальних можливостей його ефективного використання та нарощування).

Дієвість окреслених демократичних практик публічного управління в територіальних громадах України сьогодні тісно пов'язана з ефективністю використання їх фінансово-бюджетного потенціалу, який значною мірою ґрунтується на забезпеченості цих громад природними, у першу чергу — видобувними, ресурсами. Так, залучення мешканців громади до визначення пріоритетних напрямів її розвитку та до прийняття рішень про використання фінансово-бюджетних ресурсів, зокрема тих, які надходять від експлуатації надр, дає змогу переорієнтовувати видатки місцевого бюджету на ті сфери, які є найбільш значимими з погляду пересічних громадян.

У цьому контексті доволі важливим завданням з погляду дослідження ефективності використання фінансово-бюджетного потенціалу територіальних громад, на території яких ведеться видобуток вуглеводнів, є визначення частки надходжень місцевого бюджету від експлуатації надр та співставлення його з часткою видатків на розвиток інфраструктури видобувної галузі, у тому числі з метою запобігання її негативного впливу на стан довкілля та впровадження інновацій, покликаних забезпечити вищу продуктивність експлуатації вже розвіданих, а також відкриття нових родовищ.

Варто також наголосити на тому, що аналізуючи структуру та джерела формування фінансово-

економічного потенціалу територіальних громад, на території яких ведеться нафто- та газовидобуток, доцільно виділяти наявність двох його складових — реальної та потенційної. Врахування потенційної складової робить показники формування фінансово-економічного потенціалу територіальної громади значно вищими, ніж при визначенні лише реальної складової, яку можна проаналізувати за допомогою оцінки статистичних показників. Особливу увагу слід зосередити на питанні дослідження резервів нарощування фінансово-економічного потенціалу територіальної громади від видобутку вуглеводнів, у складі яких виділяють резерви-ресурси, які вказують на потенціал збільшення нафто- та газовидобутку від впровадження інновацій, а також резерви-можливості, які відображають потенціал збільшення надходжень від відкриття нових родовищ і свердловин [7, с. 28–30].

На жаль, на сучасному етапі здійснення в Україні адміністративно-територіальної реформи існує ціла низка доволі вагомих проблем, які знижують ефективність використання фінансово-бюджетного потенціалу видобувної галузі в тих територіальних громадах, де ведеться нафто- та газовидобуток. Передусім це стосується [8, с. 204–209]:

- нестабільного інституційного середовища та низької інституційної спроможності органів місцевого самоврядування;
- надмірної залежності органів місцевого самоврядування від державних владних інституцій і менеджменту (власників) видобувних компаній, особливо при ухваленні рішень щодо використання надр;
- нераціонального та нецільового використання надходжень від видобутку вуглеводнів та експлуатації надр на території громади;
- низького рівня фахової підготовки працівників органів місцевого самоврядування, зокрема у фінансово-бюджетній сфері та в питаннях налагодження ефективних комунікацій і взаємовигідного співробітництва з представниками видобувних компаній;
- відсутності стратегічного бачення (як органами місцевого самоврядування, так і мешканцями громад загалом) перспективних напрямів використання надр, що супроводжується недосконалістю інструментів реалізації соціально-економічної та фінансово-бюджетної політики громади.

Зважаючи на зазначене, доволі важливим елементом ефективного управління економікою та фінансово-бюджетним потенціалом тих територіальних громад, де ведеться видобуток вуглеводнів, поряд з демократичними практиками публічного управління, є впровадження ресурсів з відкритими даними. Такі ресурси є одним із найбільш дієвих засобів запобігання корупції та подолання тіньових схем у тих сферах місцевої економіки, які

пов'язані з нафто- та газовидобуванням, а відтак забезпечують суттєве нарощування ефективності використання фінансово-бюджетного потенціалу відповідних територіальних громад, передусім шляхом зниження трансакційних витрат і подолання інституційних дисфункцій у взаємовідносинах органів місцевого самоврядування з представниками видобувного бізнесу.

До ресурсів з відкритими даними доцільно відносити:

- розміщення на сайті територіальної громади у відкритому доступі її статуту і стратегії соціально-економічного розвитку з висвітленням окремих пунктів (стратегічних та операційних цілей), присвячених експлуатації надр і видобутку вуглеводнів у контексті забезпечення сталого розвитку громади;
- надання громадськості відкритого доступу до інформації про наявність і стан виконання місцевих програм, пов'язаних з експлуатацією надр та видобутком вуглеводнів;
- забезпечення усім бажаючим відкритого доступу (на електронних і паперових носіях) до інформації про формування та використання бюджету громади, зокрема в частині надходжень від експлуатації надр та цільового використання отриманих за це коштів, включаючи виділення асигнувань на розвиток місцевої інфраструктури нафто- та газовидобутку, а також на реалізацію пов'язаних із цим природоохоронних заходів;
- оприлюднення відкритих даних про комунальне майно і земельні ділянки, що перебувають у власності громади, про спосіб їх використання та інвестиційні пропозиції й проекти, які реалізуються у сфері нафто- і газовидобутку, а також про діяльність комунальних підприємств, пов'язану з експлуатацією надр і природоохоронною діяльністю, включаючи дані про залучені ними кредитні ресурси та спосіб їх використання;
- можливість вільного отримання інформації про діяльність на території громади видобувних компаній, а також про їх співпрацю з органами місцевого самоврядування, включаючи дані про реалізацію ними спільних проектів, а також про тендери і закупівлі, що мають відношення до геологорозвідувальних робіт чи до розробки нафтових і газових родовищ на території громади;
- надання широкого доступу громадськості до інформації про діяльність громадських рад при органах місцевого самоврядування, а також про роботу агенцій місцевого розвитку та інших інститутів громадянського суспільства, включаючи оприлюднення щомісячних планів їх роботи та звітів про виконані заходи і завдання, зокрема у природоохоронній сфері;
- розміщення на відкритих інформаційних ресурсах органів місцевого самоврядування громади та інститутів громадянського суспільства, що діють

в її межах, даних про оголошені грантові конкурси, подані на них заявки та про реалізацію грантових проектів, які реалізуються на території громади;

- постійне оприлюднення на сайті громади актуальних даних про стан довкілля в її межах та про основні проблеми, пов'язані із захистом екології та здійсненням природоохоронної діяльності, зокрема у контексті діяльності нафто- та газовидобувних компаній, включаючи розміщення електронних петицій та результатів вивчення громадської думки.

Принциповим з погляду ефективності використання окреслених джерел ресурсів з відкритими даними є відповідність кожного із них трьом основним методологічним вимогам: по-перше, вони мають поширюватися під відкритою ліцензією (у статусі share-alike або суспільного надбання); по-друге, плата за користування цими даними не повинна перевищувати витрат на їх відтворення (тобто, у більшості випадків вони є безкоштовними, оскільки поширюються через Інтернет); по-третє, інформація, представлена на ресурсах з відкритими даними має бути доступною у форматі, що не створює перешкод для їх модифікації (зазвичай у машинописному форматі).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, питання сталого розвитку є вельми актуальним не лише на рівні держави, й на рівні територіальної громади. Особливо, якщо в даній

громаді промисловість зосереджена у видобувних галузях. Адже вони створюють не лише значне навантаження на екологію, але й вносять вагомий вклад в місцевий бюджет. На жаль, в українських реаліях мешканці більшості ОТГ не володіють інформацією про величину надходжень до місцевого бюджету та структуру його дохідної й видаткової частин. А також здебільшого не розуміють механізму нарахування місцевих податків і зборів, не володіють достатньою інформацією про природно-ресурсний потенціал своєї території, не здогадуються про рівень ефективності його використання. Саме в цьому випадку інструменти демократичних практик для стимулювання участі громади будуть вельми цінними. До таких практик відносять громадські слухання, бюджети участі, обговорення, конкурси місцевих ініціатив, електронні петиції тощо. Оскільки участь громади в процесах формування бюджету повинна сприяти зниженню корупції, то ще одним важливим елементом ефективного управління економікою та фінансово-бюджетним потенціалом тих територіальних громад, де ведеться видобуток вуглеводнів, є впровадження ресурсів з відкритими даними. Такі ресурси є одним із найбільш дієвих засобів запобігання корупції та подолання тіньових схем у тих сферах місцевої економіки, а відтак забезпечують суттєве нарощування ефективності використання фінансово-бюджетного потенціалу відповідних територіальних громад.

Література

1. Квасній Л. Економічна безпека як визначальна умова досягнення сталого розвитку територій // Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19.10. С. 109–112. С. 109.
2. Стале ендегенне зростання регіонів України в умовах децентралізації: монографія / ред.д.е.н., проф. І. Сторонянська. Львів, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України. 2019. 501 с. С. 29.
3. Карпатський регіон: актуальні проблеми та перспективи розвитку: монографія у 8 томах / НАН України. Інститут регіональних досліджень; наук. ред. В.С. Кравців. Львів, 2013. Том 1. Екологічна безпека та природно-ресурсний потенціал / відп. ред. В.С. Кравців. 2013. 336 с. С. 11.
4. Жук П. Методологічні основи та практичні завдання сталого розвитку гірських територій України // Регіональна економіка. 2014. № 3. С. 66–75. С. 68.
5. Табалова О. Передумови виникнення регіональних асиметрій сталого розвитку в Україні // Фінансовий простір. С. 26–30. С. 28.
6. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / за ред. Кравців В., Сторонянської І. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України, 2020. 531 с. С. 57.
7. Патицька Х. Фінансово-економічний потенціал територіальних громад: механізми функціонування та активізації: монографія // ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». Львів, 2019. 209 с. С. 28–30.
8. Возняк Г. Бюджетна політика розвитку регіонів України: сучасна парадигма та орієнтири подальших реформ: монографія // ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». Львів, 2016. 520 с. С. 204–209.

References

1. Kvasnij L. Ekonomichna bezpeka jak vyznachaljna umova dosjaghnennja stalogho rozvytku terytorij // Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy. 2009. Vyp. 19.10. S. 109–112. S. 109.
2. Stale endoghenne zrostannja rehioniv Ukrainy v umovakh decentralizaciji: monohrafija / red.d.e.n., prof. I. Storonsjansjka. Ljviv, DU «Instytut rehionalnykh doslidzhenj imeni M.I. Dolishnjogho NAN Ukrainy. 2019. 501 s. S. 29.
3. Karpatsjkyj rehion: aktualjni problemy ta perspektyvy rozvytku: monohrafija u 8 tomakh / NAN Ukrainy. Instytut rehionalnykh doslidzhenj; nauk. red. V.S. Kravciv. Ljviv, 2013. Tom 1. Ekologichna bezpeka ta pryrodno-resursnyj potencial / vidp. red. V.S. Kravciv. 2013. 336 s. S. 11.
4. Zhuk P. Metodologichni osnovy ta praktychni zavdannja stalogho rozvytku ghirsjkykh terytorij Ukrainy // Rehionaljna ekonomika. 2014. #. 3. S. 66–75. S. 68.
5. Tabalova O. Peredumovy vynyknennja rehionalnykh asymetrij stalogho rozvytku v Ukraini // Finansovyj prostir. S. 26–30. S. 28.
6. Terytorialni ghromady v umovakh decentralizaciji: ryzyky ta mekhanizmy rozvytku: monohrafija / za red. Kravciva V., Storonsjansjkoji I. Ljviv: DU «Instytut rehionalnykh doslidzhenj imeni M.I. Dolishnjogho NAN Ukrainy, 2020. 531 s. S. 57.
7. Patycjka Kh. Finansovo-ekonomichnyj potencial terytorialnykh ghromad: mekhanizmy funkcionuvannja ta aktyvizaciji: monohrafija // DU «Instytut rehionalnykh doslidzhenj imeni M.I. Dolishnjogho NAN Ukrainy». Ljviv, 2019. 209 s. S. 28–30.
8. Voznjak Gh. Bjudzhetna polityka rozvytku rehioniv Ukrainy: suchasna paradyghma ta orijentyry podaljšykh reform: monohrafija // DU «Instytut rehionalnykh doslidzhenj imeni M.I. Dolishnjogho NAN Ukrainy». Ljviv, 2016. 520 s. S. 204–209.

Стаття надійшла до редакції 31.10.2021

УДК 351.77

Коробчинська Наталія Валеріївна

аспірантка

Комунального вищого навчального закладу

«Вінницька академія безперервної освіти»

Коробчинская Наталия Валериевна

аспирантка

Коммунального высшего учебного заведения

«Винницкая академия непрерывного образования»

Korobchynska Nataliia

Postgraduate Student of the

Municipal Higher Education Institution

«Vinnytsia Academy of Continuing Education»

DOI: 10.25313/2617-572X-2021-5-7572

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ МОНІТОРИНГУ
ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ СИСТЕМИ ОХОРОНИ
ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ**

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И ТЕХНОЛОГИИ МОНИТОРИНГА
ПОКАЗАТЕЛЕЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СИСТЕМЫ
ЗДРАВООХРАНЕНИЯ В УКРАИНЕ**

**THEORETICAL FUNDAMENTALS AND TECHNOLOGIES
OF MONITORING OF HEALTH SYSTEM PERFORMANCE
INDICATORS IN UKRAINE**

Анотація. Однією із важливих складових успішного соціально-економічного розвитку України є реформування системи охорони здоров'я, реалізація якого стає неможливою без оцінки результатів діяльності системи охорони здоров'я. В умовах розвитку суспільства, нових ризиків, загроз та викликів суспільне значення медичної сфери критично зростає, зокрема є вкрай важливою ефективна діяльність системи охорони здоров'я. Враховуючи впровадження системних змін в діяльності системи охорони здоров'я в умовах реформування гостро відчувається потреба в якісних та достовірних показниках, які характеризують результати впроваджених змін. Метою статті є аналіз теоретичних основ та технологій оцінки діяльності системи охорони здоров'я в Україні. У дослідженні використовувалися методи порівняння, аналізу та синтезу, індукції та дедукції. Основні результати дослідження полягають у більш детальному дослідженні теоретичних основ та технологій оцінки діяльності системи охорони здоров'я в Україні, визначено традиційні та сучасні механізми і підходи для отримання даних, які характеризують результати діяльності та є актуальними в умовах трансформації системи охорони здоров'я. Запропоновано напрями удосконалення зазначених механізмів та підходів в системному баченні оптимізації використання можливостей сучасних цифрових технологій, удосконалення нормативно-правової бази щодо обліку та формування звітів, застосування системного моніторингу. Висновки та конкретні пропозиції. Вирішення проблемних питань щодо оцінки ефективності системи охорони здоров'я та досягнення мети у відповідності до поставлених завдань та потреб пов'язане з необхідністю модифікації та адаптації традиційних підходів до обліку та формування звітів, моніторингу індикаторів результатів діяльності системи охорони здоров'я. Застосування цифрових технологій у сфері охорони здоров'я розширює можливості для вдосконалення медичного обслуговування населення та розвитку системи охорони здоров'я. Нормативно-правова база щодо індикаторів діяльності системи охорони здоров'я напрацьована, проте потребує перегляду та вдосконаленню у відповідності до сучасних вимог.

Ключові слова: система охорони здоров'я, показники діяльності, технології моніторингу, нормативно-правова база, публічне управління та адміністрування.

Аннотация. Одной из важных составляющих успешного социально-экономического развития Украины является реформирование системы здравоохранения, реализация которого становится невозможной без оценки результатов деятельности системы здравоохранения. В условиях развития общества, новых рисков, угроз и вызовов общественное значение медицинской сферы критически растет, в частности крайне важной эффективная деятельность системы здравоохранения. Учитывая внедрение системных изменений в деятельности системы здравоохранения в условиях реформирования остро ощущается потребность в качественных и достоверных показателях, характеризующих результаты внедренных изменений. Целью статьи является анализ теоретических основ и технологий оценки деятельности системы здравоохранения в Украине. В исследовании использовались методы сравнения, анализа и синтеза, индукции и дедукции. Основные результаты исследования заключаются в более детальном исследовании теоретических основ и технологий оценки деятельности системы здравоохранения в Украине, определены традиционные и современные механизмы и подходы для получения данных, характеризующих результаты деятельности и актуальны в условиях трансформации системы здравоохранения. Предложены направления совершенствования указанных механизмов и подходов в системном видении оптимизации использования возможностей современных цифровых технологий, усовершенствование нормативно-правовой базы по учету и формированию отчетов, применение системного мониторинга. Выводы и конкретные предложения. Решение проблемных вопросов по оценке эффективности системы здравоохранения и достижения цели в соответствии с поставленными задачами и потребностей связано с необходимостью модификации и адаптации традиционных подходов к учету и формирования отчетов, мониторинга индикаторов результатов деятельности системы здравоохранения. Применение цифровых технологий в сфере здравоохранения расширяет возможности для совершенствования медицинского обслуживания населения и развития системы здравоохранения. Нормативно-правовая база по индикаторам деятельности системы здравоохранения разработана, однако требует пересмотра и совершенствованию в соответствии с современными требованиями.

Ключевые слова: система здравоохранения, показатели деятельности, технологии мониторинга, нормативно-правовая база, публичное управление и администрирование.

Summary. One of the important components of the successful socio-economic development of Ukraine is the reform of the health care system, the implementation of which becomes impossible without assessing the results of the health care system. With the development of society, new risks, threats and challenges, the social importance of the medical sphere is growing critically, in particular, the effective operation of the health care system is extremely important. Given the introduction of systemic changes in the health care system in the context of reform, there is an urgent need for quality and reliable indicators that characterize the results of the changes. The purpose of the article is to analyze the theoretical foundations and technologies for evaluating the activities of the health care system in Ukraine. The study used methods of comparison, analysis and synthesis, induction and deduction. The main results of the study are a more detailed study of the theoretical foundations and technologies for assessing the health system in Ukraine, identified traditional and modern mechanisms and approaches for obtaining data that characterize the results and are relevant in the transformation of the health system. The directions of improvement of the specified mechanisms and approaches in the system vision of optimization of use of possibilities of modern digital technologies, improvement of normative-legal base concerning the account and formation of reports, application of system monitoring are offered. Conclusions and specific suggestions. Solving the problem of assessing the effectiveness of the health care system and achieving the goal in accordance with the tasks and needs is associated with the need to modify and adapt traditional approaches to accounting and reporting, monitoring performance indicators of the health care system. The use of digital technologies in the field of health care expands the opportunities for improving health care and the development of the health care system. The regulatory framework for health system performance indicators has been developed, but needs to be revised and improved in line with current requirements.

Key words: health care system, performance indicators, monitoring technologies, regulatory framework, public administration.

Постановка проблеми. Останніми роками система охорони здоров'я зазнає суттєвих змін, пов'язаних з впровадженням процесів реформування. З метою аналізу ефективності заходів реформи та змін у системі охорони здоров'я існує потреба у визначенні отриманих результатів реформування та дослідженні зміни показників діяльності системи охорони здоров'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Система охорони здоров'я є важливим розділом діяльності держави. Охорона здоров'я — галузь діяльності держави, метою якої є організація та забезпечення доступного медичного обслуговування населення. Охорона здоров'я в Україні — комплекс зако-

нодавчих, теоретично-наукових, організаційних та медично-інфраструктурних об'єктів держави для постійного забезпечення громадян належною медичною допомогою [1, с. 1].

Наразі в Україні триває трансформація системи охорони здоров'я. Законом України від 19.10.2017 2168-VIII «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» передбачено гарантований державою безоплатний обсяг медичної допомоги [5, с. 1]. Відповідно до вимог трансформації запроваджені нові інструменти та вимоги щодо закупівлі гарантованих державою медичних послуг, нові технології моніторингу, аудиту та контролю діяльності системи охорони

здоров'я. Застосування ефективних технологій контролю діяльності системи охорони здоров'я потрібне для формування висновків та прийняття рішень в сфері охорони здоров'я. Отже, створення ефективної моделі моніторингу діяльності та ефективного управління системою охорони здоров'я в сучасних реаліях є вкрай важливим.

Формулювання цілей статті. Завданнями статті є аналіз та дослідження теоретичних основ та існуючих технологій моніторингу показників діяльності системи охорони здоров'я.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим підґрунтям проведення реформи системи охорони здоров'я можна вважати Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» [5, с. 1], а також Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення державних фінансових гарантій надання медичних послуг та лікарських засобів» [6, с. 1].

Стратегічним документом, який визначив напрям розвитку системи охорони здоров'я є затверджена Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015–2020 років, яка визначає, що розвиток сфери охорони здоров'я пов'язаний з динамічним процесом моніторингу, аналізу та дій в даній сфері [8, с. 36].

В Стратегії зазначено, що наявні в Україні державно-управлінський, адміністративно-правовий і інформаційно-організаційний механізми охорони здоров'я потребують вдосконалення. Відповідно до положень Стратегії, ефективність і результативність дії інформаційно-організаційного механізму охорони здоров'я населення залежить від якості, інтегрованості, технологічного рівня системи інформаційно-аналітичного забезпечення управлінських рішень та фаховості і компетентності працівників вищезазначених органів управління, а також інформаційно-аналітичних і організаційно-методичних центрів і підрозділів [8, с. 29, 36]. Національна стратегія визначила необхідність поліпшення медичної інформації та інформатизації охорони здоров'я, так в Стратегії зазначено, що інформація є важливою частиною вдосконалення управління, а інформаційні технології підвищують якість даних, обмін, використання та поширення знань й інформації. Це, у свою чергу, сприяє підвищенню прозорості, підзвітності та економічної ефективності надання послуг [8, с. 34].

Отже, враховуючи стратегічні напрями розвитку сфери охорони здоров'я, маємо переконання, що діяльність системи охорони здоров'я в умовах трансформації повинна бути спрямована на забезпечення потреб населення в сфері охорони здоров'я. Система охорони здоров'я повинна обумовлювати прийняття рішень, які спрямовані на результативність медичної допомоги, забезпечення програм з профілактики, надання якісних та безпечних ме-

дичних послуг, мати здатність динамічно та ефективно адаптуватися до вимог і викликів, ефективно використовувати ресурси у відповідності до потреб в сфері охорони здоров'я. Отже, виконання будь-якої діяльності сфери охорони здоров'я повинно регулярно оцінюватись за результатами та бути підставою для досягнення найкращих результатів для здоров'я населення та вдосконалення системи охорони здоров'я. Отже, повинна бути забезпечена якісна оцінка ефективності — технології моніторингу діяльності системи охорони здоров'я.

Система контролю за діяльністю системи охорони здоров'я регулюється чинною нормативно-правовою базою.

Обов'язок державного управління забезпечувати контроль та нагляд в сфері охорони здоров'я регламентовано статтею 22 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [9, с. 11].

Відповідно до статті 4 Основ законодавства про охорону здоров'я основними принципами охорони здоров'я в Україні зокрема є: визнання охорони здоров'я пріоритетним напрямом діяльності суспільства і держави, одним з головних чинників виживання та розвитку народу України; дотримання прав і свобод людини і громадянина в сфері охорони здоров'я та забезпечення пов'язаних з ними державних гарантій; відповідність завдань і рівню соціально-економічного та культурного розвитку суспільства, наукова обґрунтованість, матеріально-технічна і фінансова забезпеченість; орієнтація на сучасні стандарти здоров'я та медичної допомоги, поєднання вітчизняних традицій і досягнень із світовим досвідом в сфері охорони здоров'я; децентралізація державного управління, розвиток самоврядування закладів та самостійності працівників охорони здоров'я на правовій і договірній основі [9, с. 4].

Статтею 7 Основ затверджені гарантії права громадян на охорону здоров'я, зокрема здійснення державного і можливості громадського контролю та нагляду в сфері охорони здоров'я; організації державної системи збирання, обробки і аналізу соціальної, екологічної та спеціальної медичної статистичної інформації [9, с. 6].

Стаття 14–1 Основ законодавства про охорону здоров'я визначає систему стандартів у сфері охорони здоров'я. Систему стандартів у сфері охорони здоров'я складають державні соціальні нормативи та галузеві стандарти. Державні соціальні нормативи у сфері охорони здоров'я встановлюються відповідно до Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [9, с. 7].

Галузевими стандартами у сфері охорони здоров'я є:

- стандарт медичної допомоги (медичний стандарт) — сукупність норм, правил і нормативів, а також показники (індикатори) якості надання медичної

допомоги відповідного виду, які розробляються з урахуванням сучасного рівня розвитку медичної науки і практики;

- клінічний протокол — уніфікований документ, який визначає вимоги до діагностичних, лікувальних, профілактичних та реабілітаційних методів надання медичної допомоги та їх послідовність;
- таблиць матеріально-технічного оснащення — документ, що визначає мінімальний перелік обладнання, устаткування та засобів, необхідних для оснащення конкретного типу закладу охорони здоров'я, його підрозділу, а також для забезпечення діяльності фізичних осіб — підприємців, що провадять господарську діяльність з медичної практики за певною спеціальністю (спеціальностями);
- лікарський формуляр — перелік зареєстрованих в Україні лікарських засобів, що включає ліки з доведеною ефективністю, допустимим рівнем безпеки, використання яких є економічно прийнятним.

Крім того з метою уніфікованого підходу та стандартизації діяльності сфери охорони здоров'я затверджені та впроваджені довідники та класифікатори:

1. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників ВИПУСК 78 Охорона здоров'я (затверджено наказом МОЗ України від 29 березня 2002 р. № 117, зі змінами [10, с. 1].

2. НК 025:2021 «Класифікатор хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я» [11, с. 1].

3. НК 026:2021 «Класифікатор медичних інтервенцій» [11, с. 1].

4. НК 027:2021 «Класифікатор лабораторних досліджень та показників» [12, с. 1].

5. Національний перелік основних лікарських засобів [13, с. 1].

З метою побудови системи стандартизації медичної допомоги розроблені та затверджені стандарти надання медичної допомоги (клінічні настанови, медичні стандарти, уніфіковані клінічні протоколи та локальні протоколи медичної допомоги на засадах доказової медицини. Важливим є те, що Уніфіковані клінічні протоколи медичної допомоги і медичні стандарти мають індикатори якості, за якими можна оцінити якість наданої медичної допомоги.

Створена База стандартів медичної допомоги, яка містить чинні документи, затверджені наказами МОЗ України, які регламентують клінічні аспекти надання медичної допомоги у вигляді: стандартів медичної допомоги; клінічних протоколів (а також протоколів надання медичної допомоги); нормативів надання медичної допомоги; методичних рекомендацій, та інших нормативних документів, які можуть бути використані для визначення лікування, яке має отримати хворий

(зокрема, медикаментозного лікування — фармакотерапії) [14, с. 1].

Враховуючи нормативно-правову базу та аналізуючи підходи та механізми моніторингу діяльності системи охорони здоров'я, можна виділити традиційні та сучасні технології моніторингу.

Традиційні технології — емпірично усталені підходи до обліку та звітування в сфері охорони здоров'я. Уніфікована система обліку даних та формування звітів щодо діяльності системи охорони здоров'я та стану здоров'я населення регламентується нормативними документами, затвердженими на рівні Міністерства охорони здоров'я (МОЗ). Перелік державної статистичної звітності чітко регламентовано діючими наказами МОЗ. В процесі розвитку системи охорони здоров'я з одного боку існувала проблема в надмірній витраті часу та трудових ресурсів на облік та звітування, з іншого боку — мав місце недостатній обсяг інформації, облікових та звітних даних, необхідних для оцінки та контролю діяльності галузі охорони здоров'я. Для аналізу діяльності системи охорони здоров'я мали значення ключові показники на основі затвердженої державної статистичної звітності, в той же час, формування незатвердженої статистичної звітності заборонено по теперішній час — дана вимога регламентується чинним наказом МОЗ від 21 липня 2000 року N 172 «Про упорядкування ведення статистичної звітності і ліквідації незаконної звітності в установах та закладах охорони здоров'я» [15, с. 1], який встановлює обмеження по обліку та збору інформації. Перевагою та недоліком одночасно є той факт, що затверджені облікові форми та звіти знімають відповідальність та обов'язок щодо внесення даних, які не затверджені наказами МОЗ. Проте, в процесі діяльності системи охорони здоров'я виникала та виникає потреба в обліку та формуванні оперативних даних, які характеризують динаміку процесів в охороні здоров'я. Обмеження переліку облікових даних та звітів в умовах громад та трансформації системи охорони здоров'я має суттєвий недолік — використовуючи лише затверджені наказами МОЗ облікові форми та статистичну звітність неможливо оперувати даними, які виходять за межі вимог наказів МОЗ, проте є необхідними та оперативними.

Наказами Міністерства охорони здоров'я затверджено перелік облікової медичної документації та інструкцій щодо її заповнення, також затверджені форми державної статистичної звітності та відповідні інструкції щодо її заповнення. Передбачені чіткі терміни подання державної статистичної звітності (щоквартально, півріччя, рік).

У таблиці 2 наведено перелік форм державної статистичної звітності, затвердженої наказами МОЗ.

Основа традиційних механізмів моніторингу системи охорони здоров'я — уніфікований облік визначеного переліку медичних даних

Таблиця 1

**Основні нормативні документи, які регулюють порядок обліку та подання звітів щодо
результатів діяльності сфери охорони здоров'я:**

№ п/п	Нормативний документ
Ведення обліку даних — облікові форми	
1.	Наказ МОЗ України від 14.02.2012 № 110 «Про затвердження форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я незалежно від форми власності та підпорядкування».
2.	Наказ МОЗ України від 29.05.2013 № 435 «Про затвердження форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я, які надають амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу населенню, незалежно від підпорядкування та форми власності».
3.	Наказ МОЗ України від 28.07.2014 № 527 «Про затвердження форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я, які надають амбулаторно-поліклінічну допомогу населенню, незалежно від підпорядкування та форми власності».
4.	Наказ МОЗ України від 11.08.2014 № 553 «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Міністерства охорони здоров'я України та про внесення змін до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 27 грудня 1999 року № 302».
5.	Наказ МОЗ України від 15.09.2016 № 970 «Про затвердження форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення».
6.	Наказ МОЗ України № 197 від 05.08.1999 р. «Про затвердження форм облікової статистичної документації, що використовується в закладах охорони здоров'я (із змінами, внесеними згідно з Наказом МОЗ № 999 від 17.11.2010 № 110 від 14.02.2012)».
7.	Наказ МОЗ України № 302 від 27.12.1999 р. «Про затвердження форм облікової статистичної документації, що використовуються в поліклініках (амбулаторіях)».
8.	Наказ МОЗ України № 184 від 26.07.1999 р. «Про затвердження форм облікової статистичної документації, що використовуються в стаціонарах лікувально-профілактичних закладів».
9.	Наказ МОЗ України № 369 від 29.12.2000 р. «Про затвердження форм медичної облікової документації, що використовуються в стаціонарах і поліклініках (амбулаторіях)».
10.	Наказ МОЗ України № 29 від 21.01.2016 «Про внесення змін до первинних облікових форм та інструкцій щодо їх заповнення».
11.	Наказ МОЗ України № 227 від 30.04.2004 «Про внесення змін та доповнень до наказу МОЗ України від наказу МОЗ № 184 «Медична облікова документація, що використовуються в стаціонарах лікувально — профілактичних закладів» та затвердження форми галузевої статистичної звітності».
12.	Наказ МОЗ України № 67 від 13.02.2006 «Про затвердження форм первинної облікової документації в закладах, що надають медичну допомогу вагітним, роділлям та породіллям, та інструкцій щодо їх заповнення».
13.	Наказ МОЗ України № 760 від 27.12.2005 «Про внесення змін та доповнень до облікових і галузевих статистичних звітних форм та інструкцій щодо їх заповнення».
14.	Наказ МОЗ України № 999 від 17.11.2010 «Про затвердження форм звітності та медичної облікової документації служб швидкої та невідкладної медичної допомоги України».
15.	Наказ МОЗ України № 423 від 24.05.2013 «Про затвердження Порядку надання комплексної медичної допомоги вагітній жінці під час небажаної вагітності, форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення».
16.	Наказ МОЗ України № 527 від 28.07.2014 «Про затвердження форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я, які надають амбулаторно-поліклінічну допомогу населенню, незалежно від підпорядкування та форми власності».
17.	Наказ МОЗ України № 494 від 07.08.2015 «Про деякі питання придбання, перевезення та знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів у закладах охорони здоров'я».
18.	Наказ МОЗ України № 214 від 28.03.2012 «Про скорочення форм первинної облікової документації у закладах охорони здоров'я первинного рівня надання медичної допомоги».
19.	Наказ МОЗ України № 157 від 26.01.2018 «Про внесення змін до деяких наказів Міністерства охорони здоров'я України».
20.	Наказ МОЗ України № 157 від 26.01.2018 «Про внесення змін до деяких наказів Міністерства охорони здоров'я України».
21.	Наказ МОЗ України № 181 від 15.05.2001 «Про доповнення до наказу МОЗ України від 27.12.99 р. № 302».

Продовження табл. 1

Накази, які визначають подання звітності	
1.	Наказ Міністерства охорони здоров'я від 10.07.2007 № 378 «Про затвердження форм звітності з питань охорони здоров'я та інструкцій щодо їхнього заповнення».
2.	Наказ Міністерства охорони здоров'я від 30.11.2017 № 1504 «Про затвердження форми звітності щодо надання психіатричної допомоги населенню».
3.	Наказ Міністерства охорони здоров'я від 24.01.2008 № 24 «Про затвердження форми квартальної звітності N 21-а «Звіт про медичну допомогу роділлям (породіллям), новонародженим та дітям першого року життя за ____ квартал 20__ року» та Інструкції щодо її заповнення».
4.	Наказ МОЗ України від 17.06.2013 № 511 «Про затвердження Змін до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 10 липня 2007 року № 378».
5.	Наказ МОЗ України від 31.07.2013 № 665 «Про затвердження форми звітності з питань надання медичної допомоги дітям, форми звітності щодо осіб, які мають розлади психіки через уживання психоактивних речовин, та інструкцій щодо їх заповнення»
6.	Наказ МОЗ України від 12.02.2013 № 109 «Про затвердження форм первинної облікової документації та звітності з питань забезпечення інвалідів і дітей-інвалідів технічними та іншими засобами та інструкцій щодо їх заповнення».
7.	Наказ МОЗ України від 04.07.2002 № 247 «Про перезатвердження галузевої статистичної звітної форми N 38-здоров «Звіт щодо проведення судово-психіатричних експертиз».
8.	Наказ МОЗ України від 07.10.2005 № 523 «Про затвердження галузевої статистичної звітної форми N 39-здоров «Звіт центру служби крові (станції переливання крові), відділення трансфузіології лікувального закладу, установи, лікарні, яка проводить заготівлю крові» та інструкцій щодо її заповнення і контролю».
9.	Наказ МОЗ України від 03.05.1999 № 102 «Про затвердження форм галузевої статистичної звітності закладів охорони здоров'я України».
10.	Наказ МОЗ України від 27.07.2006 № 524 «Про затвердження галузевої статистичної форми звітності N 47-здоров «Звіт про мережу та діяльність медичних закладів» та інструкції щодо її заповнення».
11.	Наказ МОЗ України від 07.04.2006 № 203 «Про затвердження Форм звітності та інструкцій щодо їхнього заповнення».
12.	Наказ МОЗ України від 09.06.2005 № 261 «Про затвердження форми звітності N8 «Звіт про захворювання на активний туберкульоз» та Інструкції щодо її заповнення».
13.	Наказ МОЗ України від 29.09.1999 № 237 «Про введення форм державної та затвердження галузевої статистичної звітності закладів охорони здоров'я України».
14.	Наказ МОЗ України від 05.03.2013 № 180 «Про затвердження форм первинної облікової документації і звітності з питань моніторингу епідемічної ситуації з ВІЛ-інфекції та інструкцій щодо їх заповнення».
15.	Наказ МОЗ України від 29.06.1995 № 120 «Про затвердження галузевої статистичної форми N 52-здоров «Звіт про медичне спостереження за особами, які займаються фізичною культурою та спортом».

та формування державної статистичної звітності, показників, аналіз та порівняння отриманих результатів, формування аналітичних довідок, висновків та пропозицій. На основі консолідованої інформації — прийняття управлінських рішень.

Недоліки застосування традиційних механізмів моніторингу системи охорони здоров'я: отриману інформацію неможливо оперативно та вчасно аналізувати; обсяг облікових та звітних даних є неповним та не відповідає сучасним потребам; зміна вимог та протоколів надання медичної допомоги, класифікаторів, підходів відображається в формах з запізненням; облікові форми та звіти «не встигають» за впровадженням нових медичних технологій, розширенням видів оперативних втручань, маніпуляцій тощо; на основі даних затверджених облікових форм та звітів неможливо всебічно проводити облік та аналіз необхідних даних.

«Кроком вперед» щодо збору, обробки та зберігання облікових статистичних форм став наказ МОЗ від 05.07.2005 № 330 «Про запровадження

ведення електронного варіанту облікових статистичних форм в лікувально-профілактичних закладах», який дозволив ведення визначеного переліку облікових форм лише в електронному вигляді. Даний наказ надав можливість більш ефективно та оперативно формувати та обробляти медичні дані в електронному форматі.

Наступний крок — наказом МОЗ від 28.02.2020 № 587 «Деякі питання ведення Реєстру медичних записів, записів про направлення та рецептів в електронній системі охорони здоров'я» затверджено порядок ведення медичних записів в електронній системі охорони здоров'я та розширення переліку облікових форм, які можна вести лише в електронному вигляді.

Проте, знову ж таки, у затверджених наказами МОЗ формах не міститься усіх необхідних чутливих даних, які характеризують діяльність системи охорони здоров'я.

Отже, оцінюючи традиційні механізми моніторингу за обліковими та звітними даними, робимо

Таблиця 2

Форми державної статистичної звітності

№ п/п	Номер форми	Назва форми звітності
1.	Форма № 20 (річна).	«Звіт юридичної особи незалежно від її організаційно-правової форми та фізичної особи — підприємця, які провадять господарську діяльність з медичної практики»
2.	Форма № 17 (річна)	«Звіт про медичні кадри»
3.	Форма № 13 (річна)	«Звіт про штучне переривання вагітності»
4.	Форма № 14 (річна)	«Звіт про причини інвалідності, показання до медичної, професійної і соціальної реабілітації»
5.	Форма № 15 (річна)	«Звіт про медичне обслуговування населення, що підлягає включенню у Державний реєстр України осіб, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС».
6.	Форма № 16 (річна)	«Звіт про захворювання та причини інвалідності й смерті населення, що підлягає включенню у Державний реєстр України осіб, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС»
7.	Форма № 19 (річна)	«Звіт про дітей з інвалідністю віком до 18 років»
8.	Форма № 21 (річна)	«Звіт про медичну допомогу вагітним, роділлям та породіллям»
9.	Форма № 24 (річна)	«Звіт фельдшерсько-акушерського пункту»
10.	Форма № 25 (річна)	«Звіт будинку дитини»
11.	Форма № 10 (річна)	«Звіт щодо надання психіатричної допомоги населенню»
12.	Форма № 21А (квартальна)	«Звіт про медичну допомогу роділлям (породіллям), новонародженим та дітям першого року життя».
13.	Форма № 31 (річна)	«Звіт про медичну допомогу дітям»
14.	Форма № 32 (піврічна)	«Звіт щодо осіб, які мають розлади психіки через уживання психоактивних речовин»
15.	Форма № 33	«Звіт про хворих на туберкульоз»
16.	Форма № 35	«Звіт про хворих на злоякісні новоутворення».
17.	Форма № 36	«Звіт про лікування призовників»
18.	Форма № 37	«Звіт республіканської, обласної, центральної міської медико-соціальної експертної комісії»
19.	Форма № 42	«Звіт бюро судово-медичної експертизи»
20.	Форма № 44	«Звіт санаторію»
21.	Форма № 46	«Звіт про штати санітарно-епідеміологічної (дезінфекційної, протичумної станції)»
22.	Форма № 49	«Звіт про надання медико-генетичної допомоги»
23.	Форма № 60	«Статеві-вікова чисельність потерпілих внаслідок аварії на ЧАЕС»
24.	Форма № 50	«Звіт про число травм та отруєнь серед дорослих, підлітків та дітей»
25.	Форма № 37/1	«Звітність про кількість одержаних технічних та інших засобів інвалідами, дітьми-інвалідами, які перебувають на обліку, та тих, що зняті з обліку»
26.	Форма № 38	«Звіт щодо проведення судово-психіатричних експертиз»
27.	Форма № 39	«Звіт центру служби крові (станції переливання крові), відділення трансфузіології лікувального закладу, установи, лікарні, яка проводить заготівлю крові».
28.	Форма № 47	«Звіт про мережу та діяльність медичних закладів» та інструкції щодо її заповнення
29.	Форма № 7	«Звіт про захворювання на злоякісні новоутворення»
30.	Форма № 9	«Звіт про захворювання, які передаються переважно статевим шляхом, грибкові шкірні хвороби та коросту»
31.	Форма № 8	«Звіт про захворювання на активний туберкульоз»
32.	Форма № 34	«Звіт про контингент хворих на захворювання, які передаються переважно статевим шляхом, грибкові шкірні хвороби та коросту»
33.	Форма № 51	«Звіт про роботу центру здоров'я і лікувально-профілактичного закладу з питань формування здорового способу життя, гігієнічного виховання населення»
34.	Форма № 72	«Звіт про роботу центру здоров'я і лікувально-профілактичного закладу з питань формування здорового способу життя, гігієнічного виховання населення»
35.	Форма № 52	«Звіт про медичне спостереження за особами, які займаються фізичною культурою та спортом».

Продовження табл. 2

36.	Форма № 1-ВІЛ/СНІД (квартальна)	«Звіт про осіб зі станами та хворобами, що зумовлені вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ)»
37.	Форма № 2 -ВІЛ/СНІД (річна)	«Звіт про осіб зі станами та хворобами, що зумовлені вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ)»

висновок, що обсяг та періодичність формування та подання звітів не відповідає вимогам сьогодення та унеможливорює оперативність та своєчасність отримання інформації в міжзвітний період, що суттєво впливає на оперативність та мобільність системи охорони здоров'я. Дана модель працювала в умовах «старої» системи охорони здоров'я та в умовах централізованого підходу до моніторингу діяльності системи охорони здоров'я. Проте, в сучасних реаліях існує потреба в динамічних змінах системи охорони здоров'я, а не в очікуванні інформації в період звітів. Інформація повинна бути вчасною, всебічною та динамічною. Успіх реформи системи охорони здоров'я залежить зокрема від системного та динамічного процесу збору, обробки, аналізу отриманих результатів. Отже, традиційна система моніторингу налаштована на періодичність та статичність, а не на динамічність процесу контролю, тому не може бути оптимальною технологією моніторингу діяльності системи охорони здоров'я.

В результаті реформи медицини відбулась зміна системи фінансування охорони здоров'я: замість оплати «за ліжкомісця», здійснюється оплата за фактично надані послуги. Затверджено пакет медичних послуг та лікарських засобів, який кожна людина може отримати безоплатно за Програмою медичних гарантій медичного обслуговування населення. Єдиним національним замовником гарантованих медичних послуг є Національна служба здоров'я України (НСЗУ).

Облік та звітування щодо наданих медичних послуг в медичних закладах громади проводиться з використанням електронної системи охорони здоров'я. В той же час, є інші види медичної допомоги, яку потребує та отримує населення, проте щодо яких не передбачено облік та звітування в НСЗУ.

Позитивною є вимога реформи охорони здоров'я щодо впровадження електронної системи охорони здоров'я. Особливо важливим є якість та достовірність внесених даних, які є основою для формування висновків та прийняття рішень, скерування ресурсу, є маркером визначення реальних потреб населення у сфері охорони здоров'я.

З впровадженням реформи системи охорони здоров'я особливо гостро відчувається потреба в якісному впровадженні сучасних механізмів моніторингу системи охорони здоров'я. У сучасних умовах потрібно вчасно та якісно проводити моніторинг стану, змін та результатів діяльності системи охорони здоров'я. Отримання достовірних даних, ефективна обробка, оцінка медичних даних

є базисом для формування висновків та прийняття управлінських рішень в галузі охорони здоров'я, які мають на меті покращення якості надання медичної допомоги населенню. Завдяки впровадженню цифрових технологій механізми моніторингу діяльності сфери охорони здоров'я, як інструменти управління, зазнали суттєвого розвитку. Завдяки сучасним цифровим технологіям існує можливість оперативної фіксації, збору медичних даних та формування звітів, проведення аналізу ефективності та результативності діяльності системи охорони здоров'я. Перевагами сучасних механізмів моніторингу системи охорони здоров'я з використанням цифрових технологій збору, обробки та аналізу даних щодо діяльності системи охорони здоров'я є гнучкість, оперативність, динамічність. Завдяки можливостям цифрових технологій є можливість необтяжливого обліку медичних даних, поєднання інформації в межах єдиного медичного інформаційного простору, формування необхідних звітів та реєстрів, контингентів тощо. Визначені індикатори можуть бути гнучкими та змінюватись в залежності від поставлених завдань. Застосування сучасних підходів до моніторингу показників діяльності системи охорони здоров'я спрямовано на своєчасне та динамічне отримання медичних даних, звітів, показників стану здоров'я населення та діяльності системи охорони здоров'я. В той же час використання цифрових технологій повинне базуватись не лише на автоматизації обліку та формування звітів, але й на широкому використанні логічних моделей моніторингу. Отже, цифрові технології, реалізовані в електронній системі охорони здоров'я, є сучасним механізмом контролю за діяльністю системи охорони здоров'я

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, враховуючи викладене, приходимо до висновків:

1. В результаті впровадження реформи системи охорони здоров'я є потреба в реалізації та подальшому впровадженні сучасних технологій моніторингу системи охорони здоров'я.

2. Реформа системи охорони здоров'я підтримує розвиток цифрових технологій, що робить можливим широке та раціональне впровадження електронної системи охорони здоров'я. В той же час необхідно звертати увагу на раціональне використання цифрових технологій та їх можливостей в сфері охорони здоров'я для формування електронної системи охорони здоров'я (ЕСОЗ), створення єдиного медичного інформаційного простору.

3. Електронна система охорони здоров'я є сучасним інструментом моніторингу в сфері охорони здоров'я. Потребують подальшого дослідження можливості використання цифрових технологій, також є потреба в розвитку механізмів обробки та аналізу інформації, використання ЕСОЗ як інструменту для систематичного та вчасного моніторингу ефективності діяльності галузі охорони здоров'я.

4. За умови ефективного використання сучасних технологій моніторингу системи охорони здоров'я є можливість отримувати інформацію не тільки щодо фактичних результатів діяльності, а й щодо потреб в сфері охорони здоров'я та дає можливість ефективно спрямовувати ресурс в залежності від потреб. Саме розвиток сучасних технологій моніторингу системи охорони здоров'я, пов'язаних з використанням цифрових технологій, які дозволяють динамічно розширювати обсяги та перелік медичних

даних, може стати поштовхом для вдосконалення системи охорони здоров'я та задоволення потреб населення у якісній медичній допомозі.

5. При всій очевидності мети та переваг впровадження цифрових технологій в охороні здоров'я, досі лишаються питання вибору оптимальних технологій моніторингу та дотримання якості роботи електронної системи охорони здоров'я. Є необхідність в дослідженні вітчизняного та зарубіжного досвіду за даним напрямом, оцінці переваг, недоліків та ризиків цифрових технологій.

6. Пропонуємо визначити чіткий перелік облікових даних, звітів, стратегічних показників, індикаторів та показників якості з використанням інформаційних технологій. На основі отриманих даних — вчасно реагувати на зміни, виклики та потреби; динамічно змінювати алгоритми обліку та звітування.

Література

1. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні». Офіційний вісник України від 18.04.2014-2014 р. № 30. С. 18. Ст. 831, код акта 72156/2014. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>
3. Гройсман В. Децентралізація та створення госпітальних округів підвищать якість роботи закладів охорони здоров'я в Україні [Електронний ресурс] / В. Гройсман // Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=250039503&cat_id=244274130
4. Гладка Т.І. Розвиток галузі охорони здоров'я України. в умовах децентралізації влади. 2017, м. Полтава. URL: http://elib.umsa.edu.ua/bitstream/umsa/633/1/GladkaT_rozvutok_galuzi_oxoron_zdoroviy.pdf
5. Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» Закон № 2168-VIII у редакції від 01.01.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text>
6. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення державних фінансових гарантій надання медичних послуг та лікарських засобів». Закон № 6604 від 21.06.2017 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62073
7. Янчук А. Вісник АПСВТ, 2018, № 1. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_1_2018-72-74.pdf
8. Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015–2020 років. URL: <http://uoz.cn.ua/strategiya.pdf>,
9. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» Закон № 2801-XII, у редакції від 31.12.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
10. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників Випуск 78 Охорона здоров'я. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va117282-02#Text>
11. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства від 13 грудня 2019 р. № 677 «Про затвердження національних класифікаторів»). URL: https://moz.gov.ua/dokumenti_
12. Наказ Мінекономіки від 16.01.2020 р. № 20 «Про затвердження національного класифікатора НК 027:2019. URL: <https://moz.gov.ua/uploads/ckeditor>
13. Наказ Міністерства охорони здоров'я від 17 липня 2017 року № 801 «Положення про Національний перелік основних лікарських засобів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0952-17#Text>
14. URL: https://www.dec.gov.ua/cat_mtd/galuzevi-standarti-ta-klinichni-nastanovi
15. Наказ МОЗ від 21 липня 2000 року N 172 «Про упорядкування ведення статистичної звітності і ліквідації незаконної звітності в установах та закладах охорони здоров'я». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MOZ736>

References

1. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 1 kvitnia 2014 r. № 333-r «Pro skhvalennia Kontseptsii reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukraini». Ofitsiyni visnyk Ukrainy vid 18.04.2014–2014 r. № 30. S. 18. St. 831, kod akta 72156/2014. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>
3. Hroisman V. Detsentralizatsiia ta stvorennia hospitalnykh okruhiv pidvyshchat yakist roboty zakladiv okhorony zdorovia v Ukraini [Elektronnyi resurs] / V. Hroisman // Ofitsiyni sait Kabinetu Ministriv Ukrainy. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=250039503&cat_id=244274130
4. Hladka T.I. Rozvytok haluzi okhorony zdorovia Ukrainy. v umovakh detsentralizatsii vlady. 2017, m. Poltava. URL: http://elib.umsa.edu.ua/bitstream/umsa/633/1/GladkaT_rozvytok_galuzi_oxoron_zdoroviy.pdf
5. Zakon Ukrainy «Pro derzhavni finansovi harantii medychnoho obsluhovuvannia naselennia» Zakon № 2168-VIII u redaktsii vid 01.01.2021 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text>
6. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Biudzhethnoho kodeksu Ukrainy shchodo zabezpechennia derzhavnykh finansovykh harantii nadannia medychnykh posluh ta likarskykh zasobiv». Zakon № 6604 vid 21.06.2017 r. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62073
7. Ianchuk A. Visnyk APSVT, 2018, № 1. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_1_2018-72-74.pdf
8. Natsionalna stratehiia reformuvannia systemy okhorony zdorovia v Ukraini na period 2015–2020 rokiv. URL: <http://uoz.cn.ua/strategiya.pdf>,
9. Zakon Ukrainy «Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia» Zakon № 2801-XII, u redaktsii vid 31.12.2020 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
10. Dovidnyk kvalifikatsiinykh kharakterystyk profesii pratsivnykiv Vypusk 78 Okhorona zdorovia. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va117282-02#Text>
11. Nakaz Ministerstva rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva vid 13 hrudnia 2019 r. № 677 «Pro zatverdzhennia natsionalnykh klasyfikatoriv»). URL: https://moz.gov.ua/dokumenti_
12. Nakaz Minekonomiky vid 16.01.2020 r. № 20 «Pro zatverdzhennia natsionalnoho klasyfikatora NK 027:2019. URL: <https://moz.gov.ua/uploads/ckeditor>
13. Nakaz Ministerstva okhorony zdorovia vid 17 lypnia 2017 roku № 801 «Polozhennia pro Natsionalnyi perelik osnovnykh likarskykh zasobiv». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0952-17#Text>
14. URL: https://www.dec.gov.ua/cat_mtd/galuzevi-standarti-ta-klinichni-nastanovi
15. Nakaz MOZ vid 21 lypnia 2000 roku N 172 «Pro uporiadkuvannia vedennia statystychnoi zvitnosti i likvidatsii nezakonnoi zvitnosti v ustanovakh ta zakladakh okhorony zdorovia». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MOZ736>

Стаття надійшла до редакції 03.10.2021

Мунько Анна Юріївна

*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри управління та адміністрування
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

Мунько Анна Юрьевна

*кандидат наук по государственному управлению,
доцент кафедры управления и администрирования
Днепропетровский государственный университет внутренних дел*

Munko Anna

*PhD in Public Administration,
Associate Professor of Department of Administration and Management
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*

DOI: 10.25313/2617-572X-2021-5-7640

**ДЕЛЕГУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ МІЖ ОРГАНАМИ
ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ: НОВІТНІ ІНСТРУМЕНТИ**
**ДЕЛЕГИРОВАНИЕ ПОЛНОМОЧИЙ МЕЖДУ ОРГАНАМИ
ПУБЛИЧНОЙ ВЛАСТИ: СОВРЕМЕННЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ**
**DELEGATION OF POWERS BETWEEN PUBLIC
AUTHORITIES: MODERN INSTRUMENTS**

Анотація. Стаття присвячена обґрунтуванню наявних недоліків в механізмах делегування повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування в Україні та виробленню пропозицій щодо інструментів їх удосконалення на основі аналізу зарубіжного досвіду. Механізми делегування повноважень в Україні є недосконалими, що супроводжується виникненням таких проблем як правові колізії, дублювання функцій органів місцевого самоврядування та місцевої виконавчої влади різних рівнів, зниження фінансової самодостатності органів місцевого самоврядування, розбалансованість повноважень, що зрештою призводить до зростання корупційних ризиків та зниження якості надання публічних послуг населенню. Для підтвердження розбалансування делегованих повноважень органів місцевого самоврядування застосовується розрахунок «вертикального дисбалансу» місцевих бюджетів як питома вага трансфертів з державного бюджету в загальному обсязі доходів місцевого бюджету. У статті запропоновано шляхи вирішення проблем щодо делегування повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування в Україні можливе, зокрема за рахунок впровадження інструментів, апробованих позитивним зарубіжним досвідом. Серед таких інструментів – розробка єдиного закону про делеговані повноваження, що регулюватиме порядок та умови делегування повноважень органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, зокрема запропоновано структуру такого закону за розділами. Також для підвищення ефективності управлінських процесів під час делегування повноважень запропоновано застосувати практику муніципальних контрактів та аутсорсингу, а під час делегування повноважень між посадовими особами органів влади – дотримуватися принципу Карлтона. Визначені основні принципи делегування повноважень, а також елементи муніципального контракту. Наведено особливості непрямого делегування повноважень (субделегування) як одного із складних, але успішних трендів в зарубіжній практиці публічного управління.

Ключові слова: державне управління, місцеве самоврядування, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, повноваження, делегування повноважень, субделегування повноважень, децентралізація.

Аннотация. Статья посвящена обоснованию недостатков в механизмах делегирования полномочий между органами государственной власти и местного самоуправления в Украине и выработке предложений по инструментам их усовершенствования на основе анализа зарубежного опыта. Механизмы делегирования полномочий в Украине несовершенны, что сопровождается возникновением таких проблем как правовые коллизии, дублирование функций органов местного самоуправления и местной исполнительной власти разных уровней, снижение финансовой самодостаточности органов

местного самоуправления, разбалансированность полномочий, что в конечном итоге приводит к росту коррупционных рисков и снижению качества предоставления публичных услуг для населения. Для подтверждения разбалансирования делегированных полномочий органов местного самоуправления применяется расчет «вертикального дисбаланса» местных бюджетов как удельный вес трансфертов из государственного бюджета в общем объеме доходов местного бюджета. В статье предложены пути решения проблем делегирования полномочий между органами государственной власти и местного самоуправления в Украине возможно, в частности за счет внедрения инструментов, апробированных положительным зарубежным опытом. Среди таких инструментов – разработка единого закона о делегированных полномочиях, который будет регулировать порядок и условия делегирования полномочий органов государственной власти, органов местного самоуправления и их должностных лиц, в частности, предложена структура такого закона по разделам. Также для повышения эффективности управленческих процессов при делегировании полномочий предложено применить практику муниципальных контрактов и аутсорсинга, а при делегировании полномочий между должностными лицами органов власти – соблюдать принцип Карлтона. Определены главные принципы делегирования возможностей, также элементы городского договора. Приведены особенности косвенного делегирования полномочий (субделегирования) как одного из сложных, но успешных трендов в зарубежной практике публичного управления.

Ключевые слова: государственное управление, местное самоуправление, органы государственной власти, органы местного самоуправления, полномочия, делегирование полномочий, субделегирование полномочий, децентрализация.

Summary. The article is devoted to substantiation of existing shortcomings in the mechanisms of delegation of powers between public authorities and local governments in Ukraine and the development of proposals for tools to improve them based on the analysis of foreign experience. Delegation mechanisms in Ukraine are imperfect, which is accompanied by problems such as legal conflicts, duplication of functions of local governments and local executive authorities at various levels, reduced financial self-sufficiency of local governments, imbalance of powers, which ultimately leads to increased corruption risks and reduced quality of provision. public services to the population. To confirm the imbalance of delegated powers of local governments, the calculation of the «vertical imbalance» of local budgets is used as a share of transfers from the state budget in the total local budget revenues. The article suggests ways to solve the problems of delegation of powers between public authorities and local governments in Ukraine is possible, in particular through the introduction of tools tested by positive foreign experience. Among such tools is the development of a single law on delegated powers, which will regulate the procedure and conditions for delegating powers to public authorities, local governments and their officials, in particular, the proposed structure of such a law by sections. It is also proposed to apply the practice of municipal contracts and outsourcing to increase the efficiency of management processes during the delegation of powers, and to follow the Carlton principle when delegating powers between government officials. The basic principles of delegation of powers, and also elements of the municipal contract are defined. Peculiarities of indirect delegation of powers (subdelegation) as one of the complex but successful trends in foreign practice of public administration are given.

Key words: public administration, local self-government, state authorities, local self-governments, powers, delegation of powers, sub-delegation of powers, decentralization.

Постановка проблеми. Делегування повноважень — це передача функцій та компетенції із вирішення певного державно-управлінського питання від одного суб'єкта управління (органу чи посадової особи) іншому суб'єкту із збереженням у делегуючого суб'єкта права повернути їх до власного виконання та збереження за ним дійового контролю за реалізацією делегованих повноважень [4, с. 128].

Законодавчо в Україні делеговані повноваження визначені як «повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законом, а також повноваження органів місцевого самоврядування, які передаються відповідним місцевим державним адміністраціям за рішенням районних, обласних рад [3]».

Право делегувати повноваження органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування закріплено в Конституції України за умови фінансування здійснення цих повноважень у повному обсязі за рахунок коштів Державного бюджету України або шляхом віднесення до місцевого бю-

джету у встановленому законом порядку окремих загальнодержавних податків, передачі органам місцевого самоврядування відповідних об'єктів державної власності. У свою чергу органи місцевого самоврядування (районні та обласні ради) можуть делегувати окремі власні повноваження місцевим державним адміністраціям, які підзвітні і підконтрольні радам у частині таких [2].

Загалом перелік делегованих повноважень органів місцевого самоврядування за сферами та галузями, а також межі делегування повноважень районних і обласних рад відповідним місцевим державним адміністраціям визначені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Механізми делегування повноважень в Україні є недосконалими, що супроводжується виникненням таких проблем як правові колізії, дублювання функцій органів місцевого самоврядування та місцевої виконавчої влади різних рівнів, зниження фінансової самодостатності органів місцевого самоврядування, розбалансованість повноважень, що зрештою призводить до зростання корупційних

ризиків та зниження якості надання публічних послуг населенню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Взаємодія органів державної влади та місцевого самоврядування є об'єктом досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців у публічному управлінні та адмініструванні незалежно від напрямку їхніх досліджень (О. Амосов, В. Бакуменко, К. Ващенко, В. Загорський, В. Князев, Ю. Ковбасюк, А. Краснейчук, В. Куйбіда, М. Їжа, П. Надолішній, С. Серьогін, Ю. Сурмін, С. Шевченко та інші). Децентралізація влади в Україні актуалізувала наукові дослідження щодо механізмів делегування повноважень між органами публічної влади, що зокрема висвітлені в роботах О. Бобровської, В. Борденюка, Г. Бублик, Ю. Делія, О. Крупчан, Т. Крушельницької, П. Любченко, А. Онупрієнко, М. Трещова та інших. Така дослідницька активність розкрила чимало проблем щодо делегування повноважень, які потребують розробки шляхів їх вирішення й до сьогодні.

Мета статті — обґрунтування наявних недоліків в механізмах делегування повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування в Україні та на основі аналізу зарубіжного досвіду вироблення пропозицій щодо інструментів їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Чинне нормативно-правове забезпечення з одного боку, унормовує механізми делегування повноваження, а з іншого — суттєво обмежує управлінські можливості як органів державної влади, так і органів місцевого самоврядування, що насамперед суперечить постулатам децентралізації влади та обмежує управлінську свободу.

Поряд із обмеженнями та дублюванням функцій про недосконалість механізмів та інструментів делегування повноважень органам місцевого самоврядування свідчить і суттєвий «вертикальний дисбаланс» місцевих бюджетів, який розраховується як питома вага трансфертів з державного бюджету в загальному обсязі доходів місцевого бюджету. Показник «вертикального дисбалансу» використовується експертами Світового Банку, у тому числі для визначення фактичного рівня фінансової децентралізації в країні [1, с. 51]. Міжбюджетні трансферти за своїм змістом — це ті фінансові ресурси, які передаються органам місцевого самоврядування з державного бюджету для забезпечення виконання делегованих їм повноважень. Результати аналізу «вертикального дисбалансу» у динаміці протягом 2011–2020 рр. вказує на превалювання делегованих повноважень органів місцевого самоврядування над власними повноваженнями. Це обґрунтовує негативну тенденцію щодо розбалансованості механізмів делегування повноважень між органами публічної влади в Україні. Зауважимо, що зміна питомої ваги тран-

сфертів є ситуативною та незначною для періоду досліджень, незважаючи на реалізацію заходів щодо фінансової децентралізації. Тобто, органи державної влади делегують понад 50% повноважень органам місцевого самоврядування при цьому не супроводжуючи їх відповідною передачею фінансових ресурсів. Позитивну тенденцію спостерігаємо з 2019 р., де питома вага трансфертів з державного бюджету знизилась до 46%. Отже, децентралізація влади має свої результати, адже раніше Україна за рівнем «вертикального дисбалансу» знаходилась на рівні традиційно централізованої Франції (60%); з 2019 р. країна наближається до Польщі чи навіть Швеції (40%).

Окремі проблеми щодо делегування повноважень в Україні створює все ще незавершена реформа адміністративно-територіального устрою, що чинить негативний вплив на організаційну та фінансову основи механізмів делегування.

Механізм делегування державних повноважень органам місцевого самоврядування за принципами доктрини муніципального дуалізму (Італія, Іспанія, Франція, Бельгія, Польща, Чехія, Словаччина, Болгарія, Угорщина, Фінляндія, країни Прибалтики, Туреччини тощо) характеризується такими узагальненими ознаками: делегування здійснюється, як правило, на договірних засадах; делегування окремих державних повноважень мають допоміжний характер і, відповідно, не повинно превалювати над власними повноваженнями самоврядних органів; порядок здійснення делегованих повноважень ґрунтуються на принципі свободи адаптації до місцевих умов; органам місцевого самоврядування гарантуються відповідні фінансові ресурси для здійснення таких повноважень; державний нагляд за виконанням делегованих повноважень в більшості випадків складається з оцінки якості результатів надання послуг населенню [9, с. 266].

Багато країн Європи взяли контрактний підхід за основу в делегуванні повноважень органам місцевого самоврядування і навпаки. Одним із таких інструментів є муніципальний контракт, який для вітчизняної практики визначаємо як угоду між органом місцевого самоврядування та органами державної влади щодо делегування конкретних повноважень на визначених умовах, яка є обов'язковою до виконання.

У Франції муніципальні контракти були введені на експериментальній основі в 80-х рр. Протягом 2000 р. було укладено 247 муніципальних контрактів за участю 2000 муніципальних утворень. Нідерланди прийняли контрактну основу у своїй політиці «велике місто». Великобританія впровадила муніципальні контракти на основі «стратегічного партнерства», де могли брати участь усі зацікавлені сторони (громадянське суспільство, приватний сектор, органи місцевого самоврядування) з метою реалізації проектів розвитку. Швеція, Бельгія,

Німеччина і Канада також експериментували з різними формами муніципальних контрактів [6, с. 9].

До цілей муніципальних контрактів відносять: підтримка комплексного місцевого розвитку; надання вибору щодо вирішення проблем, визначивши роль органів місцевого самоврядування та держави на договірній основі; забезпечення прозорості використання коштів державного бюджету; забезпечення партнерських відносин між органами місцевого самоврядування та органами державної влади шляхом підписання муніципального контракту, базованого на договірних і публічно визнаних зобов'язаннях; моніторинг і контроль виконання ключових компонентів муніципального контракту [5, с. 126].

Основні елементи муніципального контракту: мета або декілька цілей, що визначають кінцевий очікуваний результат від реалізації муніципального контракту як для органу місцевого самоврядування, так і для органів державної влади; предмет — визначає делеговані повноваження; фінансове забезпечення — фінансові ресурси, що підлягають передачі з державного бюджету до місцевого бюджету для забезпечення виконання делегованих повноважень; термін дії контракту; план технічного обслуговування, де визначається план заходів щодо реалізації делегованих повноважень, які є предметом контракту; умови контракту (базові та додаткові); права та обов'язки сторін (органів місцевого самоврядування та органів державної влади).

Окрім делегування повноважень від органів державної влади органам місцевого самоврядування слід звернути увагу на приклади делегування повноважень органами місцевого самоврядування іншим посадовим особам чи структурам. Звернемося до досвіду Британської Колумбії (провінція Канади), де муніципальна рада може делегувати свої повноваження, обов'язки та функції конкретному члену ради, комітету ради, посадовій особі чи службовцю або іншому органу, створеному радою. Це дозволяє раді зосередитися на більш широких і довгострокових потребах муніципалітету, наприклад, на політиці обслуговування. Широкі повноваження щодо делегування збалансовані з підзвітністю перед громадськістю, маючи конкретні обмеження, а в деяких випадках механізми перегляду тих рішень, які приймаються делеговою особою чи органом. Такі обмеження обумовлені насамперед тим, що саме муніципальна рада несе пряму відповідальність перед громадськістю за свої рішення. Відповідно, забороняється делегувати певні повноваження щодо прийняття рішень, що може бути здійснено лише підзаконним актом, як — от законодавчо встановлено, що лише рада: «дає своє схвалення або згоду на...» або «дає рекомендації щодо...». Разом із тим, муніципальна рада має право встановлювати підзаконним актом право переглядати рішення делегової особи чи

органу. Процедурні правила делегування повноважень такі: більшість делегувань має здійснюватися на основі підзаконного акта, прийнятого простою більшістю голосів та, відповідно, делегацію може бути скасовано простою більшістю голосів; після здійснення делегування скасувати рішення делегованого органу неможливо, можна встановити право на перегляд рішення делегатом [8].

Для делегування повноважень посадових осіб органів влади, наприклад, міністрів, уряди інших країн застосовують принцип Карлтона, який походить від рішення Карлтона, апеляційного суду Англії. Рішення було ухвалено на основі двох підстав, які стали ключовими критеріями застосування принципу Карлтона. По-перше, повноваження повинні бути передані в терміни, які дозволяють його виконати. По-друге, під час делегування повноважень посадові особи органів влади не повинні порушувати конституційну відповідальність. Для виконання першого критерію повноваження не повинні належати керівнику органу влади, наприклад: повноваження, що мають судовий або квазісудовий характер; повноваження, що мають законодавчий характер; повноваження, які вимагають, щоб керівник органу влади був особисто впевнений у певних фактах чи питаннях до виконання; повноваження, які прямо зазначені в здійсненні особисто керівником органу влади. Хоча принцип Карлтона закріпився в англійському законодавстві, існують чимало прогалин, які обмежують його ефективність. В останні роки цей принцип був застосований для делегування повноважень головного констебля Великобританії, Уповноваженого з питань оподаткування в Австралії, Генерального реєстратора громадян Федерації Малайзії та Генерального директора Департамент державної служби в Малайзії [7, с. 96].

Поряд з тим вважаємо, що розвиток інструментів сучасного публічного управління дозволяє реалізувати механізми делегування повноважень органів влади на умовах аутсорсингу, у тому числі й недержавним структурам.

Органами державної влади та місцевого самоврядування різних країн світу використовується аутсорсинг — практика передачі на договірній основі неосновних функцій, процесів, напрямів діяльності неурядовим організаціям, які мають необхідні технічні ресурси, управлінські знання, ресурси в конкретній сфері для забезпечення необхідної якості результатів від прийняття управлінських рішень. Його базовою перевагою для діяльності органів влади в тому, що він може оптимізувати діяльність, зконцентрувавши функціонування тільки на основному, першочерговому напрямку, без відволікання на вирішенні інших проблем.

Результатами від залучення приватної компанії на умовах аутсорсингу можуть стати: зниження

ризиків корупції з боку органів державної влади та місцевого самоврядування, посилення відповідальності за прийняте неефективне рішення, підвищення якості процесу оцінювання та відбору альтернатив управлінських рішень, активізація державно-приватного партнерства, додаткові податкові надходження до бюджетів різних рівнів з прибутків аутсорсингових компаній, створення додаткових робочих місць.

В зарубіжній практиці застосовується також механізми непрямого делегування повноважень (субделегування), що характеризуються такими особливостями:

- варіативний ступінь контролю, а також контроль третьої сторони у формі оскарження або перегляду рішення делегата;
- наявність амплітуди непрямого делегування відповідальності;
- неприпустимість прихованого делегування широким повноважень та відсутність можливості прямого контролю над делегатом. На додаток до цих факторів існує презумпція щодо непрямого делегування законодавчих повноважень.

Враховуючи визначені проблеми щодо делегування повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування в Україні та спираючись на зарубіжний досвід з метою удосконалення механізмів делегування повноважень визначаємо необхідність розробки та прийняття єдиного законодавчого акту, предметом якого є регулювання делегованих повноважень в Україні. Закон повинен чітко визначити відповідний понятійно-категорійний апарат, у тому числі термін «субделеговані повноваження», розповсюджений в зарубіжній практиці.

Закон про делеговані повноваження повинен включати положення щодо встановлення:

- порядку визначення суб'єктів, порядку та умов делегування повноважень органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб;
- обмежень щодо делегування повноважень;
- порядку здійснення делегованих повноважень;
- порядку набрання чинності та введення у дію, а також системи контролю за рішеннями з питань делегованих повноважень;
- порядку оскарження, зупинення та скасування актів, прийнятих з питань реалізації делегованих повноважень.

До основних розділів закону слід віднести такі:

- правові засади, принципи делегування повноважень;
- суб'єкти права делегування повноважень;
- права та обов'язки делегуючого органу та органу, повноваження якого делегуються;
- умови делегування повноважень та їх обмеження;

- суб'єкти, які наділяються делегованими повноваженнями, їх відповідні обов'язки та права;
- порядок прийняття рішень щодо делегування повноважень, форма і зміст рішення;
- умови субделегування повноважень;
- чинність та дія рішень з питань делегування повноважень;
- особливості прийняття рішень щодо делегування повноважень окремими суб'єктами публічної влади;
- види та порядок реєстрації нормативних актів з питань реалізації делегованих повноважень;
- дія нормативних актів з питань делегованих повноважень;
- оскарження, зупинення та скасування актів, прийнятих з питань делегованих повноважень;
- фінансове, матеріально-технічне та інформаційне забезпечення делегованих повноважень (принципи та умови);
- контроль за делегуванням повноважень, здійсненням делегованих повноважень і реалізацією рішень з питань делегованих повноважень (система контролю, статус контролюючих органів, види контролю, обмеження контролю, права і обов'язки органу, який контролюється);
- особливості діловодства з питань делегованих повноважень;
- підстави виникнення та види відповідальності за невиконання делегованих повноважень.

Делегування повноважень здійснюється за принципами: законності, субсидіарності, добровільності, безперервності, фінансового, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення, підконтрольності, підзвітності, додатковості делегованих повноважень.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи результати досліджень зазначимо, що вирішення проблем щодо делегування повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування в Україні можливе, зокрема за рахунок впровадження інструментів, апробованих позитивним зарубіжним досвідом. Серед таких інструментів пропонується насамперед розробка єдиного закону про делеговані повноваження, що дозволить уніфікувати та чітко визначити всі процедури, у тому числі й субделегування повноважень. Також для підвищення ефективності управлінських процесів під час делегування повноважень доцільно застосувати практику муніципальних контрактів та аутсорсингу, а під час делегування повноважень між посадовими особами органів влади — дотримуватися принципу Карлтона. Щодо перспектив подальших досліджень у цьому напрямі, то увагу необхідно звернути на механізми субделегування повноважень як одного із успішних трендів в зарубіжній практиці публічного управління.

Література

1. Бобровська О.Ю., Крушельницька Т.А., Мунько А.Ю. Розробка методики оцінювання впливу децентралізації влади на формування інституційного профілю територій. Аспекти публічного управління. 2015. № 6. С. 47–57.
2. Конституція України: закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://cutt.ly/3fQqGJG>
3. Про місцеве самоврядування в Україні: закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://cutt.ly/ufQqDlb>
4. Публічне врядування / наук. ред. кол.: В.С. Загорський (голова), С.О. Телешун (співголова) та ін. ЛРІДУ НАДУ при Президентові України. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2011. 630 с.
5. Трещов М.М. Муніципальні контракти як елемент модернізації системи міжбюджетних трансфертів в Україні [Municipal contracts as an element of modernization of the system of intergovernmental transfers in Ukraine]. Актуальні проблеми державного управління — Actual problems of public administration. 2017. № 3 (71). С. 124–128.
6. Goudriaan M. Effective Aid through MunicipalContracts: Internal working paper, VNG International, The Hague, Netherlands. 2010. URL: https://www.proyectoallas.net/documents/161716/190300/M01_course_material.pdf/075faf1a-b054-435b-84ae-3a549eca5adc
7. Hong Cheng M., Wong H.D. Delegation of powers for modern government: Statutory mechanisms, the carltona principle and suggestions for reform. Singapore Academy of Law Journal. 2019. № 31. P. 94–124.
8. Municipal Delegation of Powers or Duties. British Columbia. URL: <https://www2.gov.bc.ca/gov/content/governments/local-governments/governance-powers/powers-services/municipal-powers-services/delegation-of-powers-or-duties>
9. Serohina S., Bodrova I. and Novak A. Delegation of State Powers to Local Self-Government Bodies: Foreign Experience and Ukrainian Realities. Baltic Journal of European Studies. Tallinn University of Technology. 2019. № 3 (28). P. 262–285.

References

1. Bobrovska O. Iu., Krushelnytska T. A., Munko A. Iu. Rozrobka metodyky otsiniuvannia vplyvu detsentralizatsii vlady na formuvannia instytutitsiinoho profilu terytorii. Aspekty publichnoho upravlinnia. 2015. № 6. S. 47–57.
2. Konstytutsiia Ukrainy: zakon Ukrainy vid 28 cherv. 1996 r. № 254k/96-VR. URL: <https://cutt.ly/3fQqGJG>
3. Pro mistseve samovriyaduvannia v Ukraini: zakon Ukrainy vid 21 trav. 1997 r. № 280/97-VR. URL: <https://cutt.ly/ufQqDlb>
4. Publichne vriyaduvannia / nauk. red. kol.: V.S. Zahorskyi (holova), S.O. Teleshun (spivholova) ta in. LRIDU NADU pry Prezydentovi Ukrainy. Lviv: LRIDU NADU, 2011. 630 s.
5. Treshchov M.M. Munitsypalni kontrakty yak element modernizatsii systemy mizhbiudzhethnykh transfertiv v Ukraini [Municipal contracts as an element of modernization of the system of intergovernmental transfers in Ukraine]. Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia — Actual problems of public administration. 2017. № 3 (71). S. 124–128.
6. Goudriaan M. Effective Aid through MunicipalContracts: Internal working paper, VNG International, The Hague, Netherlands. 2010. URL: https://www.proyectoallas.net/documents/161716/190300/M01_course_material.pdf/075faf1a-b054-435b-84ae-3a549eca5adc
7. Hong Cheng M., Wong H.D. Delegation of powers for modern government: Statutory mechanisms, the carltona principle and suggestions for reform. Singapore Academy of Law Journal. 2019. № 31. P. 94–124.
8. Municipal Delegation of Powers or Duties. British Columbia. URL: <https://www2.gov.bc.ca/gov/content/governments/local-governments/governance-powers/powers-services/municipal-powers-services/delegation-of-powers-or-duties>
9. Serohina S., Bodrova I. and Novak A. Delegation of State Powers to Local Self-Government Bodies: Foreign Experience and Ukrainian Realities. Baltic Journal of European Studies. Tallinn University of Technology. 2019. № 3 (28). P. 262–285.

Стаття надійшла до редакції 31.10.2021

УДК 342.5

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА БЕЗПЕКИ У СИСТЕМІ СУДОУСТРОЮ,
ПРОКУРАТУРИ І АДВОКАТУРИ

Хмиз Мар'яна Василівна

*доктор філософії в галузі права, викладач кафедри
Львівський університет бізнесу та права*

Хмыз Марьяна Васильевна

*доктор философии в области права, преподаватель кафедры
Львовский университет бизнеса и права*

Khmyz Mariana

PhD in Law, Lecturer of the Department

Lviv University of Business and Law

ORCID: 0000-0003-3553-8022

Скрынковський Руслан Миколайович

*кандидат економічних наук, професор, професор кафедри
Львівський університет бізнесу та права*

Скрынковский Руслан Николаевич

*кандидат экономических наук, профессор, профессор кафедры
Львовский университет бизнеса и права*

Skrynkovskyy Ruslan

PhD in Economics, Professor, Professor of the Department

Lviv University of Business and Law

ORCID: 0000-0002-2180-8055

Глущенко Світлана Володимирівна

*доктор юридичних наук, заслужений юрист України, заступник Міністра
Міністерство економіки України*

Глущенко Светлана Владимировна

*доктор юридических наук, заслуженный юрист Украины,
заместитель Министра*

Министерство экономики Украины

Hlushchenko Svitlana

D. Sc. (Law), Honored Lawyer of Ukraine, Deputy Minister

Ministry of Economy of Ukraine

ORCID: 0000-0001-7207-3557

Цюх Святослав Ігорович

маркетолог

ТзОВ «Ядро»

Цюх Святослав Игоревич

маркетолог

ООО «Ядро»

Tsyuh Svyatoslav

Marketing Specialist

Yadro LLC

ORCID: 0000-0003-0179-1193

Сердюк Валентин Васильович

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, суддя
Верховний Суд*

Сердюк Валентин Васильевич

*доктор юридических наук, профессор, заслуженный юрист Украины, судья
Верховный Суд*

Serdiuk Valentyn

*D. Sc. (Law), Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Judge
Supreme Court*

ORCID: 0000-0002-4085-6255

Ковалів Мирослав Володимирович

*кандидат юридичних наук, професор, завідувач кафедри
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Ковалив Мирослав Владимирович

*кандидат юридических наук, профессор, заведующий кафедрой
Львовский государственный университет внутренних дел*

Kovaliv Myroslav

*PhD in Law, Professor, Head of the Department
Lviv State University of Internal Affairs*

ORCID: 0000-0002-9730-8401

Гарасим Павло Станіславович

*кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції,
начальник Львівського районного управління поліції № 1
Головне управління Національної поліції у Львівській області*

Гарасим Павел Станиславович

*кандидат юридических наук, доцент, полковник полиции,
начальник Львовского районного управления полиции № 1
Главное управление Национальной полиции во Львовской области*

Narasym Pavlo

*PhD in Law, Associate Professor, Police Colonel,
Head of the Lviv District Police Directorate № 1
General Directorate of National Police in Lviv region*

ORCID: 0000-0002-0336-4710

Микитюк Микола Андрійович

*доктор юридичних наук, доцент, полковник, професор кафедри
Інститут Управління державної охорони України
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Микитюк Николай Андреевич

*доктор юридических наук, доцент, полковник, профессор кафедры
Институт Управления государственной охраны Украины
Киевского национального университета имени Тараса Шевченко*

Mykytiuk Mykola

*D. Sc. (Law), Associate Professor, Colonel, Professor of the Department
Institute of Department of State Guard of Ukraine
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

ORCID: 0000-0002-1759-7312

DOI: 10.25313/2617-572X-2021-5-7574

**СУДОВА ОХОРОНА ЯК ОДНА ІЗ ГАРАНТІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ В УКРАЇНІ**

**СУДЕБНАЯ ОХРАНА КАК ОДНА ИЗ ГАРАНТИЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СУДОВ В УКРАИНЕ**

JUDICIAL PROTECTION AS ONE OF THE GUARANTEES OF THE COURTS IN UKRAINE

Анотація. У статті розкрито особливості судової охорони як однієї із ключових гарантій діяльності судів в Україні. Встановлено, що особливості судової охорони як однієї із ключових гарантій діяльності судів в Україні регламентуються Конституцією України, Законом України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», Законом України «Про Національну поліцію», Законом України «Про судоустрій і статус суддів», Рішенням Вищої ради правосуддя «Про затвердження Положення про Службу судової охорони», Рішенням Ради суддів України «Про заходи забезпечення безпеки судів і суддів, охорони судів та осіб, котрі беруть участь у здійсненні судочинства». Визначено, що окрім Служби судової охорони функції охорони судів виконують підрозділи Національної поліції України та підрозділи Національної гвардії України. З'ясовано, що Служба судової охорони виступає державним органом, який функціонує у системі правосуддя та основним завданням якого виступає забезпечення охорони і підтримання належного порядку у судах. Встановлено, що Служба судової охорони підпорядковується Вищій раді правосуддя, а контролює діяльність Служби судової охорони Державна судова адміністрація України. Визначено, що процедура проходження служби працівниками Служби судової охорони установлюється у порядку згідно положення, що затверджується Вищою радою правосуддя, при чому, за поданням Голови Служби судової охорони та за погодженням із Державною судовою адміністрацією України. З'ясовано, що безпека суддів, а також охорона приміщень судів виступає однією із головних гарантій незалежності суддів і системи правосуддя загалом. Встановлено, що з метою підвищення рівня результативності забезпечення судової охорони є започаткована співпраця із Українсько-Канадським Проектом підтримки судової реформи, а також розроблений та введений в дію українсько-канадський Проєкт підтримки судової реформи та Проєкт Європейського Союзу «Право-Justice». Зазначено, що структуру Служби судової охорони складаються центральний орган управління та територіальні управління Служби. Запропоновано у перспективі подальших досліджень розкрити правові особливості процедури прийняття на посаду кандидатів для проходження служби у Службі судової охорони.

Ключові слова: судова охорона, суддя, правосуддя, судочинство, гарантія діяльності судів.

Аннотация. В статье раскрыты особенности судебной охраны как одной из ключевых гарантий деятельности судов в Украине. Установлено, что особенности судебной охраны как одной из ключевых гарантий деятельности судов в Украине регламентируются Конституцией Украины, Законом Украины «О государственной защите работников суда и правоохранительных органов», Законом Украины «О Национальной полиции», Законом Украины «О судоустройстве и статусе судей», Решением Высшего совета правосудия «Об утверждении Положения о Службе судебной охраны», Решением Совета судей Украины «О мерах обеспечения безопасности судов и судей, охране судов и лиц, которые участвуют в осуществлении судопроизводства». Определено, что кроме Службы судебной охраны функции охране выполняют подразделения Национальной полиции Украины и подразделения Национальной гвардии Украины. Выяснено, что Служба судебной охраны выступает государственным органом, который функционирует в системе правосудия и основной задачей которого выступает обеспечение охраны и поддержания должного порядка в судах. Установлено, что Служба судебной охраны подчиняется Высшему совету правосудия, а контролирует деятельность Службы судебной охраны Государственная судебная администрация Украины. Определено, что процедура прохождения службы сотрудниками Службы судебной охраны устанавливается в порядке согласно положения, утвержденного Высшим советом правосудия, причем, по представлению Председателя Службы судебной охраны и по согласованию с Государственной судебной администрацией Украины. Выяснено, что безопасность судей, а также охрана зданий судов выступает одной из главных гарантий независимости судей и системы правосудия в целом. Установлено, что с целью повышения уровня результативности обеспечения судебной охраны является начало сотрудничества с Украинско-канадского проекта поддержки судебной реформы, а также разработан и введен в действие украинский-канадский Проект поддержки судебной реформы и Проект Европейского Союза «Право-Justice». Указано, что структуру Службы судебной охраны состоят центральный орган управления и территориальные управления Службы. Предложено в перспективе дальнейших исследований раскрыть правовые особенности процедуры принятия на должность кандидатов для прохождения службы в Службе судебной охраны.

Ключевые слова: судебная охрана, судья, правосудие, судопроизводство, гарантия деятельности судов.

Summary. The article reveals the features of judicial protection as one of the key guarantees of the activities of courts in Ukraine. It has been established that the peculiarities of judicial protection as one of the key guarantees of the activities of courts in Ukraine are regulated by the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine «On state protection of employees of the court and law enforcement agencies», the Law of Ukraine «On the National Police», the Law of Ukraine «On the judicial system and the status of judges», by the decision of the High Council of Justice «On approval of the Regulations on the Judicial Protection Service», by the Decision of the Council of Judges of Ukraine «On measures to ensure the safety of courts and judges, the protection of courts and persons involved in the implementation of legal proceedings». It was determined that, in addition to the

Judicial Protection Service, security functions are performed by units of the National Police of Ukraine and units of the National Guard of Ukraine. It was found that the Judicial Protection Service is a state body that functions in the justice system and whose main task is to ensure the protection and maintenance of proper order in the courts. It has been established that the Judicial Protection Service is subordinate to the High Council of Justice, and the State Judicial Administration of Ukraine controls the activities of the Judicial Protection Service. It was determined that the procedure for the passage of service by employees of the Judicial Protection Service is established in accordance with the procedure approved by the High Council of Justice, moreover, on the proposal of the Head of the Judicial Protection Service and in agreement with the State Judicial Administration of Ukraine. It was found that the safety of judges, as well as the protection of court buildings, is one of the main guarantees of the independence of judges and the justice system as a whole. It has been established that in order to increase the effectiveness of judicial protection, initiated cooperation has been established with the Ukrainian-Canadian Judicial Reform Support Project, as well as have been developed and implemented the Ukrainian-Canadian Judicial Reform Support Project and the European Union «Law-Justice» Project. It is noted that the structure of the Judicial Protection Service consists of the central governing body and territorial offices of the Service. It is proposed in the perspective of further research to reveal the legal features of the procedure for admission to the position of candidates for service in the Judicial Protection Service.

Key words: judicial protection, judge, justice, legal proceedings, guarantee of the activity of courts.

Постановка проблеми. Положеннями Конституції України [1] суддям гарантується недоторканність та незалежність. Так, за неповагу до суддів та суду винних осіб (правопорушників) може бути притягнуто до юридичної відповідальності. Практика показує, що визначальною проблемою діяльності судів в період останніх років виступає неналежний рівень забезпечення охорони судових органів, а також суддів. Судді і інші працівники суду, а також учасники судового процесу, останнім часом не мають належного рівня безпеки через низький рівень якості правової культури, судової охорони тощо.

Тому, опираючись на проблематику неналежного рівня забезпечення судової охорони, в основі актуальності тематики цього дослідження лежатиме виокремлення основних засад забезпечення судової охорони.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика забезпечення судової охорони судів лежить в основі досліджень багатьох науковців та практиків-юристів, зокрема ґрунтовні дослідження у цьому напрямку здійснили В. Бойко [2], О. Бордун [3], В. Кудрявцев [4] та інші.

Зокрема, В. Кудрявцев у своєму дослідженні [4] розглядає особливості кримінально-правової охорони життя осіб, які виступають носіями судової влади. Науковець [4] за результатами проведених досліджень стверджує, що судова влада в Україні має повністю забезпечувати доступ кожному до неупередженого та незалежного суду. При чому він має здійснюватись беззаперечно носіями судової влади, а саме висококваліфікованими професійними суддями, а у відповідності до визначених законом випадків — присяжними або народними засідателями.

Своєю чергою, В. Бойко [2] наголошує на тому, що ефективність функціонування судової влади в Україні залежить від рівня охорони судів, оскільки це виступає однією із головних гарантій законності та справедливості діяльності

судів в Україні та ухваленні справедливих судових рішень.

В контексті цього О. Бордун [3] дотримується думки, що важливою умовою ухвалення справедливого та законного судового рішення, а також підвищення рівня довіри громадян до діяльності судової влади, виступає судова охорона.

Водночас, виходячи із аналізу наукових праць [2–4], встановлено, що не до кінця розкритими залишаються питання судової охорони як однієї із ключових гарантій діяльності судів в Україні.

Мета статті. Метою статті є виявити і дослідити особливості здійснення судової охорони як однієї із ключових гарантій діяльності судів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Доцільно зауважити, що організаційно-правові гарантії, якими забезпечується безпека судів, містять у собі такі елементи як формування необхідних організаційно-технічних, а також економічних умов для забезпечення законної діяльності суду. Такими умовами виступають:

- 1) забезпечення належного рівня фінансування діяльності судів;
- 2) формування відповідних умов для належного функціонування судових органів;
- 3) забезпечення належного рівня охорони приміщень суду.

Такі умови виступають у певній мірі заходами із судової охорони та націлені на забезпечення захисту життя і здоров'я, а також гідності та честі як суддів, так і інших учасників судового процесу, від впливу протиправних посягань.

У контексті розкриття мети дослідження необхідно особливу увагу звернути на Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [5]. Цим законодавчим документом визначено комплексну систему спеціальних та водночас особливих заходів, в основі яких закладено державний захист суддів Конституційного Суду України, суддів і працівників апаратів судів, а також працівників правоохоронних органів від

різних перешкоджань щодо виконання ними покладених на них посадових обов'язків, які визначені законом. Положеннями цього Закону [5] також передбачено державний захист зазначеним вище особам від посягань на їх життя, здоров'я, майно та житло, а також на життя, здоров'я, майно та житло їх близьких родичів при чому у зв'язку із виконанням зазначеними вище особами службових обов'язків.

Окрім Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [5], питання судової охорони також регламентуються Законом України «Про Національну поліцію» [6] та Законом України «Про судоустрій і статус судів» [7]. Так, у відповідності до уведення в дію Закону України «Про Національну поліцію» [6] у Закон України «Про судоустрій і статус судів» [7] були внесені зміни, згідно чого було ліквідовано спеціальний підрозділ судової міліції під назвою «Грифон», на заміну якого було утворено підрозділи відомчої воєнізованої охорони Державної судової адміністрації України.

Разом з тим, Законом України «Про судоустрій і статус України» [7] визначено, що до моменту, коли Служба судової охорони виконуватиме свої повноваження у повному обсязі, ці функції також виконуватимуть підрозділи Національної поліції України та підрозділи Національної гвардії України.

Необхідно відзначити, що Служба судової охорони виступає державним органом, який функціонує у системі правосуддя та основним завданням якого виступає забезпечення охорони і підтримання належного порядку у судах [8].

Служба судової охорони підпорядковується Вищій раді правосуддя, а контролює діяльність Служби судової охорони Державна судова адміністрація України [8].

До структури Служби судової охорони належить центральний орган управління, а іншими словами — Центральний апарат, а також територіальні підрозділи, тобто територіальні управління цієї Служби. Центральним апаратом Служби судової охорони виступає юридична особа, що має печатку, на якій зображено Державний Герб України і найменування Служби судової охорони. Окрім того, у власності центрального органу Служби судової охорони є бланки. Цей орган також має самостійний баланс і рахунки у органах Державної казначейської служби України [8].

Голова Служби судової охорони ухвалює рішення про утворення територіальних підрозділів цієї Служби, однак за погодженням Державної судової адміністрації України. Що стосується формування територіальних підрозділів, то територіальні підрозділи Служби судової охорони формуються як юридичні особи, маючи печатку, на якій зображено Державний Герб України і їх найменування. Окрім того, ці підрозділи мають власні бланки,

а також самостійний баланс і рахунки у органах Державної казначейської служби України [8].

Фінансується функціонування Служби судової охорони із Державного бюджету України. Процедура проходження служби працівниками Служби судової охорони устанавлюється у порядку згідно положення, що затверджується Вищою радою правосуддя, при чому, за поданням Голови Служби судової охорони та із погодженням Державною судовою адміністрацією України [8].

У контексті розкриття особливостей функціонування Служби судової охорони необхідно виокремити ключові завдання цього державного органу. Так, згідно інформації, поданої у [8], основними завданнями Служби судової охорони виступають:

- підтримання на належному рівні громадського порядку у суді;
- припинення вчинення проявів неповаги до суду;
- охорона приміщень суду, а також органів і установ, що належать до системи правосуддя;
- виконання функцій, пов'язаних із забезпеченням особистої безпеки суддям, а також членам їх сімей та працівникам суду;
- забезпечення безпеки усіх учасників судового процесу у суді.

Опираючись на основні завдання, які поставлені державою перед Службою судової охорони, до основних функцій цього органу належать [5]:

- забезпечення пропуску осіб до приміщень (чи будинків) суду, а також органів і установ, що належать до системи правосуддя (тут слід відзначити, що Служба судової охорони забезпечує також пропуск на територію транспортних засобів, що знаходяться поруч із приміщеннями (чи будинками суду);
- забезпечення швидкого реагування на порушення і підтримання громадського порядку у контексті розгляду судом справ, а також вжиття заходів стосовно припинення проявів неповаги до суду;
- здійснення заходів із охорони та забезпечення недоторканності і цілісності приміщень (будинків) судів, а також органів та установ, що належать до системи правосуддя;
- вжиття заходів щодо припинення проявів неповаги до суду;
- здійснення заходів щодо запобігання загрозам особистої безпеки суддів, а також членів їх сімей, працівників суду;
- здійснення заходів щодо запобігання загрозам особистої безпеки усіх учасників судового процесу, встановлення та усунення таких загроз;
- вжиття спеціальних заходів забезпечення безпеки у випадку, коли від судді надійшла заява про посягання на їх особисту безпеку, безпеку членів їх сімей;
- реагування у рамках встановлених законодавством повноважень на протиправність дій, які прямо пов'язані із посяганням на життя,

- здоров'я, майно суддів, членів їх сімей та інших працівників суду;
- здійснення спеціальних заходів стосовно гарантування та забезпечення безпеки суддям, працівникам апарату суду, співробітникам Служби судової охорони, а також їх близьким родичам;
 - вжиття заходів щодо негайного реагування на випадки, які свідчать про вчинення протиправних дій (діянь) відносно суддів, працівників суду, а також працівників Служби судової охорони, включно із близькими родичами кожного;
 - забезпечення захисту життя, здоров'я, майна, житла, гідності осіб, які взяті під захист у відповідності до наявного характеру загрози;
 - своєчасне повідомлення підзахисних осіб про здійснення зміни чи скасування заходів, якими забезпечується їх безпека;
 - забезпечення особистої безпеки суддям, що здійснюють повноваження у Вищому антикорупційному суді, а також забезпечення особистої безпеки членам їх сімей;
 - у відповідності до наявності поданої заяви забезпечення цілодобової особистої безпеки суддям Вищого антикорупційного суду, а також членам їх сімей (за наявності тимчасове розміщення таких осіб в місцях, які гарантуватимуть їм безпеку);
 - здійснення заходів у рамках установлених компетенцій відносно запобігання, встановлення та припинення терористичних актів, різних терористичних злочинів на об'єктах охорони;
 - взаємодія із іншими суб'єктами, що здійснюють боротьбу із туризмом;
 - вжиття заходів стосовно усунення загрози життю і здоров'ю осіб, громадській безпеці, які виникли (чи виникають) на об'єктах охорони унаслідок вчинення протиправних дій (діянь);
 - здійснення заходів щодо забезпечення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану на об'єктах охорони, а також у зоні надзвичайної екологічної ситуації у випадку оголошення такої ситуації;
 - формування бази даних, здійснення інформаційно-аналітичної роботи, оброблення персональних даних у рамках повноважень, які визначені законом;
 - удосконалення діяльності Служби судової охорони у рамках здійснення міжнародного співробітництва.

Окрім Положення про Службу судової охорони [8], правові засади судової охорони регламентуються Главою 4 «Служба судової охорони» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [7].

Так, відповідно до статті 162–1 «Правовий статус працівників Служби судової охорони» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [7] до складу Служби судової охорони входять особи, що мають спеціальні присвоєні звання співробітників такої Служби, а також державні

службовці і особи, що уклали трудовий договір з цим органом.

Одним із визначальних документів забезпечення охорони судів виступає Рішення Ради суддів України «Про заходи забезпечення безпеки судів і суддів, охорони судів та осіб, котрі беруть участь у здійсненні судочинства» [9]. У цьому документі зазначено, що безпека суддів, а також охорона приміщень судів виступає однією із головних гарантій незалежності суддів і системи правосуддя загалом.

У документі [9] також зауважується створити спеціальний орган — службу судової охорони, головною метою функціонування якої має виступати негайне реагування та припинення проявів неповаги до суду, а також тиску на суддів і різних видів втручань у процес здійснення правосуддя.

Варто також зазначити, що, не заважаючи на те, що законодавчо закріплено повноваження про те, що суди у випадку настання безпеки та її усунення повинні перебувати під захистом Служби судової охорони, насправді ж під судовою охороною знаходиться досить мала частка судів. Більшість судів у робочий час на сьогодні перебуває під охороною підрозділів Національної поліції України.

Низький рівень захищеності органів судової гілки влади часто ставить під сумнів те, що права громадян будуть захищені належним чином. Ситуації, за яких спостерігаються злочинні посягання у приміщеннях суду, виникають все частіше. З огляду на те, кожен, хто перебуває у суді, в якому захищаються його права, не може бути у повному обсязі захищений від протиправних посягань відносно нього, що вчиняються іншими особами.

Акцентуючи увагу на практичних засадах проблематики слід зазначити що на сьогодні гранична чисельність складу Служби судової охорони становить 8830 осіб. Працівників у Службу судової охорони набирають у відповідності до спеціального конкурсу, який установлений у законом визначеному порядку [10].

Важливу роль у контексті забезпечення судової охорони як гарантії діяльності судів в Україні посідає міжнародне співробітництво. Станом на сьогодні з метою підвищення рівня результативності забезпечення судової охорони є започаткована співпраця із Українсько-Канадським Проектом підтримки судової реформи. За такої співпраці Служба судової охорони може активно вивчати досвід Служби Судових Маршалів Канади у напрямку забезпечення судової охорони.

З метою підвищення рівня незалежності органів судової гілки влади, а також посилення судової охорони, спеціально розроблений українсько-канадський Проект підтримки судової реформи. Цей проект фінансується Урядом Канади через посередництво Міністерства міжнародних справ Канади [10].

Необхідно також відзначити важливість реалізації Проекту Європейського Союзу «Право-Justice».

У відповідності до успішної реалізації цього проекту передбачається посилити компетентність, незалежність, цілісність, ефективність і підзвітність судової влади в Україні у відповідності до очікувань судової реформи [10].

У ході дослідження доцільно також розкрити організаційну структуру Служби судової охорони в Україні. Так, як зазначалось вище, структуру Служби судової охорони складають центральний орган управління та територіальні управління Служби.

Що стосується територіальних управлінь Служби, то вони функціонують у кожній області України. Так, станом на сьогодні функціонують територіальні управління в усіх областях України, а також у м. Києві.

Своєю чергою, як зазначено вище, керує Службою судової охорони Голова Служби охорони. Він має у підпорядкуванні Першого заступника та заступника зі служби і заступника з забезпечення [10].

Управління забезпечення діяльності керівництва здійснюють Відділ забезпечення діяльності керівництва та протоколу, Відділ інформаційного забезпечення та контролю і Прес-служба [10].

Окрім того, у структурі Служби судової охорони функціонують багато відділів та управлінь. Так, найвагомішими серед них є:

- 1) Відділ укомплектування та проходження служби;
- 2) Відділ кадрового забезпечення;
- 3) Служба поліграфологічних досліджень;
- 4) Служба психологічного забезпечення та соціальної роботи;
- 5) Організаційно-штатний відділ;
- 6) Відділ інспектувань;
- 7) Режимно-секретна служба;
- 8) Служба з мобілізаційної роботи;
- 9) Служба з питань запобігання та виявлення корупції;
- 10) Управління з професійної підготовки та підвищення кваліфікації (до якого входять Відділ з професійної підготовки і Відділ перепідготовки та підвищення кваліфікації);
- 11) Управління інформаційно-аналітичної роботи;
- 12) Відділ оперативно-чергової служби;
- 13) Служба з охорони праці та пожежної безпеки;
- 14) Управління організації охорони та підтримання громадського порядку (до якого входять Відділ організації охорони судів, органів та установ системи правосуддя, Відділ організації підтримання громадського порядку);
- 15) Відділ моніторингу обстановки та оцінки ризиків;
- 16) Управління фізичного захисту організації безпеки суддів та підтримки (до якого входять Відділ фізичного захисту та організації безпеки суддів, Відділ координації діяльності підрозділів швидкого реагування);

17) Управління матеріально-технічного забезпечення (до якого входять Відділ озброєння та техніки, Відділ матеріального забезпечення, Квартирно-експлуатаційний відділ) тощо [10].

Висновки і перспективи подальших досліджень. За результатами опрацювання наукових праць та джерел [1–10] розкрито особливості судової охорони як однієї із ключових гарантій діяльності судів в Україні, і на основі цього встановлено, що:

- особливості судової охорони як однієї із ключових гарантій діяльності судів в Україні регламентуються Конституцією України, Законом України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», Законом України «Про Національну поліцію», Законом України «Про судоустрій і статус суддів», Рішенням Вищої ради правосуддя «Про затвердження Положення про Службу судової охорони», Рішенням Ради суддів України «Про заходи забезпечення безпеки судів і суддів, охорони судів та осіб, котрі беруть участь у здійсненні судочинства»;
- окрім Служби судової охорони функції охорони судів виконують підрозділи Національної поліції України та підрозділи Національної гвардії України;
- Служба судової охорони виступає державним органом, який функціонує у системі правосуддя та основним завданням якого виступає забезпечення охорони і підтримання належного порядку у судах;
- Служба судової охорони підпорядковується Вищій раді правосуддя, а контролює діяльність Служби судової охорони Державна судова адміністрація України;
- процедура проходження служби працівниками Служби судової охорони установлюється у порядку згідно положення, що затверджується Вищою радою правосуддя, при чому, за поданням Голови Служби судової охорони та за погодженням із Державною судовою адміністрацією України;
- безпека суддів, а також охорона приміщень судів виступає однією із головних гарантій незалежності суддів і системи правосуддя загалом;
- з метою підвищення рівня результативності забезпечення судової охорони є започаткована співпраця із Українсько-Канадським Проектом підтримки судової реформи, а також розроблений та введений в дію українсько-канадський Проект підтримки судової реформи, Проект Європейського Союзу «Право-Justice»;
- структуру Служби судової охорони складають центральний орган управління та територіальні управління Служби.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є дослідження правових особливостей процедури прийняття на посаду кандидатів для проходження служби у Службі судової охорони.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (дата звертання: 01.05.2021 р.).
2. Бойко В. Поняття та зміст адміністративно-правового забезпечення ефективності функціонування судової влади України // Підприємництво, господарство і право. 2020. № 1. С. 96–100. doi: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.1.17>
3. Бордун О.В. Експлікація контемпоральної концепції забезпечення безпеки судової влади // ScienceRise: Juridical Science. 2021. № 1(15). С. 24–28. doi: <https://doi.org/10.15587/2523-4153.2021.228115>
4. Кудрявцев В.В. Кримінально-правова охорона життя осіб, що є носіями судової влади, за кримінальним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2006. 20 с. URL: <http://hdl.handle.net/11300/2077> (дата звертання: 01.05.2021 р.).
5. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-XII (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text> (дата звертання: 01.05.2021 р.).
6. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звертання: 01.05.2021 р.).
7. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звертання: 01.05.2021 р.).
8. Про затвердження Положення про Службу судової охорони: Рішення Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 р. № 1051/0/15-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1051910-19#Text> (дата звертання: 01.05.2021 р.).
9. Про заходи забезпечення безпеки судів і суддів, охорони судів та осіб, котрі беруть участь у здійсненні судочинства: Рішення Ради суддів України від 26.10.2018 р. № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0065414-18#Text> (дата звертання: 01.05.2021 р.).
10. Міжнародне співробітництво Служби судової охорони // Офіційний веб-сайт Служби судової охорони. URL: https://sso.gov.ua/pokazniki-diyalnosti/inter_activity/ (дата звертання: 01.05.2021 р.).

References

1. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-BP (iz zminamy i dopovnenniamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (data zvertannia: 01.05.2021 r.).
2. Boiko V. Poniattia ta zmist administratyvno-pravovoho zabezpechennia efektyvnosti funktsionuvannia sudovoi vlady Ukrainy // Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. 2020. № 1. S. 96–100. doi: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.1.17>
3. Bordun O. V. Eksplikatsiia kontemporalnoi kontseptsii zabezpechennia bezpeky sudovoi vlady // ScienceRise: Juridical Science. 2021. № 1(15). S. 24–28. doi: <https://doi.org/10.15587/2523-4153.2021.228115>
4. Kudriavtsev V. V. Kryminalno-pravova okhrona zhyttia osib, shcho ye nosiiamy sudovoi vlady, za kryminalnym zakonodavstvom Ukrainy: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.08 / Natsionalnyi universytet «Odeska yurydychna akademiia». Odesa, 2006. 20 s. URL: <http://hdl.handle.net/11300/2077> (data zvertannia: 01.05.2021 r.).
5. Pro derzhavnyi zakhyst pratsivnykiv sudu i pravookhoronnykh orhaniv: Zakon Ukrainy vid 23.12.1993 r. № 3781-XII (iz zminamy i dopovnenniamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text> (data zvertannia: 01.05.2021 r.).
6. Pro Natsionalnu politsiiu: Zakon Ukrainy vid 02.07.2015 r. № 580-VIII (iz zminamy i dopovnenniamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (data zvertannia: 01.05.2021 r.).
7. Pro sudoustrii i status suddiv: Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 r. № 1402-VIII (iz zminamy i dopovnenniamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (data zvertannia: 01.05.2021 r.).
8. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Sluzhbu sudovoi okhrony: Rishennia Vyshchoi rady pravosuddia vid 04.04.2019 r. № 1051/0/15-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1051910-19#Text> (data zvertannia: 01.05.2021 r.).
9. Pro zakhody zabezpechennia bezpeky sudiv i suddiv, okhrony sudiv ta osib, kotri berut uchast u zdiisnenni sudochynstva: Rishennia Rady suddiv Ukrainy vid 26.10.2018 r. № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0065414-18#Text> (data zvertannia: 01.05.2021 r.).
10. Mizhnarodne spivrobitnytstvo Sluzhby sudovoi okhrony // Ofitsiyni veb-sait Sluzhby sudovoi okhrony. URL: https://sso.gov.ua/pokazniki-diyalnosti/inter_activity/ (data zvertannia: 01.05.2021 r.).

Стаття надійшла до редакції 05.10.2021

УДК 351

ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТОК МЕХАНІЗМІВ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Квасова Валентина Миколаївна
аспірант

Університету державної фіскальної служби України;
член правління

ГО «Міжнародна екологічна безпека»

Квасова Валентина Николаевна
аспирант

Университета государственной фискальной службы Украины;
член правления

ОО «Международная экологическая безопасность»

Kvasova Valentyna

PhD Student of the

University of the State Fiscal Service of Ukraine;

Member of the

Board of the NGO «International Environmental Security»

DOI: 10.25313/2617-572X-2021-5-7578

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ КОРПОРАТИВНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В СИСТЕМЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

PERSPECTIVES FOR THE DEVELOPMENT OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN THE SYSTEM OF PUBLIC GOVERNANCE

Анотація. Інтенсивний розвиток технологій, міжнародних відносин, просування демократичних цінностей та впровадження грієвих механізмів врядування в публічне управління країн Східної Європи формують нові тренди в суспільному житті, підприємницькій діяльності, публічній сфері та місцевому самоврядуванні. Прагнення сталого розвитку змушують змінюватися не лише бізнес-організації. Водночас трансформуються інститути публічної влади. Соціальна відповідальність розповсюджується у всіх сферах суспільного життя. Корпоративна соціальна відповідальність бізнесу, маючи одним зі стейкхолдерів органи публічного управління, сприяє розвитку публічно-приватного партнерства, активізації громадянського суспільства, а також поступово імплементується в діяльність органів державної влади. Перегляд принципів діяльності організації, врахування запитів стейкхолдерів, в тому числі персоналу, стає притаманним також і державному сектору. Поєднання стратегій розвитку країни, прагнення цілей сталого розвитку, реформа публічного управління та місцевого самоврядування стають ключовими факторами комплексного та системного розвитку корпоративної соціальної відповідальності в системі органів державної влади. В статті розглядається фундаментальний зміст корпоративної соціальної відповідальності в цілому, а також специфіка й перспективи її імплементації в діяльність органів публічного управління і державних підприємств.

Ключові слова: соціальна відповідальність, публічне управління, перспективи розвитку корпоративної соціальної відповідальності.

Аннотация. Интенсивное развитие технологий, международных отношений, продвижение демократических ценностей и внедрение эффективных механизмов в осуществление государственного управления стран Восточной Европы формируют новые тренды в общественной жизни, предпринимательской деятельности, публичной сфере и местном самоуправлении. Стремление к устойчивому развитию заставляет меняться не только бизнес-организации. В это же время трансформируются институты публичной власти. Социальная ответственность распространяется во всех сферах общественной жизни. Корпоративная социальная ответственность бизнеса, имея одним из стейкхолдеров органы

государственного управления, способствует развитию государственно-частного партнерства, активизации гражданского общества, а также постепенно имплементируется в деятельность органов государственной власти. Пересмотр принципов деятельности организации, принятие во внимание запросов стейкхолдеров, в том числе персонала, становится присущим и государственному сектору. Сочетание стратегий развития государства, стремление к реализации целей устойчивого развития, реформа публичного управления и местного самоуправления становятся ключевыми факторами комплексного и системного развития корпоративной социальной ответственности в системе органов государственной власти. В статье рассматривается фундаментальное содержание корпоративной социальной ответственности в целом, а также специфика и перспективы ее имплементации в деятельность органов государственного управления и государственных предприятий.

Ключевые слова: социальная ответственность, государственное управление, перспективы развития корпоративной социальной ответственности.

Summary. Intensive development of technologies, international relations, promotion of democratic values and implementation of effective governance mechanisms in public administration in Eastern Europe forms new trends in public life, entrepreneurship, public sphere and local self-government. The desire for sustainable development forces not only business organizations to change. At the same time, the institutions of public power are being transformed. Social responsibility extends to all spheres of public life. Corporate social responsibility of business, having one of the stakeholders as institutions of public administration, promotes the development of public-private partnership, activation of civil society, as well as gradually implemented in the activities of public authorities. Revision of the principles of the organization, taking into account stakeholders, including staff, becomes inherent in the public sector. The combination of the country's development strategies, the pursuit of sustainable development goals, public administration reform and local self-government are becoming key factors in the comprehensive and systematic development of corporate social responsibility in the public administration system. The article examines the fundamental content of corporate social responsibility in general, as well as the specifics and perspectives of its implementation in the activities of public administration and state enterprises.

Key words: social responsibility, public administration, development of corporate social responsibility.

Постановка проблеми. Розвиток корпоративної соціальної відповідальності в Україні дозволяє бізнесу якісно впливати на економіку, суспільство та навколишнє середовище. Ключовим питанням змісту цієї діяльності є зменшення негативного та збільшення позитивного впливів на зазначені сфери суспільного життя. Позитивний рух в напрямку функціонування соціального бізнесу в країні не можна заперечувати. Вже станом на 2018 рік «...80% компаній в Україні впроваджують корпоративну соціальну відповідальність, 25% мають бюджет на це. Це вже дуже великий крок.

Звичайно, у першу чергу це компанії, які стикаються з міжнародними інвесторами, які знаходяться на міжнародних біржах, IT-компанії, компанії, штаб-квартири яких розташовані у інших країнах. Великі українські компанії наслідують їх і розвивають вже свої практики...» [1].

Розповсюдження концепції корпоративної соціальної відповідальності (далі КСВ) приводить власників бізнесу до усвідомлення, що компанія може не лише «брати», а й «віддавати», беручи на себе додаткову відповідальність і додаткові витрати. Ця діяльність стосується як внутрішнього так і зовнішнього середовища організації. В той час як персонал є внутрішнім стейкхолдером соціально відповідального бізнесу, громада, органи влади, споживачі є представниками зовнішніх стейкхолдерів. Ця концепція є комплексною та зорієнтованою на певну кількість аспектів: від бачення сучасного формату корпоративного управління до розвитку громад.

Але бізнес самостійно не зможе вирішити питання сталого розвитку держави лише за рахунок своєї особистої ініціативи щодо здійснення соціально відповідальної діяльності. Має розвиватися національне законодавство з питань регулювання відповідних питань, здійснюватися його адаптація до світових норм, наприклад, розкриття нефінансових показників діяльності компаній.

Проблема комплексного впровадження корпоративної соціальної відповідальності в усі сфери суспільного життя стає пріоритетним завданням побудови соціально відповідальної держави та громадянського суспільства.

Органи державної влади, інститути місцевого самоврядування мають перетворитися зі стейкхолдерів, тобто об'єктів соціально відповідальної діяльності, в безпосередніх представників зазначеної концепції.

Отже актуальною проблемою і відповідним завданням даної наукової розвідки є з'ясування і визначення напрямків, перспектив та особливостей розвитку концепції КСВ в системі публічного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Корпоративна соціальна відповідальність в світі достатньо ґрунтовно регламентована і спирається на велику кількість практичних кейсів (Adidas, McDonalds, Ford etc.). Концепція КСВ в Україні почала комплексно досліджуватися і впроваджуватися великими компаніями лише у 21 столітті.

Наукова спільнота приділяє увагу дослідженням стандартизації та нормативно-правового за-

безпечення соціальної відповідальності, вивченню та з'ясуванню її особливих ознак, характеристик та змісту.

Так, досліджуючи концепцію New Public Management, Ю. П. Шаров, І. А. Чикаренко, Т. В. Маматова розглянули концепцію соціальної відповідальності в розрізі етапів її розвитку та перспектив упровадження. Далі науковці послідовно розглянули основні принципи соціальної відповідальності в муніципальному управлінні [2].

Питання соціальної відповідальності в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут» ґрунтовно дослідили Охріменко О. О., Іванова Т. В. В роботі розглянуто сутність та місце соціальної відповідальності у системі сталого розвитку, а також організаційно-економічне забезпечення управління корпоративною соціальною відповідальністю, в тому числі — сучасні моделі корпоративної соціальної відповідальності [3].

В монографії М. Є. Дейч системно та комплексно досліджено управлінський аспект становлення та розвитку багаторівневої системи соціальної відповідальності. Крім того, вже у 2014 році визначено можливості формування сучасної моделі державного управління в Україні в контексті соціальної відповідальності [4].

Велика кількість власників та керівників бізнесу в Україні долучилися до реалізації концепції КСВ в практичному полі. Було створено Центр «Розвиток КСВ», головою правління якого є Марина Саприкіна, що присвячує своє професійне життя саме розвитку відповідної концепції в Україні та є сертифікованою експерткою з КСВ, Executive MBA. Проводить тренінги за темою КСВ, консультує компанії, експерткою з міжнародного стандарту із соціальної відповідальності ISO 26000, сертифікованою консультанткою та тренеркою програми відповідального бізнесу REAP від UNIDO. Центр здійснює роботу за декількома напрямками і надає у вільний доступ велику кількість практичних матеріалів та методичних розробок з питань реалізації концепції корпоративної соціальної відповідальності в Україні [5].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цього дослідження є наукова розвідка сучасних трендів розвитку корпоративної соціальної відповідальності в Україні, а саме визначення особливостей змісту, перспектив та напрямків формування соціально відповідальної поведінки в органах державної влади та державних підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вирішення проблеми соціально відповідальної поведінки органів виконавчої влади та місцевого самоврядування є стратегічним завданням розвитку ефективної системи публічного управління. Цілком зрозуміло, що традиції та прецеденти відповідаль-

ної поведінки корпоративних інститутів в Україні започатковано бізнесом, тобто великі та середні компанії зініціювали та зробили звичною ситуацію, коли прибуткова діяльність враховує негативний вплив на внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів та намагається його мінімізувати. Крім того успішно реалізуються спроби позитивного впливу.

Але десять принципів глобального договору ООН стосуються не лише підприємницької діяльності. Права людини, трудові відносини, навколишнє середовище, корупція є об'єктами регулювання з боку держави і безпосередньо залежать від виконання державними інституціями своїх функцій (компетенцій).

«...Мережа Глобального договору ООН в Україні є діалоговою та навчальною платформою з досягнення сталого розвитку для бізнесу, інвесторів, громадянського суспільства, трудових організацій, органів місцевого самоврядування та уряду...» [6]. І тому корпоративна соціальна відповідальність має системне сприйняття як на національному так і на світовому рівні.

Міжнародне керівництво з соціальної відповідальності, ISO 26000, визначає КСВ як *відповідальність підприємства за вплив його рішень та дій на суспільство, навколишнє середовище шляхом прозорості та етичної поведінки* [7].

Організаційно-правовими орієнтирами для КСВ є: Глобальний договір ООН, Цілі сталого розвитку ООН, Глобальна ініціатива зі звітності, Стандарт соціальної відповідальності ISO 26000, Керівні принципи Організації економічного співробітництва і розвитку.

На думку Марини Гриценко, експертки з корпоративної соціальної відповідальності, ця концепція є достатньо складним і комплексним поняттям. На сьогодні молодь «...звертає особливу увагу на соціальну відповідальність бізнесу. Вони не хочуть мати справу з компаніями, які не дбають про довкілля і людей — вони хочуть бути частиною цих соціальних та екологічних змін. Це підтверджує опитування Deloitte — 70% міленіалів, приймаючи рішення про влаштування на роботу, брали до уваги внесок компанії в соціальну відповідальність. Є три рівні, на які організація здійснює вплив, і відповідно, на яких може запроваджувати КСВ: економічний — боротьба з корупцією; екологічний — залучення енергозберігальних технологій, сортування сміття; соціальний покращення умов праці персоналу, підвищення кваліфікації, комунікація зі споживачами (їхній фідбек). Корпоративна соціальна відповідальність має бути безпосередньо пов'язана з профілем організації. Якщо Нова Пошта займається доставкою відправлень, то її КСВ — «Гуманітарна пошта України» — стосується безпосередньо цього. Стратегія КСВ не має вибиватися з загальної бізнес-стратегії компанії. Над нею потрібно працювати, прорахувати бюджет

і робити нефінансові звіти по результатах роботи...» [8].

Що стосується держави, однією з ключових функцій якої є соціальна, слід згадати конституційні засади її функціонування:

«...*Стаття 1. Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава...*» [9].

Отже, «...соціально-економічна відповідальність бізнесу є похідною соціальної моделі всієї держави, тобто вона залежить від основних законодавчих та нормативних ініціатив з боку держави. Саме соціальна модель в державі виступає основним регулятором соціальної відповідальності підприємництва, вона впливає на рівень соціального захисту працівника, впроваджуючи необхідні норми та підтримуючи ініціативи підприємства в тій чи іншій соціальній сфері... Питання нової ролі і нової моделі держави, яка б відповідала сучасним соціально-економічним реаліям і високим європейським стандартам, мають стати центральними, вихідними для суспільних наук і політичних дій...» [10].

Сучасні дослідження підтверджують важливість соціальних спільнот у створенні соціально-відповідального середовища. Марина Деліні в своїй роботі стверджує, що «... в нашому світі кожна людина співіснує з іншими, тобто вона є суспільною істотою і діє в певному соціокультурному аспекті. Це те, що покладає на нього/неї певні обов'язки та встановлює межі його/її дій та діяльності. Крім того, екологічна та енергетична криза, технологічна та економічна експансія, приголомшливий прогрес у біології та медицині поставили на кону існування людини. Розуміння причин, сенсу та можливих наслідків глобальних криз призвело до того, що апологети філософської думки перенесли розуміння відповідальності з особистості на колективний рівень і спробували сформулювати її адекватні положення, здатні взаємодіяти з технологічною раціональністю. Це розуміння відповідальності підсилюється уявленнями про втрату стабільності соціальних систем, про втрату основ життя та зв'язок між поколіннями в житті окремої людини...» [11].

Сучасна наука розглядає такі напрямки відповідальної діяльності в суспільстві як: соціальна відповідальність держави, соціальна відповідальність влади тощо. Ефективне публічне управління має забезпечувати в тому числі соціальний, культурний, духовний розвиток суспільства. На сьогодні в Україні триває комплексна реформа системи публічного управління. І саме зараз виникає проблема імплементації стратегії корпоративної соціальної відповідальності в загальну стратегію реформування державного управління в Україні.

На думку Анатолія Колота та Олени Грішнєвої: «...Соціальна відповідальність держави забезпечує здійснення всіх інших принципів сучасного державного управління, формує позитивний

імідж інститутів держави та її посадових осіб, стає обов'язковим засобом соціальної відповідальності на інших рівнях (зокрема підприємств і громадян) і запорукою соціального прогресу. Соціальна відповідальність — це усвідомлення суб'єктами соціальної держави єдності соціального простору, свідоме виконання своїх обов'язків перед співгромадянами, суспільством, державою. ...» [12].

Держава може і має стати дієвим суб'єктом корпоративної соціальної відповідальності. По перше, вона є великою корпорацією. По друге, володіє всіма інструментами регулювання та забезпечення розвитку корпоративної відповідальності в Україні. По третє, державна влада здійснює та спрямовує свої зусилля на всі сфери діяльності КСВ: соціальну, економічну, екологічну.

На сьогодні в Україні завершується третій етап реформи місцевого самоврядування. «...Спільна відповідальність різних рівнів державного управління, орієнтованість на дієву територіальну громаду, а через неї — на людину — громадянина та підприємця з активною життєвою позицією, фінансова децентралізація, збільшення повноважень на місцях стали реальними рисами місцевого самоврядування...» [13].

В межах Стратегії реформування державного управління України до 2021 року та на 2022–2025 роки [14; 15] чітко простежується інтегрованість стратегії корпоративної соціальної відповідальності. Результатами реформ зазначені:

- забезпечення надання послуг високої якості та формування зручної адміністративної процедури для громадян і бізнесу;
- формування системи професійної та політично нейтральної публічної служби, орієнтованої на захист інтересів громадян;
- розбудова ефективних і підзвітних громадянам державних інституцій, які формують державну політику та успішно її реалізують для сталого розвитку держави [14; 15].

Питання подолання гендерних розривів в системі державного управління, його спрямованість на гідну оплату праці держслужбовців, орієнтація на професійний розвиток персоналу, проведення реінжинірингу адміністративних послуг за принципами клієнтоорієнтованості свідчать про повну відповідність стратегії реформування державного управління принципам корпоративної соціальної відповідальності.

Отже сучасний орган публічного управління має поступово перетворитися на суб'єкта корпоративної соціальної відповідальності. Вдосконалена система публічного управління реформується в бік здійснення позитивного впливу на зовнішніх та внутрішніх стейкхолдерів, основними представником яких є громадяни і бізнес. При цьому, державна політика формується і реалізується саме для сталого розвитку держави.

Державний службовець свідомо сприймається державою як внутрішній стейкхолдер, в розвиток якого здійснюється системне інвестування.

Мінімізація негативного впливу діяльності органів публічного управління досягається забезпеченням прозорості прийняття на державну службу, масовою доступністю адміністративних послуг, а також підзвітності державних інституцій громадянам з прозорим висвітленням їх діяльності в інформаційному просторі. Вільний доступ до публічної інформації посилює відповідальність суб'єктів впливу у відповідності до сучасних принципів державного управління.

Концепція реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні також зосереджується на створенні сучасних механізмів взаємодії держави та бізнесу, а також бізнесу та суспільства. «...Процес розвитку в Україні соціально відповідального бізнесу потребує активної участі держави, яка визначає розвиток соціально відповідального бізнесу одним із пріоритетів державної політики...» [16].

Завершуючи розгляд розвитку КСВ в публічному управлінні, зацентруємо увагу на діючому переліку цілей сталого розвитку ООН 2030. Від цілі № 1 «Подолання бідності» до цілі № 17 «Партнерство заради стійкого розвитку» не можна виділити жодної цілі, яка б була поза межами компетенцій будь-якої держави, що називає себе соціальною та прагне сталого розвитку основних сфер суспільного життя.

Висновки і перспективи подальших розвідок. За результатами дослідження можна стверджувати,

розвиток корпоративної соціальної відповідальності в Україні має позитивні тренди, поступово поширюється в бізнес-середовищі, що забезпечило долучення до реалізації концепції КСВ у більш ніж 80% компаній. При цьому, державні інститути є більш інерційними в своїй діяльності і потребують значно більшого часу для проведення змістовних реформ в напрямку побудови соціально відповідальної системи публічного управління.

В процесі дослідження було з'ясовано, що всі головні аспекти концепції КСВ в той чи іншій мірі стосуються не лише бізнесу. Публічне управління в межах своїх функцій є стратегічним суб'єктом КСВ, починаючи з надання громадянам якісних адміністративних послуг і завершуючи забезпеченням соціального захисту населення, захисту навколишнього середовища та сприяючи сталому розвитку громад.

Отже, на сьогодні, бізнес самостійно не спроможний вирішити питання боротьби з корупцією (економічний рівень), залучення енергозберігальних технологій, сортування сміття (екологічний рівень), покращення умов праці персоналу, вдосконалення трудових відносин (соціальний рівень). Розвиток КСВ в публічному управлінні в межах стратегічної реформи державного управління в Україні дозволить комплексно імплементувати відповідну концепцію у суспільну свідомість.

Відповідні зміни сприятимуть сталому розвитку держави, позитивно впливаючи на економічний розвиток країни та соціальне забезпечення громадян.

Література

1. Що таке корпоративна соціальна відповідальність і навіщо вона? URL: <https://lcci.com.ua/shho-take-korporativna-socialna-vidpovidalnist-i-chomu-vona-vazhlyva/> (дата звертання: 12.05.2021 р.).
2. Концептуально-методологічні положення, підходи та моделі реалізації концепції New Public Management: наук. розробка / авт. кол.: Ю.П. Шаров, І.А. Чикаренко, Т.В. Маматова та ін. К.: НАДУ, 2012. 84 с.
3. Охріменко О.О., Іванова Т.В. Соціальна відповідальність. Навч. посіб. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». 2015. 180 с.
4. Становлення та розвиток багаторівневої системи соціальної відповідальності: управлінський аспект: монографія / М.Є. Дейч; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Донецьк, 2014. 352 с.
5. CSR Ukraine: Головна. URL: <https://csr-ukraine.org/pro-nas/> (дата звертання: 29.05.2021 р.).
6. Глобальний договір ООН в Україні. URL: <https://globalcompact.org.ua/pro-nas/gd-onn-v-ukraini/> (дата звертання: 07.06.2021 р.).
7. SOCIAL RESPONSIBILITY — DISCOVERING ISO 26000. URL: <https://www.iso.org/iso-26000-social-responsibility.html> (дата звертання: 17.04.2021 р.).
8. Що таке КСВ? Зсередини. URL: <https://bazilik.media/shcho-take-ksv/> (дата звертання: 02.06.2021 р.).
9. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звертання: 07.06.2021 р.).
10. Соціально-економічна відповідальність підприємництва: теорія, методологія, напрямки розвитку: [монографія] / М.М. Деліні. Херсон: Гельветика, 2017. 451 с.
11. Деліні М.М. Еволюція бізнес-етики: від загальнофілософських принципів до корпоративної соціальної відповідальності. Схід. 2020. № 5 (169). С. 18–23.

12. Соціальна відповідальність: навч. посіб. / А.М. Колот, О.А. Грішнова, О.О. Герасименко та ін.; за заг. ред. д.е.н., проф. А.М. Колота. К.: КНЕУ, 2015. 519 с.
13. Khaletska Alina, Pavliuk Valerii, Suprunenko Svetlana, Didenko Liudmyla, Panasiuk Olga The Third Stage Of Local Government Reform In Ukraine: Organizational And Legal Support And Implementation In: 37th IBIMA Conference April 2021 Cordoba, Spain. 2021. URL: <https://ibima.org/accepted-paper/the-third-stage-of-local-government-reform-in-ukraine-organizational-and-legal-support-and-implementation/>
14. Стратегія реформування державного управління України на період до 2021 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/474-2016-%D1%80#Text> (дата звертання: 06.06.2021 р.).
15. Стратегія реформування державного управління України на 2022–2025 роки. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 831-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80#Text> (дата звертання: 23.07.2021 р.).
16. Концепція реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 66-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text> (дата звертання: 31.05.2021 р.).

References

1. Shho take korporatyvna socialjna vidpovidalnistj i navishho vona? URL: <https://lcci.com.ua/shho-take-korporatyvna-socialna-vidpovidalnist-i-chomu-vona-vazhlyva/> (data zvertannja: 12.05.2021 r.).
2. Konceptualjno-metodologichni polozhennja, pidkhody ta modeli realizaciji koncepciji New Public Management: nauk. rozrobka / avt. kol.: Ju. P. Sharov, I. A. Chykarenko, T. V. Mamatova ta in. K.: NADU, 2012. 84 s.
3. Okhrimenko O. O., Ivanova T. V. Socialjna vidpovidalnistj. Navch. posib. Nacionalnyj tekhnichnyj universytet Ukrainy «Kyjivskij politekhnichnyj instytut». 2015. 180 s.
4. Stanovlennja ta rozvytok baghatorivnevoji systemy socialjnoji vidpovidalnosti: upravlinsjkyj aspekt: monohrafija / M. Je. Dejch; NAN Ukrainy, In-t ekonomiky prom-sti. Doneck, 2014. 352 s.
5. CSR Ukraine: Gholovna. URL: <https://csr-ukraine.org/pro-nas/> (data zvertannja: 29.05.2021 r.).
6. Ghlobalnyj doghovir OON v Ukraini. URL: <https://globalcompact.org.ua/pro-nas/gd-oon-v-ukraini/> (data zvertannja: 07.06.2021 r.).
7. SOCIAL RESPONSIBILITY — DISCOVERING ISO 26000. URL: <https://www.iso.org/iso-26000-social-responsibility.html> (data zvertannja: 17.04.2021 r.).
8. Shho take KSV? Zseredyny. URL: <https://bazilik.media/shcho-take-ksv/> (data zvertannja: 02.06.2021 r.).
9. Konstytucija Ukrainy vid 28.06.1996 # 254k/96-VR // Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvertannja: 07.06.2021 r.).
10. Socialjno-ekonomichna vidpovidalnistj pidpryjemnyctva: teoriya, metodologhiya, naprjamky rozvytku: [monohrafija] / M. M. Djelini. Kherson: Gheljvetyka, 2017. 451 s.
11. Djelini M. M. Evolucija biznes-etyky: vid zaghaljnofilosofskjykh pryncypiv do korporativnoji socialjnoji vidpovidalnosti. Skhid. 2020. # 5 (169). S. 18–23.
12. Socialjna vidpovidalnistj: navch. posib. / A. M. Kolot, O. A. Ghrishnova, O. O. Gherasymenko ta in.; za zagh. red. d. e. n., prof. A. M. Kolota. K.: KNEU, 2015. 519 s.
13. Khaletska Alina, Pavliuk Valerii, Suprunenko Svetlana, Didenko Liudmyla, Panasiuk Olga The Third Stage Of Local Government Reform In Ukraine: Organizational And Legal Support And Implementation In: 37th IBIMA Conference April 2021 Cordoba, Spain. 2021. URL: <https://ibima.org/accepted-paper/the-third-stage-of-local-government-reform-in-ukraine-organizational-and-legal-support-and-implementation/>
14. Strateghiya reformuvannja derzhavnogho upravlinnja Ukrainy na period do 2021 roku. Skhvaleno rozporjadzhennjam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 chervnja 2016 r. # 474. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/474-2016-%D1%80#Text> (data zvertannja: 06.06.2021 r.).
15. Strateghiya reformuvannja derzhavnogho upravlinnja Ukrainy na 2022–2025 roky. Skhvaleno rozporjadzhennjam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 lypnja 2021 r. # 831-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80#Text> (data zvertannja: 23.07.2021 r.).
16. Koncepcija realizaciji derzhavnoji polityky u sferi spryannja rozvytku socialjno vidpovidalnogho biznesu v Ukraini na period do 2030 roku. Skhvaleno rozporjadzhennjam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 sichnja 2020 r. # 66-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text> (data zvertannja: 31.05.2021 r.).

Стаття надійшла до редакції 07.10.2021

УДК 351.336.1:334.012.64

Косенюк Юлія Іванівна

здобувач

Національної академії державного управління при Президентові України

Косенюк Юлия Ивановна

соискатель

Национальной академии государственного управления при Президенте Украины

Koseniuk Yuliia

Applicant of the

National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

DOI: 10.25313/2617-572X-2021-5-7573

ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ

ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19: ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ

BUSINESS IN THE CONDITIONS OF COVID-19 PANDEMIC: LEGAL REGULATION OF STATE SUPPORT

Анотація. У статті проаналізовано правове регулювання державної підтримки підприємництва. Автором наголошено, що в роки економіки держав все більше потрапляють під вплив глобальних фінансових криз, які виснажують їх і змушують шукати нові шляхи підтримки, раціонального та економічного використання бюджетних коштів. Великий бізнес швидко адаптується до викликів криз, але малі підприємства не завжди адекватно на них реагують і є найбільш вразливими, оскільки малі підприємства, як правило, не мають фінансових резервів, щоб утриматися на плаву і уникнути банкрутства. Доведено, що малий та середній бізнес зазнав значних втрат через запровадження карантину внаслідок COVID-19. Проаналізовано досвід Канади, зокрема однією зі складових її світового економічного успіху є сильний сектор малого та середнього бізнесу. Зроблено висновок про необхідність ефективної державної підтримки, а також у фінансовому, малому бізнесі, створення несприятливих умов та здорового конкурентного середовища, несприятливих інвестицій, інновацій, податкового та цінового режиму та забезпечення вашого захисту під час фінансової кризи. Доведено, що у період 2020–2021 років були вжиті заходи щодо розвитку посилення підприємств шляхом збільшення організаційних можливостей організацій, підтримки передачі знань та технологій, модернізації існуючої інфраструктури для підтримки спільних підприємств шляхом участі у міжнародних освітніх та тренінгових програмах. Зазначено, що для покращення державою фінансового регулювання підприємств, перш за все, Україні необхідно продовжувати зміцнювати свою інституційну базу для створення сприятливих умов для зростання середнього бізнесу.

Ключові слова: механізми державного регулювання, підприємство, бізнес, державна фінансова підтримка, субсидування, кредитування, державні гарантії.

Аннотация. В статье проанализировано правовое регулирование государственной поддержки предпринимательства. Автором отмечено, что в годы экономики государств все больше попадают под влияние глобальных финансовых кризисов, которые истощают их и заставляют искать новые пути поддержки, рационального и экономического использования бюджетных средств. Большой бизнес быстро адаптируется к вызовам кризисов, но малые предприятия не всегда адекватно на них реагируют и являются наиболее уязвимыми, поскольку малые предприятия, как правило, не имеют финансовых резервов, чтобы удержаться на плаву и избежать банкротства. Доказано, что малый и средний бизнес понес значительные потери из-за введения карантина вследствие COVID-19. Проанализирован опыт Канады, в частности одной из составляющих ее мирового экономического успеха является сильный сектор малого и среднего бизнеса. Сделан вывод о необходимости эффективной государственной поддержки, а также в финансовом, малом бизнесе, создание неблагоприятных условий и здоровой конкурентной среды, неблагоприятных инвестиций, инноваций, налогового и ценового режима и обеспечения вашей защиты во время финансового кризиса. Доказано, что в период 2020–2021 годов были

приняты меры по развитию усиления предприятий путем увеличения организационных возможностей организаций, поддержки передачи знаний и технологий, модернизации существующей инфраструктуры для поддержки совместных предприятий путем участия в международных образовательных и тренинговых программах. Отмечено, что для улучшения финансового регулирования государством предприятий, прежде всего, Украине необходимо продолжать укреплять свою институциональную базу для создания благоприятных условий для роста среднего бизнеса.

Ключевые слова: механизмы государственного регулирования, предприятие, бизнес, государственная финансовая поддержка, субсидирование, кредитование, государственные гарантии.

Summary. The article analyzes the legal regulation of state support for entrepreneurship. The author notes that during the years of the economy, states are increasingly affected by global financial crises, which exhaust them and force them to look for new ways to support, rational and economic use of budget funds. Large businesses adapt quickly to the challenges of crises, but small businesses do not always respond adequately to them and are the most vulnerable, since small businesses usually do not have the financial reserves to stay afloat and avoid bankruptcy. It is proved that small and medium-sized businesses have suffered significant losses due to the introduction of quarantine due to COVID-19. The experience of Canada is analyzed, in particular, one of the components of its global economic success is a strong sector of small and medium-sized businesses. The conclusion is made about the need for effective state support, as well as in financial, small businesses, creating unfavorable conditions and a healthy competitive environment, unfavorable investments, innovations, tax and price regime and ensuring your protection during the financial crisis. It is proved that in the period 2020–2021, measures were taken to develop the strengthening of enterprises by increasing the organizational capabilities of organizations, supporting the transfer of knowledge and technologies, modernizing the existing infrastructure to support joint ventures by participating in international educational and training programs. It is noted that in order for the state to improve financial regulation of enterprises, first of all, Ukraine needs to continue to strengthen its institutional base to create favorable conditions for the growth of medium-sized businesses.

Key words: mechanisms of state regulation, enterprise, business, state financial support, subsidies, lending, state guarantees.

Постановка проблеми. Сьогодні саме з підприємствами держава сподівається на швидкі позитивні структурні зміни в економіці, подолання економічної кризи та створення умов для економічного зростання. Пандемія COVID-19 справила найбільший вплив на приватний сектор економіки, що вкрай негативно вплинуло на державу в цілому.

Більшість підприємств не були готові працювати в нових реаліях. Наслідки пандемії посилювалися через відсутність гнучкості в існуючих технологіях та управлінні, а також через відсутність стратегічних ресурсів та фінансових можливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З вітчизняних науковців, які досліджували проблеми сучасного стану державного регулювання підприємств вважаємо за необхідне виділити праці В. Бакуменка, В. Богдановича, В. Бодрова, О. Валецького, І. Грицяка, Я. Малика, Г. Немирю, В. Андрійчука, І. Бураківського, В. Василенка, Б. Губського, Л. Губерського, О. Дем'яненка М. Дудченка, В. Копійки, В. Литвина, В. Новицького, І. Розпутенка, Г. Ситника, В. Ткаченка. Різні аспекти проблеми формування та розвитку державного регулювання у сфері підприємництва знайшли своє відображення у працях таких науковців як: А. Баляна, О. Ковальової, В. Копійки, С. Костюка, І. Кравчук, А. Лавренчука, О. Ляшенка, К. Майстренко, І. Погорської та ін.

Але, погоджуючись зі значними теоретичними поліпшеннями в цьому питанні, представляється доцільним дослідити практичні прояви виділеної проблеми в світлі останніх змін в економічній ситуації України.

Мета статті. Метою статті є аналіз та узагальнення фінансових механізмів регулювання сфери середнього бізнесу в Україні.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні підприємство — це рушійна сила всієї економіки. Ця теза підтверджується практичним досвідом України та зарубіжних країн. В останні два десятиліття економіки держав все більше потрапляють під вплив глобальних фінансових криз, які виснажують їх і змушують шукати нові шляхи підтримки, раціонального та економічного використання бюджетних коштів. Великий бізнес швидко адаптується до викликів криз, але малі підприємства не завжди адекватно на них реагують і є найбільш вразливими, оскільки малі підприємства, як правило, не мають фінансових резервів, щоб утриматися на плаву і уникнути банкрутства.

Тому країни з розвинутою економікою роблять все можливе, щоб сприяти розвитку малого бізнесу, створюючи сприятливий економічний клімат для його існування, розробляти та впроваджувати різні заходи фінансової підтримки з боку держави.

Як правило, малі підприємства починають зазнавати фінансових втрат вже через 2–3 місяці фінансової кризи. Малий бізнес зазнав значних втрат через запровадження карантину внаслідок COVID-19. Так, за даними Співки українських підприємців України в кризу березня 2020 року, близько 6% малих підприємств збанкрутували та закрили свій бізнес, що є величезною проблемою для держави. Третина власників підприємств (переважно мікро-) повідомляють про падіння доходів на 90–100% у березні-квітні 2020 року. Ті

самі підприємці вже скоротили до 50% персоналу. Власники малого та середнього бізнесу констатують той факт, що доходи зменшилися на 25–50% порівняно з докарантинним періодом і вже скоротили 10–25% працівників. Для порівняння, втрата прибутку великих підприємств становить 10–25%, прогнозується скорочення персоналу на 25% до кінця обмежувальних заходів [1].

Крім того, держава мала додаткове навантаження з точки зору соціальних виплат, а криміногенна ситуація погіршилася через те, що багато громадян опинилися без доходів. За прогнозами, якщо карантин буде продовжено у 2021 році, 51% малих підприємств — це мікро і малі підприємства, зможуть працювати не більше 1 місяця, 2–3 місяці — 25%, 4–6 місяців — від 4% до 1 року — 1% [2].

У той же час діяльність малого бізнесу має багато переваг. Зокрема, такі суб'єкти господарювання швидко адаптуються до мінливих ринкових умов, економічних та політичних перетворень у країні. Малий бізнес максимально реагує на появу нових потреб споживачів та їх зміну, адже зазвичай їх діяльність стосується сфери послуг, саме від якості їх роботи залежить комфорт нашого життя. Малий бізнес визначає темпи економічного розвитку, структуру та якісні характеристики ВВП [2].

Окрім значної фінансової економії, держава має додатковий дохід від малого бізнесу у вигляді податкових надходжень, надходжень до фонду соціального страхування та пенсійного фонду. Основна маса середнього класу — це малі підприємства. Соціологічні дослідження показують, що ті країни, які мають найбільший середній клас, мають найбільш стабільну економіку та фінансову систему. Відповідно, чим більший цей прошарок, тим більше податкових та неподаткових надходжень він надає до бюджетних фондів та фондів соціального страхування.

Варто звернути увагу на досвід Канади, зокрема однією зі складових її світового економічного успіху є сильний сектор малого бізнесу. Наразі в країні є 2,6 мільйона малих підприємств, які виробляють близько 50% продукції приватного сектора, з яких три чверті — це підприємства з кількістю працівників до 5 осіб. Водночас малим підприємствам належить 75% усіх робочих місць, створених у Канаді. Малий бізнес має особливо значний вплив на економіку країни: у період з 2016 по 2021 рік у малому бізнесі було створено понад 800 000 робочих місць [3].

Уряд Канади працював над скороченням податків, збалансуванням бюджету, усуненням бюрократичних бар'єрів у ряді галузей та наданням незалежним фахівцям можливості розпочати корпоративний бізнес. Власники малого бізнесу отримують кредити на розвиток, але це враховує тип бізнесу, яким займається заявник, та ступінь, в якому цей вид бізнесу задовольняє нагальні потреби [3].

Усі вищезазначені факти свідчать про необхідність ефективної державної підтримки, а також у фінансовому, малому бізнесі, створення несприятливих умов та здорового конкурентного середовища, несприятливих інвестицій, інновацій, податкового та цінового режиму та забезпечення вашого захисту під час фінансової кризи. Але цього неможливо зробити за відсутності чіткого правового регулювання всіх процесів, пов'язаних з організацією та веденням бізнесу, встановленням режиму жорсткого державного контролю та неналежної відповідальності.

Перші спроби регулювання функціонування індивідуального бізнесу були зроблені в 1987 році. Але реальний розвиток підприємницької діяльності в незалежній Україні починається в 1991 році. З прийняттям Закону України «Про підприємництво» від 07 лютого 1991 року. У ст. 14 цього Закону держава гарантує будь-яку підтримку підприємцям шляхом створення несприятливих організаційних та економічних умов для розвитку бізнесу, а держава зобов'язується передати умови на умовах та в порядку, передбачених чинним законодавством, земельні ділянки, державна власність (виробничі та нежитлові приміщення, консервовані та незавершені приміщення та споруди, невикористовувані установи), необхідні для підприємницької діяльності. Так, відповідно до ст. 12 цього Закону держава звертається за допомогою в організації логістичних та інформаційних послуг для підприємців, підготовці та перепідготовці кадрів, використанні первинних територій для несвоєчасних територіальних об'єктів промислової та соціальної інфраструктури, які продаються або передаються кредитним підприємствам, що сприяють розвитку економіки важелі (цільові субсидії, податкові пільги тощо) модернізації технологій, інновації, розробка нових продуктів та послуг, надання підприємцям цільових кредитів та інших видів допомоги [4].

Також серед середніх нормативних актів, що сприяли веденню бізнесу, був представлений Указ Президента України «Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності» від 3 лютого 1998 р. № 79/98 [5]. Цей документ підкреслює важливий крок у розвитку підприємництва, де дерегуляція була визначена як комплекс заходів, спрямованих на усунення юридичних, адміністративних, економічних та організаційних перешкод для розвитку підприємництва. Навігація Конституції України у частині першій ст. 42 зазначено: «кожен має право займатися підприємницькою діяльністю, що не заборонено законом». У 1998 році відповідно до Указу Президента України «Про деякі щодо дерегуляції підприємницької діяльності» від 23 липня 1998 року № 817/98, унормовано питання щодо контролю податкових органів та визначав порядок здійснення податкових планових заходів та позапланові перевірки [5].

Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 року № 755-IV врегульовані питання державної реєстрації всіх юридичних осіб незалежно від організаційно-правових форм, форми власності та підпорядкування, а також індивідуальні підприємці. Тобто була створена єдина автоматизована система для всіх суб'єктів господарювання [6].

Важливу роль у формуванні фінансового клімату для малого бізнесу відіграє податкове законодавство, з цього приводу: Указ Президента України «Про спрощене впровадження системи оподаткування, обліку та звітності малого бізнесу» від 03 липня 1998 року № 727 /98, що позитивно впливає на розвиток малого бізнесу, внаслідок спрощеного оподаткування та значного зменшення ставки податку на прибуток [7].

Новий етап розвитку малого та середнього підприємництва розпочнеться з прийняттям Господарського кодексу України — основного нормативно-правового акту, яким здійснюється регулювання діяльності суб'єктів господарювання [8].

У 2020 році, під час спалаху всесвітньої пандемії Уряд відреагував на економічну кризу широким набором заходів. 13 квітня 2020 року парламент прийняв рішення про створення Фонду боротьби з Covid-19 на суму 64,7 млрд. грн. (2,4 млрд. доларів). Пакет підтримки включав наступні програмні заходи реагування, спрямовані на надання цільової підтримки підприємств:

- фінансова допомога підприємцям, які були змушені припинити свою діяльність під час ізоляції, що еквівалентно двом третім ставок заробітної плати за кожну годину втраченого робочого часу (максимальна сума мінімальної заробітної плати — 4723 грн);
- реалізація програми «Доступні позики 5–7–9%», започаткованої у січні 2020 року, щоб допомогти підприємствам рефінансувати існуючі кредити,

покрити витрати на оплату праці та спростити доступ до фінансування;

- цільова підтримка індивідуальних підприємців, включаючи допомогу на дітей та тимчасове звільнення від оподаткування;
- тимчасове призупинення оподаткування комерційної нерухомості та землі, податкові перевірки, сплата відсотків для платників податків та соціальних внесків; тимчасове скасування штрафів за порушення податкового регулювання, а також відстрочення подання податкових декларацій про доходи фізичних осіб;
- звільнення від оренди на період ізоляції;
- заборона кредитним установам підвищувати процентні ставки за раніше виданими кредитами;
- законодавчі зміни, які дозволяють компаніям запровадити більш гнучкий графік роботи [9].

Також державний ПриватБанк надав «кредитну відпустку» на період ізоляції. Національний банк України також вжив ряд заходів, втрутившись у підтримку валюти, ліквідності банків та кредитування. Зокрема, він знизив процентну ставку до 8% та запровадив механізм довгострокового рефінансування для банків на термін до 5 років.

Висновки. Таким чином, у період 2020–2021 років були вжиті заходи щодо розвитку посилення підприємств шляхом збільшення організаційних можливостей організацій, підтримки передачі знань та технологій, модернізації існуючої інфраструктури для підтримки спільних підприємств шляхом участі у міжнародних освітніх та тренінгових програмах. Оцінка ключових показників діяльності підприємств свідчить про значне збільшення частки інноваційних спільних підприємств та промислових спільних підприємств. Слід підкреслити, що для покращення виконання державою фінансового регулювання підприємств, перш за все, Україні необхідно продовжувати зміцнювати свою інституційну базу для створення сприятливих умов для зростання середнього бізнесу.

Література

1. Форс-мажор, обставини непереборної сили. URL: uk.wikipedia.org/wiki/Форс-мажор.
2. Аналітичний центр економіко-правових досліджень та прогнозування. URL: https://fru.ua/images/doc/analytics/BUSINESS_AND_COVID-19.pdf
3. Як Канада підтримує своїх громадян і бізнес під час спалаху COVID-19? URL: <https://internationalwealth.info/life-abroad/kak-kanada-podderzhivaet-svoih-grazhdan-i-biznes-vo-vremja-pandemii/>
4. Закон України «Про підприємництво» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text>
5. Проект «Дослідження підприємницької діяльності в Україні» За сприяння Міністерства закордонних справ Королівства Норвегії. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/423981468778794181/pdf/395620UKRAINIA1Survey1200401PUBLIC1.pdf>
6. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>
7. Указ президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/727/98#Text>
8. Господарський Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

9. Україна-2020: завищені сподівання, неочікувані виклики, інерційний рух. URL: <https://razumkov.org.ua/uploads/other/2021-pidsumki-prognozi-ukr-eng.pdf>

References

1. Fors-mazhor, obstavyny neperebornoi syly. URL: uk.wikipedia.org/wiki/Fors-mazhor
2. Analitychnyj tsentr ekonomiko-pravovykh doslidzhen' ta prohnouzuvannia. URL: https://fru.ua/images/doc/analitics/BUSINESS_AND_COVID-19.pdf
3. Yak Kanada pidtrymuie svoikh hromadian i biznes pid chas spalakhu COVID-19? URL: <https://international-wealth.info/life-abroad/kak-kanada-podderzhivaet-svoih-grazhdan-i-biznes-vo-vremja-pandemii/>
4. Zakon Ukrainy «Pro pidpriemnytstvo». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text>
5. Proekt «Doslidzhennia pidpriemnyts'koi diial'nosti v Ukraini» Za spriannia Ministerstva zakordonnykh sprav Korolivstva Norvehii. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/423981468778794181/pdf/395620ukrainia1survey1200401public1.pdf>
6. Zakon Ukrainy «Pro derzhavnu reiestratsiiu iurydychnykh osib, fizychnykh osib — pidpriemtsiv ta hromads'kykh formuvan'». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>
7. Ukaz prezidenta Ukrainy «Pro sproschenu systemu opodatkuvannia, obliku ta zvitnosti sub'ektiv maloho pidpriemnytstva». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/727/98#Text>
8. Hospodars'kyj Kodeks Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
9. Ukraina-2020: zavyscheni spodivannia, neochikuvani vyklyky, inertsijnyj rukh. URL: <https://razumkov.org.ua/uploads/other/2021-pidsumki-prognozi-ukr-eng.pdf>

Стаття надійшла до редакції 10.01.2021

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

Електронне наукове видання

«ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА»

Электронное научное издание

**«ПУБЛИЧНОЕ АДМИНИСТРИРОВАНИЕ И НАЦИОНАЛЬНАЯ
БЕЗОПАСНОСТЬ»**

Electronic scientific publication

«PUBLIC ADMINISTRATION AND NATIONAL SECURITY»

№ 5 (21)

Головний редактор — *Романенко Є.О.*

Київ 2021

Видано у авторській редакції

Підписано до публікації 29.10.2021

Адреса редакції:

04070, м. Київ, Андріївський узвіз, буд. 11, оф. 68

Контактний телефон: +38(044) 222 58 89

Контактний телефон: +38(067) 401 84 35

E-mail: editor@inter-nauka.com